

Załącznik
do uchwały nr 111/2018
Rady Ministrów
z dnia 21 sierpnia 2018 r.

Program Wieloletni NIEPODLEGŁA na lata 2017–2022

niepodległa

POLSKA
STULECIE ODZYSKANIA
NIEPODLEGŁOŚCI

Warszawa, 2018 r.

SPIS TREŚCI

SPIS TREŚCI.....	2
WSTĘP	4
DIAGNOZA	6
ŹRÓDŁA DANYCH	6
POLSKA TOŻSAMOŚĆ	7
STOSUNEK DO PAŃSTWA I WSPÓLNOTY	14
WIEDZA HISTORYCZNA POLAKÓW	17
PATRIOTYZM I WARTOŚCI.....	22
ŚWIĘTO NIEPODLEGŁOŚCI	24
WIZERUNEK POLSKI.....	30
ANALIZA SWOT	32
WNIOSKI Z DIAGNOZY	33
ZIDENTYFIKOWANE WYZWANIA	33
CELE i STRUKTURA PROGRAMU	34
ZGODNOŚĆ Z DOKUMENTAMI STRATEGICZNYMI	36
OPIS PRIORYTETÓW	40
Priorytet 1. PROJEKTY OGÓLNOPOLSKIE	40
Schemat 1A. Projekty instytucji podległych i nadzorowanych przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego	40
Schemat 1B. Projekty innych ministrów i kierowników urzędów centralnych.....	77
Priorytet 2. PROJEKTY REGIONALNE I LOKALNE	79

Schemat 2A. Program dotacyjny „Koalicje dla Niepodległej” dla działań oddolnych	79
Schemat 2B. Program dotacyjny „Niepodległa” dla samorządowych instytucji kultury i organizacji pozarządowych	81
Schemat 2C. Projekty własne wojewodów	82
Priorytet 3. PROJEKTY ZAGRANICZNE	82
ŚCIEŻKI TEMATYCZNE	83
Schemat 3A. Program wydarzeń zagranicznych	86
Schemat 3B. Program dotacyjny dla działań zagranicznych „Kulturalne pomosty”	88
IDENTYFIKACJA WIZUALNA I JEJ WYKORZYSTANIE	89
SYSTEM MONITOROWANIA	90
SYSTEM REALIZACJI PROGRAMU	94
PLAN FINANSOWY.....	101
MIEJSCE PROGRAMU WIELOLETNIEGO	101
ZAŁOŻENIA	102
TABELA FINANSOWA	105

WSTĘP

Niepodległość jest dobrem wspólnym. Stulecie odzyskania przez Polskę niepodległości w 1918 r. jest **okazją do świętowania wydarzeń z przeszłości, ale również zachętą do budowania wspólnej przyszłości**. Chcemy, aby dzięki Programowi Wieloletniemu tworzony wspólnie program obchodów łączył wszystkie Polki i wszystkich Polaków pomimo różnic, tak jak ponad podziałami sto lat temu Niepodległa połączyła podzielony zaborczymi granicami Naród. Wspólnota jest polifoniczna i to stanowi o jej pięknie.

Wydarzenia sprzed stu lat miały charakter wyjątkowy. Wspólnym wysiłkiem militarnym, politycznym, kulturalnym, gospodarczym i społecznym Polacy nie tylko odzyskali utraconą ponad wiek wcześniej niepodległość, ale również stworzyli podwaliny nowoczesnego państwa, obronili jego granice, rozwijali gospodarkę, prawodawstwo i oświatę, a przez literaturę, sztukę, wzornictwo przemysłowe, architekturę czy muzykę – znaleźli drogi w głównym nurcie światowej kultury. Szacunek do przeszłości nie stał się obciążeniem, ale zachętą do tworzenia, planowania i rozwoju.

Rok 1918 to odzyskanie przez Polskę miejsca na zmieniającej się radykalnie, po I wojnie światowej, mapie Europy. Chcemy zaprosić obywateli innych państw, w szczególności regionu Europy Środkowo-Wschodniej, do wspólnego z nami świętowania, do poznawania bogactwa polskiego dziedzictwa, kultury i idei, do wymiany wiedzy na temat wzajemnego rozumienia istoty niepodległości i jej wagi, także w obliczu dzisiejszych wyzwań i zagrożeń.

Obchody stulecia odzyskania niepodległości stanowią kluczowe zadanie z punktu widzenia realizacji przez Rząd polityki pamięci, dając możliwość kształtowania nowoczesnego patriotyzmu ukierunkowanego na państwo jako wartość łączącą wszystkich obywateli. Stulecie odzyskania niepodległości jest również pretekstem do zbudowania trwałej narracji o **wartościach obecnych w całej historii Polski, wyróżniających naszą tożsamość narodową na tle innych narodów: dążeniu do wolności, poszanowaniu godności i praw człowieka oraz solidarności**.

Projekty realizowane w ramach Programu nawiązują do tych trzech wartości. Opowieść o **wolności** jest obecna w całej historii Polski, stąd w kontekst obchodów wpisują się również inne okrągłe rocznice związane z polskim pragnieniem wolności (jak 250. rocznica zawiązania Konfederacji Barskiej w 2018 r.). Szereg projektów w Programie dotyczy upamiętniania twórców polskiej wolności, tych powszechnie znanych i tych, o których pamięć jest żywa jedynie lokalnie czy regionalnie. Wolność rozumiana jest również jako tworzenie płaszczyzny dla swobodnej ekspresji, w tym ekspresji artystycznej, i rozwoju potencjału swoich obywateli.

Nie można mówić o historii Polski bez opowieści o wielokulturowej Rzeczypospolitej Obojga Narodów, która, jeśli chodzi o **poszanowanie godności człowieka i jego**

praw, poprzedzała osiągnięcia pozostałych państw europejskich. Opowieść o godności jest opowieścią o budowaniu wspólnoty, której członkowie szanują się wzajemnie. Problem poszanowania jednostki, poszanowania godności własnej i godności wspólnotowej, a także zrozumienia, tolerancji i ciekawości wobec innych będzie przewijał się w projektach Programu.

Opowieść o **solidarności** ma kluczowe znaczenie dla wspólnoty, tej lokalnej i tej państwowej. Przywołuje ją 450. rocznica Unii Lubelskiej, a także zbierane w wielu projektach lokalne historie odradzania się Państwa Polskiego po latach zaborów. Dlatego też nacisk w Programie położony jest na projekty oddolne, budujące więzi i włączające w świętowanie.

Program obchodów zaproponowany w Programie Wieloletnim opiera się na trzech motywach, które powinny przyświecać realizacji wydarzeń związanych ze stuleciem odzyskania niepodległości.

Budowa kapitału społecznego. Założeniem Programu Wieloletniego jest jego włączający charakter. Wspólnoty nie można budować odgórnie: zarządzeniami i ustawami. Podobnie odbudowywane było Państwo Polskie w 1918 r., rodzące się z wielogłosu propozycji politycznych, działań społecznych i współpracy obywatelskiej. Istnienie wspólnoty staje się bowiem zagrożone bez więzi społecznych i wynikającego z nich kapitału społecznego, to jest „zdolności obywateli do mobilizacji i łączenia zasobów, sprzyjającej kreatywności i wzmacniających wolę współpracy i porozumienia w osiąganiu wspólnych celów”¹.

Duma. Świętowanie rocznic ogranicza się często do wspomnienia historii działań militarnych i męczeństwa. Przez Program Wieloletni chcemy pokazać historię Polski, historię Polek i Polaków jako opowieść o zwykłych i niezwykłych ludziach, którzy tworzyli Państwo Polskie. Różnili się w wielu rzeczach – poglądach, sposobach myślenia o Polsce, a jednocześnie swoją pracą pokazywali, że Polska jest dla nich dobrem wspólnym.

Chcemy być dumni nie tylko z wysiłku militarnego i bohaterstwa żołnierzy i ludności cywilnej, ale także z codziennej pracy nad odbudową Państwa Polskiego, odradzania instytucji państwowych, powstawania szkół i uczelni wyższych, realizacji śmiałych projektów cywilizacyjnych, takich jak budowa Gdyni czy Centralnego Okręgu Przemysłowego, z architektury i wzornictwa przemysłowego, z literatury i sztuki. Działania na poziomie krajowym i międzynarodowym mają pokazać, jak wiele pozytywnych doświadczeń i wartości zawiera w sobie polska niepodległość.

Radość ze wspólnoty. Budowanie wspólnoty państwowej staje się możliwe, gdy istnieją silne wspólnoty o charakterze lokalnym i regionalnym. Dlatego też

¹ Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego 2020

http://ks.mkidn.gov.pl/media/download_gallery/20130520SRKS_na_stronie_internetowej.pdf, s. 37

świętowanie „wspólnego święta”, jakim jest odzyskanie przez Polskę niepodległości, nie może być ograniczone do Warszawy czy miast wojewódzkich.

W ramach Programu Wieloletniego wspierane są działania oddolne i lokalne prowadzone na różnych poziomach: od zachowywania pamięci rodzinnej przez realizację projektów w małych miejscowościach po działania w serwisach społecznościowych. Obejmują one również Polki i Polaków mieszkających poza granicami kraju, a także Polki i Polaków należących do mniejszości narodowych i etnicznych.

PW NIEPODLEGŁA został zaplanowany na lata 2017–2022². Sześcioletni okres realizacji Programu wynika z założenia, że odzyskanie niepodległości przed stu laty nie było wydarzeniem jednorazowym, ale procesem. Pozwala on na przypomnienie i upamiętnienie szeregu wydarzeń, które wpłynęły na kształtowanie się Polski Niepodległej, w tym na zwrócenie uwagi na rocznice świętowane do tej pory jedynie regionalnie i lokalnie. Świętowanie stulecia obejmuje zarówno rocznice związane z wydarzeniami o charakterze militarnym, jak i politycznym, ustrojowym, społecznym oraz kulturalnym. Wszystkie te rocznice, które znajdą swoje odzwierciedlenie w projektach realizowanych w ramach trzech priorytetów Programu, składają się na opowieść o polskiej niepodległości, różnorodnie opowiadaną w zależności od miejsca czy kontekstu.

DIAGNOZA

ŹRÓDŁA DANYCH

Na potrzeby Programu zrealizowane zostały kompleksowe badania, których celem było pogłębienie wiedzy na temat stosunku Polaków do historii Polski, Święta Niepodległości, obchodzenia świąt państwowych i narodowych oraz patriotyzmu, a które poprzedziła analiza danych zastanych³. Założenia badawcze opracowało Narodowe Centrum Kultury przy współpracy Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego oraz zewnętrznych ekspertów.

Projekt był realizowany za pomocą kilku technik, zarówno ilościowych, jak i jakościowych. Głównym komponentem projektu zrealizowanym przez TNS Polska było badanie sondażowe przeprowadzone na reprezentatywnej, ogólnopolskiej próbie 1512 osób w wieku 15 i więcej lat w dniach 18–31 lipca 2016 r. przy użyciu metody bezpośrednich wywiadów wspomaganym komputerowo (Computer Assisted Personal Interviewing – CAPI). Drugą część projektu obejmowała badania jakościowe – 10 zogniskowanych wywiadów grupowych (FGI) oraz 10 pogłębionych

² Sprawozdanie ogólne z realizacji Programu zostanie sporządzone i przekazane do akceptacji w 2023 r.

³ Całość raportu badawczego zostanie opublikowana przez Narodowe Centrum Kultury.

wywiadów indywidualnych (IDI). FGI zostały zorganizowane w różnych regionach Polski, których dzieje w pierwszych dwóch dekadach XX wieku kształtowały się odmiennie (Warszawa, Katowice, Poznań, Toruń, Skarżysko-Kamienna). Do udziału w FGI zostały zaproszone osoby deklarujące zainteresowanie historyczne, zwłaszcza wiekiem XX, w wieku 18–55 lat (2 grupy pokoleniowe). Wywiady indywidualne przeprowadzono z osobami, dla których obchody rocznicy odzyskania niepodległości są osobiście ważne i związane z ich aktywnością społeczną lub pracą zawodową w Warszawie, Katowicach, Poznaniu, Toruniu i w Szczecinie. Została również przeprowadzona analiza językowo-semiotyczna.

Badanie zrealizowane przez TNS Polska zostało uzupełnione o analizę wizerunku Narodowego Święta Niepodległości w prasie w latach 2007–2015 zrealizowaną przez Instytut Monitorowania Mediów. Narodowe Centrum Kultury na podstawie danych pozyskanych od Nielsen Audience Measurement przeprowadziło analizę oglądalności programów telewizyjnych w dniu 11 listopada w latach 2011–2015. Narodowe Centrum Kultury przeprowadziło też analizę statystyczną wpływu dawnych granic zaborczych na stosunek do historii i sposobów świętowania. Zastosowanie szerokiego wachlarza metod i technik badawczych pozwoliło na uzyskanie pogłębionego obrazu stosunku Polaków do odzyskania niepodległości w 1918 r. oraz obchodzenia świąt państwowych i narodowych. Niniejsza diagnoza oparta jest na raportach z wymienionych badań⁴.

POLSKA TOŻSAMOŚĆ

Polacy posiadają bardzo silną tożsamość narodową. Pytani o autoidentyfikację najczęściej określają siebie jako Polak/Polka. Krzysztof Koseła mówi o współczesnej Polsce jako o wspólnotcie narodowej i wspólnotcie wyznaniowej, z kolei obywatele państwa tworzą zbiorowość. Wspólnotę charakteryzuje poczucie bliskości, której nie posiada zbiorowość. Powszechność identyfikacji narodowej ukazuje niezwykle znaczenie wspólnoty kulturowej dla Polaków⁵.

⁴ Autorzy: raport TNS – dr hab. P. Kwiatkowski, F. Jasiński, K. Jodłowski, D. Kachaniak, U. Krassowska, G. Liśkiewicz, dr S. Rudnicki, J. Skrzyńska, A. Trząsalska; analizy NCK – M. Modzelewska, T. Kukołowicz, A. Kalinowska, T. Żółtak.

⁵ K. Koseła, *Polak i katolik. Splątana tożsamość*, Warszawa 2003.

Tabela 1. Społeczne identyfikacje uporządkowane ze względu na powszechność występowania (co najmniej 25% odpowiedzi) w zbiorowości dorosłych mieszkańców Polski. Dane w [%].

Ważną moją cechą jest to, że jestem:	1998	2002	2006	2010	2014
(w procentach)	(N=1107)	(N=1070)	(N=1076)	(N=522)	(N=475)
Polakiem	87	83	86	78	82
mężczyzną/ kobietą	82	78	84	79	81
osobą wierzącą	83	77	81	69	71
obywatelem Polski	80	72	81	70	71
matką/ ojcem	71	66	67	62	60
mieszkańcem regionu/ miasta/ miejscowości	64	51	60	56	59
Europejczykiem	59	45	57	47	58
żoną/ mężem	58	53	56	53	54
kowalem swojego losu	60	48	55	50	52
osobą przywiązaną do polskiej tradycji narodowej	62	53	56	46	52
zwolennikiem demokracji	38	27	30	43	51
typowym człowiekiem	57	45	56	46	45
osobą, która cierpliwie znosi przeciwności losu	57	48	51	45	45
osobą przywiązaną do wartości katolickich	59	48	55	44	40
przedstawicielem pokolenia Jana Pawła II			54	39	39
młodym człowiekiem	42	38	34	29	37
osobą związaną z Kościołem				35	36
człowiekiem z przyszłością	40	27	33	30	34
Stowianinem	36	26	33	24	31
obywatelem kraju ważnego w świecie	43	27	34	27	30
osobą niezamożną	48	44	46	35	29
Inteligentem	33	26	24	26	28
osobą wykonującą zawód	33	22	26	25	25
emerytem lub rencistą	31	28	31	31	25

Źródło: wyniki badań udostępnione przez Krzysztofa Kosełę, por. K. Koseła, „Ilościowy pomiar społecznych identyfikacji współczesnych mieszkańców Polski”, w: „Metoda i znaczenie. Problematyka rozumienia w badaniach sondażowych”, CBOS i IS UW, Warszawa 2012, s. 212–234.

Tabela 2. W jakim stopniu zgadza się Pan(i) ze stwierdzeniem ...? Porównanie wyników z 2003 r. i 2016 r. Prezentowane odsetki to wartości skumulowane odpowiedzi „zdecydowanie się zgadzam” i „zgadzam się”.

Stwierdzenie:	2003	2016
	(ISSP, "National Identity II")	(NCK/TNS Polska)
Kiedy mój kraj odnosi sukcesy w międzynarodowych zawodach sportowych jestem dumny(a), że jestem Polakiem/Polką	92	90
Chciał(a)bym być dumny(a) z Polski częściej niż jestem	94	82↓
Wolę być obywatelem Polski niż jakiegokolwiek innego kraju świata	80	79
Są pewne rzeczy w dzisiejszej Polsce, których jako Polak/Polka się wstydzę	78	63↓
Ogólnie rzecz biorąc, Polska jest lepszym krajem niż większość innych krajów	33	55↑
Świat byłby lepszy, gdyby ludzie z innych krajów byli bardziej podobni do Polaków	30	51↑
Należy popierać swój kraj nawet, gdy postępuje niewłaściwie	41	50↑

Liczoność próby w badaniu ISSP z 2003 roku była różna w zależności od stwierdzenia i osiągała wartość od 1133 do 1248. W 2016 roku N=1512.

Tabela 3. Czy Pana(i) zdaniem były w naszej historii od początku istnienia Polski do chwili obecnej postaci (kolumna 1–2)/wydarzenia (kolumna 3–4), z których Polacy mogą być dumni/które przyniosły wstyd dobremu imieniu Polaków? Dane w [%].

Odpowiedzi	Duma			Wstyd			Duma			Wstyd		
	1987	2003	2016	1987	2003	2016	1987	2003	2016	1987	2003	2016
	[%]											
Tak	81,9	82,5	79	31,9	36,6	19	78,2	73,4	79	34,9	36,4	27
Nie	1,5	4,3	7	18,9	25	45	1,9	6,8	6	21,2	25,4	44
Trudno powiedzieć	16,6	13,3	14	49,2	38,4	37	19,9	19,9	15	44	38,3	29

1987: CBOS N=1374; 2003: ISP PAN/Pentor N=800; 2016: NCK/TNS Polska N=1512

Na tożsamości Polaków i stosunku do państwa zauważalne piętno odcisnął okres PRL-u. Od czasu upadku komunizmu stopniowo wzrasta poczucie własnej wartości wśród Polaków. Coraz mniej osób wymienia powody do wstydu, względnie stały odsetek powody do dumy. Spada odsetek respondentów, którzy „chcieliby być dumni z Polski częściej niż są”, a także liczba tych, którzy twierdzą, że „są pewne rzeczy w dzisiejszej Polsce, których jako Polak/Polka się wstydzą”.

Do osób, z których Polacy są dumni, niezmiennie od 1987 r. należy Józef Piłsudski, który jest jednocześnie postacią najbardziej kojarzoną z walką o odzyskanie niepodległości. Warto zwrócić uwagę także na postaci związane z dążeniami wolnościowymi i walką o wolność Polski i Polaków, tj. Jana Pawła II, Lecha Wałęsę, Tadeusza Kościuszkę. Pamięć o nich pokazuje uniwersalny wymiar święta – w historii Polski było wiele momentów, w których Polacy jednoczyli się w walce o wolność i suwerenność.

Często wskazywanym powodem do dumy jest polska armia, która swoją walecznością udowodniła, że jest zdolna do spektakularnych sukcesów mających konsekwencje nie tylko dla historii Polski, ale i świata (Bitwa Warszawska/„Cud nad Wisłą”). Polacy pytani o wydarzenia, z których mogą być dumni, wymieniają wiele o militarnym charakterze, zwłaszcza związanych z walką o wolność. Warto odnotować też, że Polacy są coraz bardziej dumni z sukcesów sportowych.

Tabela 4. (na s. 11) Postaci z przeszłości uznawane za powód do dumy. Treść pytania: Proszę wymienić kilka takich postaci i powiedzieć, dlaczego Polacy mogą być z nich dumni? W tabeli uwzględniono postaci wymienione przez co najmniej 1% badanych.

Tabela 5. (na s. 12) Wydarzenia z przeszłości stanowiące powód do dumy według częstości wskazań. Treść pytania: Proszę wymienić kilka takich wydarzeń i powiedzieć, dlaczego Polacy mogą być z nich dumni?

Tabela 4

1987 (CBOS N=1347)		2003 (ISP/Pentor N=800)		2016 (NCK/TNS Polska N=1512)	
Postaci	%	Postaci	%	Postaci	%
Tadeusz Kościuszko	35,2	Karol Wojtyła – Jan Paweł II	42,9	Karol Wojtyła – Jan Paweł II	46
Władysław Jagiełło	13,8	Józef Piłsudski	23,0	Lech Wałęsa	20
Mikołaj Kopernik	13,3	Lech Wałęsa	16,4	Józef Piłsudski	19
Józef Piłsudski	12,5	Tadeusz Kościuszko	14,4	Maria Curie-Skłodowska	8
Karol Wojtyła – Jan Paweł II	11,4	Mikołaj Kopernik	10,4	Mikołaj Kopernik	8
Jan III Sobieski	9,8	Maria Skłodowska-Curie	6,9	Tadeusz Kościuszko	6
Adam Mickiewicz	9,7	Adam Mickiewicz	6,5	Mieszko I	5
Władysław Sikorski	8,5	Władysław Jagiełło	5,9	Adam Mickiewicz	5
Karol Świerczewski	7,2	Jan III Sobieski	5,4	Jan III Sobieski	4
Bolesław Chrobry	6,7	Fryderyk Chopin	3,6	Fryderyk Chopin	4
Kazimierz Wielki	6,6	Kazimierz Wielki	3,4	Władysław Jagiełło	4
Maria Skłodowska-Curie	6,3	Mieszko I	3,3	Władysław Jagiełło	4
Fryderyk Chopin	6,0	Henryk Sienkiewicz	3,0	Kazimierz Wielki	3
Władysław Gomułka	6,0	Edward Gierek	2,9	Henryk Sienkiewicz	2
Mieszko I	4,6	Stefan Wyszyński	2,4	Ignacy Paderewski	2
Henryk Sienkiewicz	4,4	Bolesław Chrobry	2,4	Bolesław Chrobry	2
Kazimierz Pułaski	3,3	Władysław Jagiełło	2,0	Władysław Jagiełło	2
Władysław Jagiełło	2,5	Władysław Sikorski	1,6	Władysław Sikorski	1
Wojciech Jaruzelski	2,5	Wojciech Jaruzelski	1,6	Jan Kochanowski	1
Ignacy Paderewski	2,1	Czesław Miłosz	1,3	Czesław Miłosz	1
Bolesław Bierut	2,0	Juliusz Słowacki	0,9	Stefan Wyszyński	1
Jan Henryk Dąbrowski	2,0	Jan Matejko	0,9	Roman Dmowski	1
Władysław Łokietek	1,7	Stefan Batory	0,9	Jerzy Popiełuszko	1
Stefan Wyszyński	1,5			Władysław Anders	1
Stefan Czarniecki	1,4			Zbigniew Religa	1
Józef Poniatowski	1,3			Kazimierz Pułaski	1
Stefan Batory	1,2			Jan Matejko	1
Juliusz Słowacki	1,2			Tadeusz Mazowiecki	1
Jan Matejko	1,0			Wojciech Jaruzelski	1

Tabela 5

1987 (CBOS, N=1374)		2003 (ISP/Pentor N=800)		2016 (NCK/TNS Polska N=1512)	
Wydarzenia	%	Wydarzenia	%	Wydarzenia	%
Bitwa pod Grunwaldem	25,6	Transformacja ustrojowa, obalenie komunizmu	19,0	Wybór Karola Wojtyły na papieża – 1978	19
Powstanie warszawskie	11,9	Wybór Karola Wojtyły na papieża – 1978	13,8	Transformacja ustrojowa, obalenie komunizmu	18
Postawa w czasie II wojny światowej (ogólnie)	11,3	Odzyskanie niepodległości w 1918	13,1	Odzyskanie niepodległości w 1918	14
Kampania wrześniowa 1939 r	9,9	Bitwa pod Grunwaldem	12,5	Bitwa pod Grunwaldem	11
Zbrojne walki Polaków o niepodległość w XIX wieku, powstania (ogólnie)	9,3	II wojna światowa (ogólnie)	8,8	Powstanie warszawskie	11
Bitwa pod Wiedniem	8,2	Powstanie warszawskie	5,0	Sierpień 1980, powstanie Solidarności, umowy sierpniowe	9
Organizacja/ walki Wojska Polskiego na Zachodzie	8,0	Zbrojne walki Polaków o niepodległość w XIX wieku, powstania (ogólnie)	4,6	Wydarzenia sportowe	8
Walki żołnierzy polskich w czasie II wojny (ogólnie)	7,9	Polityka zagraniczna po 1989 roku, wejście do NATO, UE	4,3	II wojna światowa (ogólnie)	7
Zwycięstwo, udział Polaków w pokonaniu Niemiec	7,1	Sierpień 1980, powstanie Solidarności, umowy sierpniowe	4,0	Zwycięstwo, udział Polaków w pokonaniu Niemiec hitlerowskich, odzyskanie wolności	7
Powstanie listopadowe	6,8	Konstytucja 3 Maja (1791), obrona Konstytucji	3,9	Polityka zagraniczna po 1989 roku, wejście do NATO, Unii Europejskiej	7
Odzyskanie niepodległości w 1918	6,3	Zwycięstwo, udział w pokonaniu Niemiec (1945)	3,8	Powstanie państwa polskiego, chrzest Polski	4
Powstanie styczniowe	5,5	Organizacja/ walki Wojska Polskiego na Zachodzie	3,8	Wojna polsko-radziecka w 1920 r.	4
Konstytucja 3 Maja (1791), obrona Konstytucji	5,2	Kampania wrześniowa 1939 r.	3,8	Bitwa pod Wiedniem, odsiecz wiedeńska, 1683	3
Powstania śląskie	3,9	Bitwa pod Wiedniem, odsiecz wiedeńska, 1683	3,6	Konstytucja 3 Maja (1791), obrona Konstytucji	3
Ruch oporu, zorganizowanie podziemnych struktur w czasie II wojny światowej	3,1	Powstanie państwa polskiego, chrzest Polski	3,5	Zbrojne walki Polaków o niepodległość w XIX wieku, powstania narodowe (ogólnie)	3
Wybór Karola Wojtyły na papieża – 1978	3,1	Wojna polsko-radziecka w 1920 r.	3,3		
Organizacja/walki Ludowego Wojska Polskiego	2,9	Powstanie wielkopolskie	3,3		
Powstanie kościuszkowskie	2,9				
Wojny ze Szwecją w XVII w., „potop” szwedzki	2,8				
Powstanie państwa polskiego, chrzest Polski	2,7				
Odbudowa kraju ze zniszczeń po II wojnie światowej	2,7				

Polacy mają poczucie, że spośród różnych naszych walorów i zasług, będąc za granicą, możemy przede wszystkim czuć się dumni z powodu naszej pracowitości (44%), gościnności (41%), a także z polskiej kuchni (40%).

Wykres 1. Jak Pan(i) sądzi, z czego przede wszystkim Polacy mogą być dumni, będąc za granicą? Proszę wybrać maksymalnie 7 odpowiedzi. Dane w [%], N=1512.

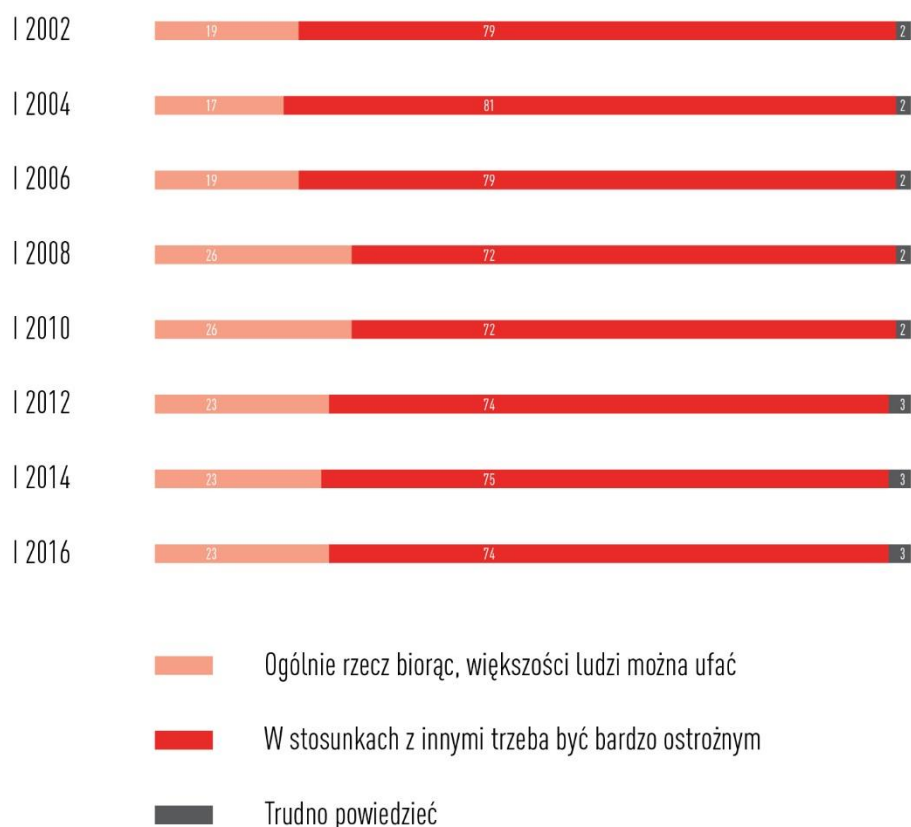

Źródło: NCK/TNS Polska 2016

STOSUNEK DO PAŃSTWA I WSPÓLNOTY

W okresie ostatnich 15 lat można było zaobserwować wzrost dumy z bycia Polakiem. Bardziej trwałym obciążeniem historycznym Polaków, którzy przez dziesiątki lat nie posiadali swojego państwa lub było to państwo niesuwerenne, jest stosunkowo niski kapitał społeczny i brak zaufania do władz państwowych. Wyniki badań CBOS ze stycznia 2016 r. wskazują na to, że Polacy są nieufni w stosunku do „innych”. Do podobnych wniosków prowadzą międzynarodowe badania porównawcze⁶.

Wykres 2. Która z dwóch opinii dotyczących życia społecznego w Polsce jest bliższa Pana(i) poglądom? Dane w [%].

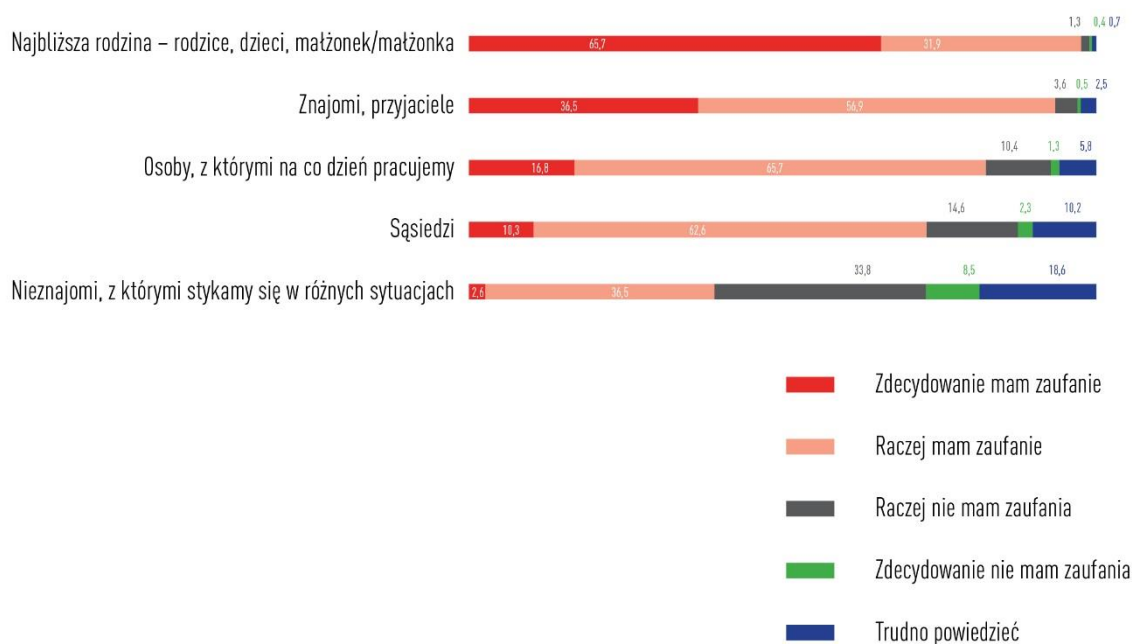
Źródło: CBOS, Zaufanie społeczne. Komunikat z badań nr 18/2016.

Brak zaufania dotyczy w największym stopniu nieznanym. Praktycznie nie występuje w przypadku rodziny, znajomych i przyjaciół. Jest postawą rzadką w odniesieniu do osób, z którymi pracujemy na co dzień, oraz sąsiadów.

⁶ European Social Survey 7 (2014 r.), za: *Diagnoza społeczna 2015. Warunki i jakość życia Polaków*, red. J. Czapiński, T. Panek, Warszawa 2015.

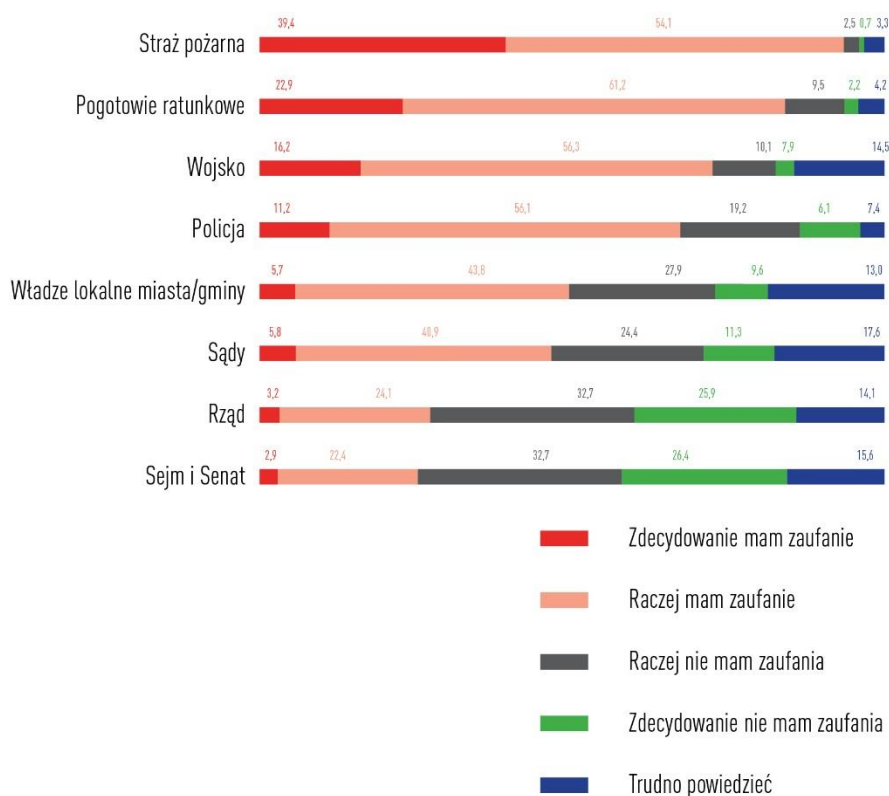
Wśród instytucji publicznych największym zaufaniem w 2015 r. cieszyły się straż pożarna, pogotowie ratunkowe i wojsko. Umiarkowanym zaufaniem Polacy obdarzali policję, władze lokalne miasta/gminy oraz sądy. W przypadku rządu, sejmu i senatu liczba osób deklarujących brak zaufania była większa niż osób deklarujących zaufanie.

Wykres 3. Zaufanie do ludzi. Dane w [%].

Źródło: GUS, Badanie spójności społecznej, 2015 r.

Wykres 4. Zaufanie do instytucji. Dane w [%].

Źródło: GUS, Badanie spójności społecznej, 2015 r.

Negatywne oceny państwa polskiego pojawiły się w wypowiedziach uczestników wywiadów grupowych w trakcie badań realizowanych na potrzeby Programu w lipcu 2016 r.

123 lata zaborów, a następnie okres II wojny światowej i PRL-u, głęboko zakorzeniły w Polakach nieufność wobec instytucji publicznych. Przytoczone wypowiedzi oraz wyniki badań sondażowych pokazują, że budowanie zaufania obywateli do państwa jest aktualnym wyzwaniem.

Budowanie wspólnoty wymaga włączenia w to całego społeczeństwa, w tym ludzi spoza dużych ośrodków miejskich oraz ludzi o różnych zainteresowaniach i światopoglądach. Dobrą płaszczyzną jest tu zainteresowanie historią, które według badań CBOS z marca 2016 r. jest powszechne (średnie lub duże: 74%)⁷. Wspólne świętowanie rocznicy odzyskania niepodległości jest szansą na wzmocnienie wspólnoty w oparciu o polską tradycję państwową i narodową oraz obecne w niej

⁷ CBOS, Świadomość historyczna Polaków, Warszawa 2016, online [29.08.2016]: http://cbos.pl/SPISKOM.POL/2016/K_068_16.PDF.

wartości (to jest wolność, solidarność oraz poszanowanie godności i praw człowieka).

WIEDZA HISTORYCZNA POLAKÓW

Wiedza na temat przeszłości jest w polskim społeczeństwie zróżnicowana i zależy od indywidualnych zainteresowań historycznych związanych z wykształceniem i zainteresowaniami politycznymi. Porównując dane z poprzednich badań, możemy stwierdzić, że od trzydziestu lat na stałym poziomie (ok. 40%) utrzymuje się odsetek osób deklarujących średnie zainteresowanie – są to ludzie otwarci na przekazy o tematyce historycznej, ale osobiście nieprzejawiający aktywności w tym zakresie. W połowie poprzedniej dekady wystąpił wzrost deklaracji zainteresowań przeszłością. Obecnie odsetek zainteresowanych obejmuje około jedną piątą badanych i wrócił do poziomu z lat 1996–2003. Podobnie kształtuje się brak zainteresowań: obecnie ponad jedna trzecia badanych nie interesuje się przeszłością.

Tabela 6. Jak określił(a)by Pan(i) swoje zainteresowanie przeszłością? Dane w [%].

	1987		1996		2003		2006a		2006b		2015		VII'2016	
	[%]													
Bardzo duże	4	15	7	21	5	19	10	29	10	29	5	21	4	20
Duże	11		14		14		19		19		16		16	
Średnie	44		43		38		45		43		47		43	
Niewielkie	27	39	22	36	28	42	16	25	20	28	23	30	26	37
Żadne	12		14		14		9		8		7		11	
Inne	2		0		1		1		0		2		0	
Źródło:	CBOSN=1347		OBOP N=1109		ISP/ Pentor N=800		Pentor RIN=1016		Pentor RIN=1028		TNS Polska N=1000		NCK/TNS Polska N=1512	

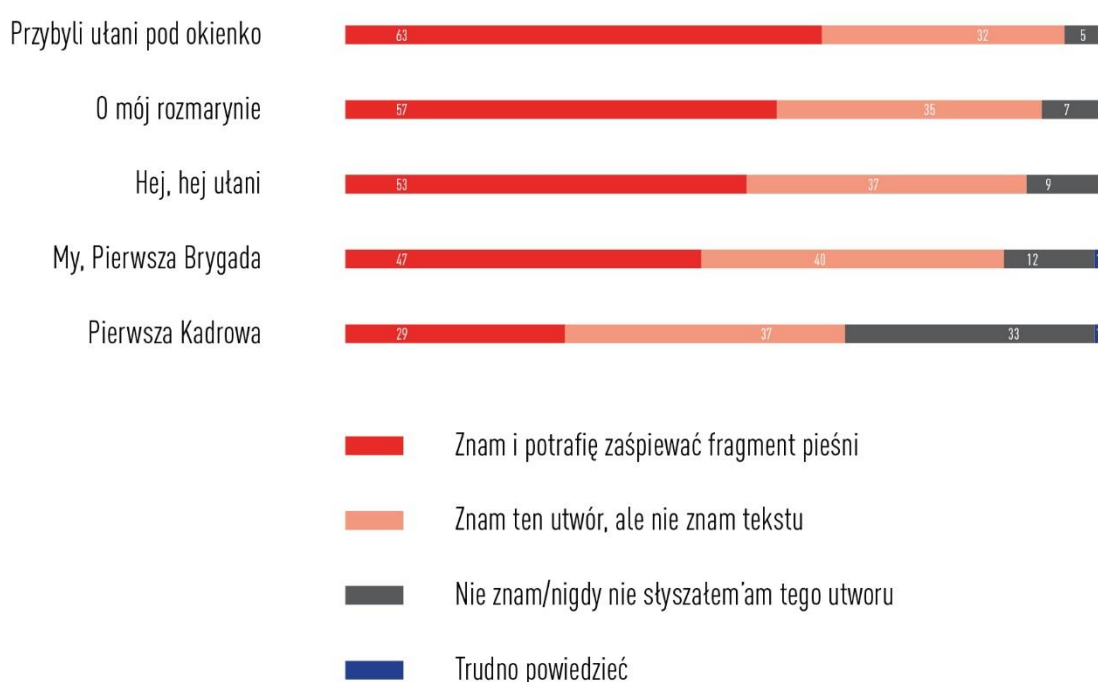
Pytanie: Jak określił(a)by Pan(i) swoje zainteresowanie 1987, 1996: historią? / 2003, 2006, 2016: przeszłością? (1) Bardzo duże – interesuje mnie prawie wszystko, co dotyczy historii / przeszłości; (2) Duże – interesuje mnie wiele spraw związanych z historią / przeszłością; (3) Średnie – interesują mnie tylko najważniejsze sprawy związane z historią / przeszłością; (3) Niewielkie – raczej nie interesuję się historią / przeszłością (4) Żadne – praktycznie historia / przeszłość mnie nie interesuje (5) Określił(a)bym to inaczej.

Wiedza na temat konkretnych osób, bohaterów czasu odzyskania niepodległości przez Polskę, zwanych „ojcami” niepodległości, jest wśród Polaków powierzchowna. Polacy spośród wymienianych postaci działających w okresie odzyskiwania przez Polskę niepodległości, z których nasz naród mógłby być dumny, wspominają przede wszystkim Józefa Piłsudskiego (46%). Znacznie rzadziej wymieniani są pozostali „ojcowie” niepodległości: Ignacy Jan Paderewski (9%), Roman Dmowski (7%), Wincenty Witos (6%) czy Józef Haller (4%). Stosunek do tych osób jest zróżnicowany regionalnie, zgodnie z podziałem na regiony historyczne Polski. O ile Józef Piłsudski i Ignacy Paderewski są pozytywnie oceniani we wszystkich częściach Polski, to pozytywny stosunek do Wojciecha Korfanteo jest szczególnie silny na Górnym Śląsku, do Józefa Hallera na Ziemiach Zachodnich, a do Wincentego Witosa w Galicji. W pamięci zbiorowej nie utrwaliły się postaci kobiet zasłużonych dla odzyskania niepodległości.

W świadomości społecznej nie ukształtował się kanon dzieł literackich czy filmów dotyczących odzyskania niepodległości. Pieśni są najlepiej znanymi utworami związanymi z odzyskaniem niepodległości. Niemal każdy Polak (95%) zna pieśń

„Przybyli ułani pod okienko”, a dwóch na trzech badanych (63%) potrafi zaśpiewać fragment tej pieśni. Prawie powszechnie znane są także pieśni: „O mój Rozmarynie” (92%), którą zaśpiewać potrafiłoby 57% Polaków, „Hej, hej ułani” (90%), której tekst i melodia są znane ponad połowie respondentów (53%), czy najczęściej wymieniana podczas realizacji badania jakościowego „Pieśń Legionów”, która jest znana 87% respondentów, a niemal połowa z nich potrafiłaby tę pieśń zanucić. Najmniej znaną wśród Polaków pieśnią legionową spośród wymienionych jest „Pierwsza Kadrowa”, którą zna dwie trzecie Polaków (66%), a niemal 30% potrafiłoby ją zaśpiewać.

Wykres 5. Czy zna Pan(i) następujące pieśni legionowe? Dane w [%], N=1512.

Źródło: NCK/TNS Polska 2016.

Na przestrzeni ostatnich dwudziestu pięciu lat można zaobserwować stopniowe pogłębianie się wiedzy na temat historii swojej rodziny. Obecnie co dziesiąty Polak deklaruje, że posiada wiedzę o losach rodziny, gdy pradziadkowie byli młodzi lub jeszcze dawniej. Poszukiwanie rodzinnych korzeni staje się dla niektórych ludzi życiową pasją: „Mamy nawet takiego kolegę, który przebadał swoje korzenie praktycznie do XVI wieku i jest w stanie nawet określić który z jego praprapradziadków walczył w trakcie potopu szwedzkiego” (Poznań: 18–35). Część przytoczonych wyników badań wskazuje na stosunkowo niski poziom wiedzy historycznej Polaków. Równocześnie trzy czwarte Polaków twierdzi, że wiedza o przeszłości jest współcześnie przydatna.

Zmieniają się poglądy Polaków dotyczące pożytków, jakie ludzie terazniejsi mogą mieć ze znajomości dziedzictwa przeszłości. Dane z 2003 r. wskazywały, że zyskała na popularności (w porównaniu z pomiarem z 1987 r.) postrzeganie wiedzy o przeszłości jako części kapitału kulturowego oraz intelektualnej formacji człowieka, ważnych dla kształtowania się grupowej tożsamości. W pierwszych dekadach XXI wieku rzadziej niż w końcu lat osiemdziesiątych minionego stulecia traktuje się wiedzę o przeszłości jako źródło wskazań moralnych i wiedzy praktycznej, która pozwala skutecznie działać i służy za układ odniesienia pomocny przy interpretowaniu współczesnego świata.

Tabela 7. Opinie o przydatności wiedzy o przeszłości w terażniejszości. Dane w [%].

	1987		2003		2016	
Tak, bardzo potrzebna	41,3		34,4		25	
		84,0		72,3		74
Tak, raczej potrzebna	42,7		37,9		49	
Niezbyt potrzebna	3,7		10,9		12	
		5,3		13,5		14
Całkowicie zbędna	1,6		2,6		2	
Trudno powiedzieć	10,3		14,3		12	
Źródło:	CBOSN=1374		ISP/ Pentor N=800		NCK/TNS Polska N=1512	

Tabela 8. Postrzeganie funkcji, które wiedza o przeszłości spełnia w teraźniejszości. Dane w [%].

Kategorie odpowiedzi	1987	2003	2016
Składnik kultury, wykształcenia	31,4	43,9	33
Źródło wiedzy potrzebnej w teraźniejszości	29,6	23,2	13
Wartość	10,9	15,0	14
Podstawa tożsamości jednostki, świadomości narodowej	7,6	9,2	17
Układ odniesienia dla teraźniejszości	12,1	5,1	1
Źródło wartości, wskazań moralnych, wzorów	7,5	3,2	3
Przedmiot zainteresowań indywidualnych	2,9	1,6	2
Wypowiedzi krytyczne	5,6	14,7	12
Nie wiem, trudno powiedzieć	3,5	1,5	12

Źródło: CBOSN=1228 ISP/ PentorN=686 NCK/TNS Polska

N=1335

Pytanie otwarte, odpowiedzi nie sumują się do 100,0. Respondenci mogli udzielić kilku (do 3) odpowiedzi. Obliczając rozkłady odpowiedzi wzięto pod uwagę badanych, którzy nie odpowiedzieli „trudno powiedzieć” na pytanie „Czy znajomość przeszłości jest potrzebna współczesnemu człowiekowi?”.

Zgodnie z wynikami z Tabeli 4 i Tabeli 5 uczestnicy badań pytani o postaci, które są powodem do dumy, najczęściej spontanicznie wymieniają Jana Pawła II (46%), Lecha Wałęsę (20%) i Józefa Piłsudskiego (19%). Najczęściej wymienianymi wydarzeniami, z których jesteśmy dumni, są: wybór Karola Wojtyły na papieża – 1978 (19%), transformacja ustrojowa, obalenie komunizmu (18%) i odzyskanie niepodległości w 1918 r. (14%). Wymienione osoby i wydarzenia są silnie kojarzone z trzema wartościami kluczowymi dla polskiej tradycji narodowej i państwowej: wolnością, solidarnością oraz poszanowaniem praw i godności jednostki. Z wywiadów grupowych oraz analizy językowo-semiotycznej wynika, że są one bardzo ważne dla Polaków.

PATRIOTYZM I WARTOŚCI

„Wolność” to wyraz od stuleci silnie zakorzeniony w języku potocznym, w związku z tym bogaty w znaczenia, obrosły w dziesiątki przysłów i sentencji, zawierający silny, pozytywny ładunek emocjonalny. Wypowiedzi respondentów wskazują, że **wolność jest wartością ważną, nadającą sens życiu, wartą poświęceń.**

Wyraz „solidarność” wywołuje skojarzenia z konkretnymi wydarzeniami związanymi z historią NSZZ „Solidarność” oraz ludźmi ważnymi dla tej organizacji. Pomijając historyczne skojarzenia, wyraz „**solidarność**” ma trzy znaczenia funkcjonujące we współczesnym języku potocznym. Po pierwsze, oznacza on współpracę jednostek, które: (a) zmierzają do osiągnięcia wspólnej wartości, która ma dla nich znaczenie nadrzędne wobec celów i interesów poszczególnych jednostek; (b) zgodnie współpracują; (c) przestrzegają ustalonych reguł dotyczących podziału obowiązków i dystrybucji osiągniętych korzyści lub ponoszenia skutków strat.

Wyrażenie „poszanowanie praw i godności jednostki” jest złożone pod względem semantycznym i bywa używane w odniesieniu do relacji społecznych oraz do sfery regulacji prawnych funkcjonujących w określonym państwie. W wymiarze społecznym **poszanowanie praw i godności jednostki oznacza obowiązywanie norm etycznych, zgodnie z którymi dobro jednostki jest ważną wartością zasługującą na ochronę.** Tego rodzaju system wartości wielu Polakom (w tym uczestnikom omawianego projektu badawczego) kojarzy się z chrześcijaństwem i nauczaniem św. Jana Pawła II.

Wypowiedzi respondentów wskazują, że ważnym, traumatycznym doświadczeniem społeczeństwa polskiego, które wciąż funkcjonuje w zbiorowej pamięci, jest utrata niepodległości. Wątek ten powracał w trakcie badań w różnych kontekstach. Badani wyrażali przekonanie, że niepodległość nie jest dana raz na zawsze, jej odzyskanie w 1918 r. było okupione wieloma ofiarami i stanowiło dla Polaków przełomowe, pozytywne wydarzenie.

Polacy cenią postawy patriotyczne. Według niemal każdego Polaka (94%) patriotyzm polega na okazywaniu szacunku godłu, fladze i hymnowi narodowemu, dbałości o przekazywanie dzieciom w rodzinie wartości narodowych (92%) czy dbałości o zabytki (91%). Zdecydowana większość badanych wskazywała również, że postawami patriotycznymi są: pielęgnowanie lokalnych zwyczajów lub tradycji (90%), poszanowanie i przestrzeganie prawa (88%), udział w wyborach (88%), kibicowanie polskim sportowcom (87%) oraz gotowość do walki i oddania życia za ojczyznę (86%).

Wykres 6. Czy ważne jest dzisiaj – Pana(i) zdaniem – być patriotą? Dane w [%], N=1512.

Źródło: NCK/TNS Polska 2016.

Zestawienie ogólnych deklaracji dotyczących wzorów zachowań patriotycznych (pytanie: *Patriotyzmowi nadaje się rozmaite znaczenia. Czy, Pana(i) zdaniem, patriotyzm polega na: ...*) oraz działań podejmowanych osobiście (pytanie: *Czy, ogólnie rzecz biorąc, Pan(i) osobiście: ...*) prowadzi do interesujących spostrzeżeń.

Tabela 9. Rozumienie patriotyzmu a przejawianie postaw patriotycznych. Dane w [%],
N=1512.

Źródło: NCK/TNS Polska 2016.

Uznawane wzory są realizowane		
	Wzór	Praktyka
Okazywanie szacunku godłu, fladze i hymnowi narodowemu	94	93
Dbalność o zabytki	91	85
Poszanowanie i przestrzeganie prawa	88	89
Kibicowanie polskim sportowcom	87	80
Śledzenie wiadomości dotyczących kraju	77	72
Dbanie o środowisko np. segregowaniu śmieci	68	81
Wzory są częściej uznawane niż realizowane		
	Wzór	Praktyka
Dbalność o przekazywanie dzieciom w rodzinie wartości narodowych	92	71
Pielęgnowanie lokalnych zwyczajów lub tradycji	90	72
Dbanie o przestrzeń publiczną	80	74
Kupowanie polskich produktów	80	69
Dbalność o religijne wychowanie dzieci w rodzinie	76	64
Znaczna rozbieżność między wzorem a deklarowanym zachowaniem		
	Wzór	Praktyka
Gotowość do walki i oddania życia za ojczyznę	86	51
Podejmowanie działań na rzecz swojej społeczności lokalnej, okolicy, w której się mieszka	82	44
Uczestnictwo w obchodach świąt narodowych	83	62
Udział w wyborach	88	62
Zaangażowanie w działalność publiczną	72	31
Branie udziału w manifestacjach, marszach	66	30
Noszenie odzieży patriotycznej	50	18

ŚWIĘTO NIEPODLEGŁOŚCI

W świadomości zbiorowej Polaków odzyskanie niepodległości w 1918 r. funkcjonuje jako jedno z najważniejszych wydarzeń w historii Polski. Dzieje się tak pomimo trudnej historii święta⁸. Już w II Rzeczypospolitej ustalenie daty obchodów stanowiło przedmiot sporów – odzyskanie niepodległości stanowiło długotrwały proces. Ostatecznie wybór padł na 11 listopada – dzień przekazania przez Radę Regencyjną władzy wojskowej i naczelnego dowództwa nad wojskami polskimi Józefowi Piłsudskiemu oraz jednocześnie dzień układu rozejmowego Compiègne uznany oficjalnie za zakończenie I wojny światowej. Początkowo, jako „młode święto”, nie miało ono wysokiej rangi. W 1937 r. zostało ustanowione jako „rocznica odzyskania przez Naród Polski niepodległego bytu państwowego i jako dzień po wsze czasy związany z wielkim imieniem Józefa Piłsudskiego, zwycięskiego

⁸ B. Korzeniewski, *11 listopada 1918*, w: *Polskie miejsca pamięci. Dzieje toposu wolności*, red. S. Bednarek, B. Korzeniewski, Warszawa 2014, s. 343–358.

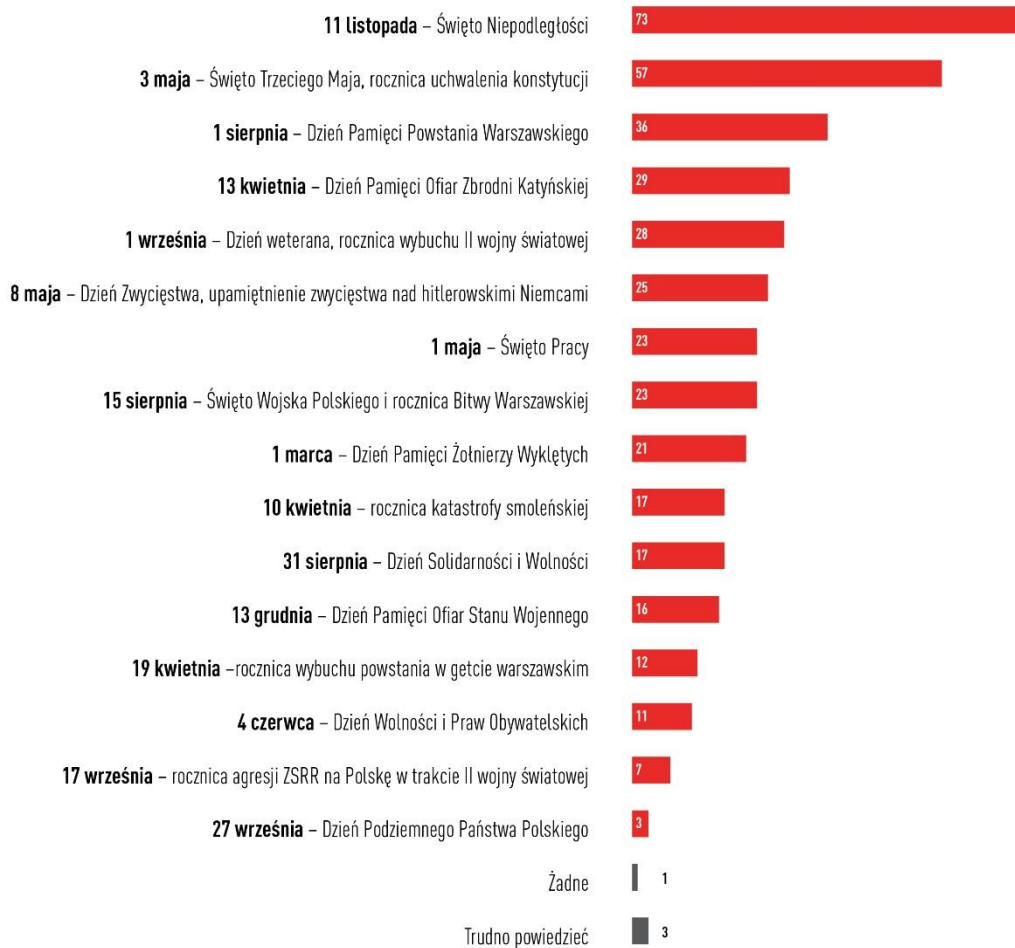
Wodza Narodu w walkach o wolność Ojczyzny” oficjalnym świętem państwowym i zyskało charakter ogólnonarodowy⁹. Paradoksalnie dalszy wzrost znaczenia nastąpił tuż po zakończeniu II wojny światowej. Zniesienie przez rząd PRL oficjalnych obchodów 11 listopada przyczyniło się do zyskania przez to święto statusu „święta zakazanego”. Mimo krótkiej tradycji obchodów urosło ono do rangi jednego z najważniejszych świąt. Ówczesna władza podejmowała wysiłki, aby zmienić świadomość narodową Polaków poprzez ustanawianie daty „nowych świąt” tuż przed datą „starych świąt”. Mimo to 11 listopada przetrwał w pamięci Polaków. W 1989 r. Święto Niepodległości zostało przywrócone do oficjalnego kalendarza świąt narodowych¹⁰. Władze III RP starały się nawiązać w obchodach do tradycji przedwojennej Polski. W latach 2010–2014 niektóre wydarzenia związane z obchodami 11 listopada zaczęły wzbudzać kontrowersje. Wydarzenia te wpłynęły na zmianę wizerunku święta – zaczęło być ono postrzegane jako w pewnym zakresie dzielące społeczeństwo. W 2015 r. sytuacja znormalizowała się – obchody znowu przebiegły spokojnie. Pomimo trudności, jakie pojawiały się wielokrotnie w niemal stuletniej historii święta, wciąż jest ono postrzegane jako bardzo ważne wydarzenie dla naszego państwa, co czyni ten dzień wyjątkowym.

W kontekście Programu „Niepodległa” szczególnie istotny wydaje się rozdźwięk pomiędzy akceptacją oraz działaniami w przypadku uczestnictwa w obchodach świąt narodowych. Skala dysproporcji okaże się jeszcze większa, gdy przyjrzymy się uważniej sposobom, w jakie Polacy świętują. Większość obchodzi święta w rodzinnym gronie (41%), wśród przyjaciół i znajomych (14%), biorąc udział w nabożeństwach lub innych wydarzeniach religijnych (13%) czy uczestnicząc w imprezach zbiorowych (11%).

⁹ Ustawa z dnia 23 kwietnia 1937 r. o Świącie Niepodległości (Dz. U. poz. 255) <http://www.dziennikustaw.gov.pl/DU/1937/s/33/255>.

¹⁰ Ustawa z dnia 15 lutego 1989 r. o ustanowieniu Narodowego Święta Niepodległości (Dz. U. poz. 34) <http://www.dziennikustaw.gov.pl/DU/1989/s/6/34>.

Wykres 7. Które z następujących świąt/rocznic zasługują na szczególne upamiętnienie? Proszę wybrać 5 najważniejszych, zaczynając od tego najważniejszego. Dane w [%], N=1512.

Źródło: NCK/TNS Polska 2016

Źródło: NCK/TNS Polska 2016.

Wykres 8. W jaki sposób obchodzi Pan(i) ważne święta narodowe, państwowe? Dane w [%], N=1512.

Źródło: NCK/TNS Polska 2016

Osoby, które świątują, uczestnicząc w imprezach zbiorowych, należą zatem do mniejszości. Występuje znaczna dysproporcja pomiędzy liczbą ludzi deklarujących chęć obchodzenia Święta Niepodległości a liczbą osób angażujących się w działania poza gronem rodzinnym i przyjaciół. W dużym stopniu wynika ona z koncentracji organizatorów na wydarzeniach centralnych, w których niewielka grupa osób może uczestniczyć osobiście, a większość Polaków śledzi ich przebieg za pomocą mediów. Aktywny udział dużej grupy Polaków w obchodach świąt państwowych wymagałby zwiększenia liczby działań realizowanych lokalnie.

Dodatkowym powodem małej powszechności uczestnictwa w imprezach zbiorowych organizowanych z powodu świąt narodowych mogą być kontrowersje towarzyszące niektórym formom świętowania. Uczestnicy badań we wszystkich miejscowościach objętych badaniami jakościowymi wskazywali jako problem brak jedności Polaków świętujących rocznicę odzyskania niepodległości. W odczuciu większości respondentów, Święto Niepodległości jest dniem, w którym powinniśmy doświadczać wspólnoty ponad dzielącymi nas podziałami politycznymi, społecznymi czy ekonomicznymi. W ostatnich latach obchody 11 listopada stały się jednak okazją do manifestowania konfliktów i różnic dzielących Polaków. Potwierdzają to wyniki analizy medialnej. Ujawnianie się konfliktów prowadziło do wzrostu liczby komunikatów medialnych (artykułów prasowych i oglądalności najpopularniejszych telewizyjnych serwisów informacyjnych). Równocześnie ich treść zaczynała koncentrować się na krytyce sposobu organizacji obchodów, bądź przez instytucje państwowe, bądź środowiska niezależne od władz centralnych.

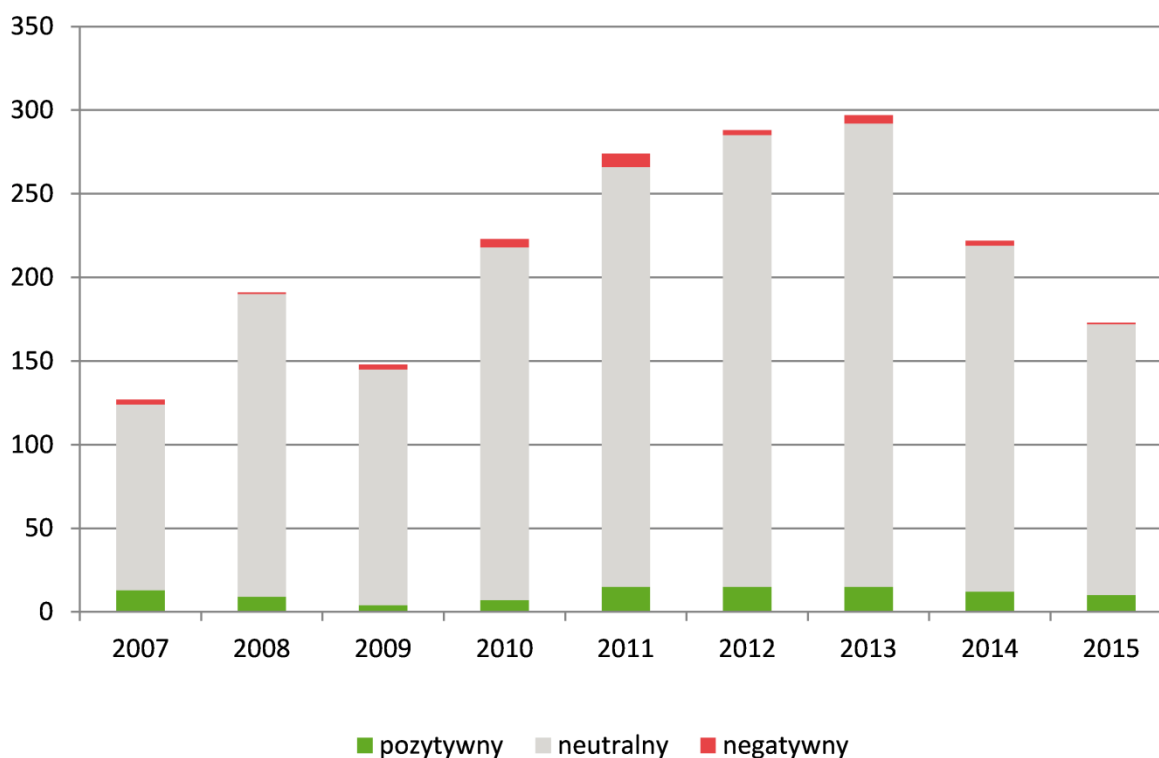
Uczestnicy badań realizowanych w lipcu 2016 r. zostali zapytani o to, jak ich zdaniem powinny wyglądać obchody 100. rocznicy odzyskania niepodległości. Polacy chcieliby, aby obchody miały odświętny, doniosły charakter, aby odbywały

się na dużą skalę. Dla jednej czwartej pytanych (25%) ważne jest, aby obchody te łączyły Polaków, miały wspólnotowy charakter, 24% chciałoby, aby obchody stały się okazją do promowania naszego kraju za granicą.

Z uzyskanych danych wynika, że obchody 100-lecia odzyskania niepodległości powinny odbywać się na różnych poziomach życia społecznego. W roli organizatorów obchodów Święta Niepodległości, którzy mają największą „moc przyciągania”, najchętniej widziani są przedstawiciele władz – tych lokalnych (46%) i centralnych (43%). W dalszej kolejności wymieniane są stacje telewizyjne (30%) oraz instytucje kultury (28%), a za nimi rządziej: kościoł (17%), fundacje lub stowarzyszenia (13%), koalicje lokalnych instytucji (12%) czy nieformalne grupy pasjonatów (12%). Co ciekawe, 6% ogółu ankietowanych wyraża chęć samodzielnej organizacji obchodów, przy czym 3% podaje tę odpowiedź w swoim pierwszym wyborze.

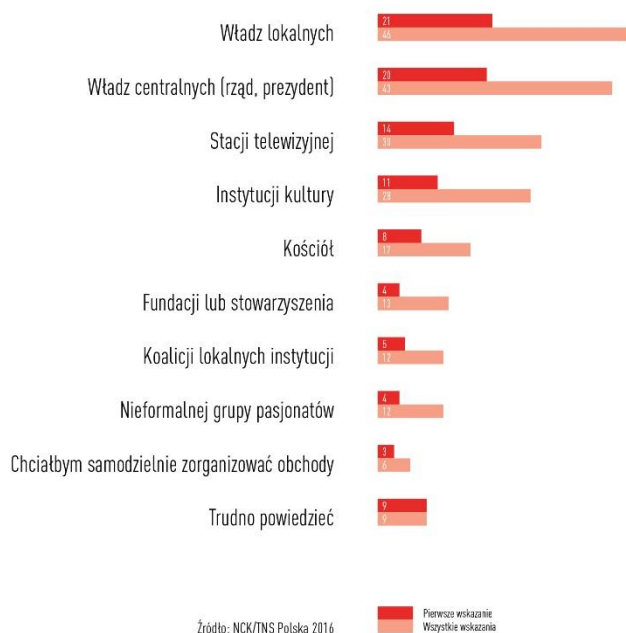
Ankietowanych zapytano też o to, jakie sposoby świętowania są ich zdaniem najodpowiedniejsze do obchodów 100-lecia odzyskania przez Polskę niepodległości. W oczach Polaków najwyższe oceny uzyskują dwa działania: rekonstrukcje historyczne oraz zadbanie o cmentarze i groby poległych za niepodległość. W dalszej kolejności wymieniane są: parady wojskowe, wycieczki po miejscach pamięci, dni otwarte i organizacja dużych wystaw w muzeach narodowych, wielkie, narodowe widowisko oraz koncerty, festyny i inne widowiska.

Wykres 9. Liczba publikacji prasowych w podziale na wydźwięk.

Źródło: Instytut Monitorowania Mediów 2016.

Wykres 10. W obchody Święta Niepodległości angażują się różne instytucje i organizacje. Gdyby miał(a) Pan(i) wybrać wydarzenie ze względu na organizatora, to czyja propozycja byłaby dla Pana(i) najbardziej atrakcyjna? Proszę wskazać do 3 odpowiedzi. Dane w [%], N=1512.

Źródło: NCK/TNS Polska 2016.

Wielu Polakom podoba się amerykański styl świętowania, który – zdaniem respondentów uczestniczących w badaniach jakościowych – jest spontaniczny, radosny i energiczny. Dzień Niepodległości jest ważny dla wielu obywateli, w obchodach harmonijnie łączą się elementy oficjalne z wesołym świętowaniem na poziomie lokalnym i rodzinnym. W USA ważny jest także szacunek dla flagi narodowej.

W trakcie wywiadów grupowych radosne sposoby świętowania spotkały się z dużą aprobatą. Należą do nich wydarzenia sportowe, które zdaniem uczestników badań zbliżają ludzi do siebie. Badani oczekują zachowania równowagi pomiędzy elementami tradycyjnego sposobu świętowania, które są uroczyste i oficjalne, a formami partycypacyjnymi, które cechuje oddolność, duże i dobrowolne zaangażowanie obywateli oraz nacisk na osobiste doświadczanie. Równocześnie powinna zostać zachowana równowaga pomiędzy oficjalnymi i ludycznymi formami świętowania.

WIZERUNEK POLSKI

Wizerunek kraju (*country image*) to konstrukt badawczy, który służy możliwie wszechstronnemu opisaniu tego, jak dane państwo jest postrzegane przez obcokrajowców. Katalog pomniejszych elementów, które się na niego składają, jest długi i otwarty. W literaturze przedmiotu zwykle mówi się o symbolach narodowych, przyrodzie i krajobrazie, zwyczajach, literaturze, dziedzictwie kulturowym, nauce, gospodarce, polityce rządu etc.

Wizerunek państwa jest więc – w największej ogólności – wynikiem opowiadania o tym, czym jest dany kraj. Jest więc sam w sobie tworem kulturowym.

Wizerunek Polski jako kraju, w świetle dotychczasowych badań, cierpi na szereg deficytów. Autorzy raportu z „Badania wizerunkowego Polski i polskiej gospodarki w krajach głównych partnerów gospodarczych” piszą wprost, że „Polsce brakuje wyrazistego i spójnego wizerunku za granicą”¹¹.

Podobnie w opracowaniu pt. „Badanie opinii *Określenie wizerunku, który Polska powinna promować za granicą*” sporządzonym na zlecenie Ministerstwa Spraw Zagranicznych w 2013 r. zwraca się uwagę, że „na podstawie analizy dostępnych badań, realizowanych głównie w ostatnich dziesięciu latach, można postawić wniosek, iż Polska nie ma wyrazistego, spójnego i atrakcyjnego wizerunku za granicą w porównaniu z innymi krajami”¹².

Wrażenie niedostatków wizerunku Polski jako kraju potęgują międzynarodowe rankingi, takie jak Country Brand Index, gdzie plasowana jest ona z dala od czołówki (w edycji 2014/2015 jest to pozycja 45 na świecie).

Równocześnie wizerunek kraju jest czymś podlegającym intencjonalnemu kształtowaniu. Przekonanie to leży u podstaw brandingu narodowego. Jego teoretycy posługują się pojęciem sześciokąta kanałów komunikacji i jako jeden z nich wyróżniają kulturę i dziedzictwo. Skuteczność kultury jako narzędzia budowania atrakcyjności kraju potwierdza się zarówno w badaniach zagranicznych¹³, jak i własnych Instytutu Adama Mickiewicza.

Ostatnie badania przeprowadzane przez IAM na przeszło 7 tys. zagranicznych uczestników Światowych Dni Młodzieży sugerują, że kultura w niedostatecznym stopniu wykorzystywana jest jako element budowania wizerunku Polski. Niecałe 20% respondentów przed przyjazdem na ŚDM uznało bowiem, że kultura jest czynnikiem wyróżniającym Polskę na tle innych krajów. Niestety współczynnik ten

¹¹ https://www.mr.gov.pl/media/15471/6_Streszczenie_badan_wizerunkowych_ax_ante.pdf, s. 44.

¹² <https://www.msz.gov.pl/resource/972c041f-58a2-4119-bc2a-a54a1d896f63:JCR>, s. 13.

¹³ <https://www.britishcouncil.org/sites/default/files/as-others-see-us-report.pdf>.

spadł dla fali badania przeprowadzonej po zakończeniu wydarzenia (do niecałych 12%). Niemniej warto podkreślić, że bardzo wysoko w badaniach wypadają takie czynniki jak: polska historia z jej dążeniami wolnościowymi (34% przed ŚDM, 32,5% po ŚDM); Solidarność i rola Polski w obaleniu komunizmu (odpowiednio 24,8% i 18,5%); patriotyzm i przywiązanie do ojczyzny (18,4% i 20,5%).

W 2012 r. i 2013 r. na zlecenie Instytutu Adama Mickiewicza firma Young & Rubicam przeprowadziła badanie (Brand Asset Valuator – BAV) marek Polska i kultura polska w: Londynie, Stambule, Kijowie, Seulu, Moskwie, Petersburgu, Rio de Janeiro, Sao Paulo, Seulu i New Delhi. Badania zostały zamówione w celu dostarczenia informacji na temat kondycji marek Polska i kultura polska w odbiorze mieszkańców wymienionych miast.

Uczestnicy badania określali markę Polska oraz kulturę polską jako proste, tradycyjne, miłe, przyjazne. Wyniki badania wskazywały, że są to cechy świadczące o braku wyrazistości i niewielkiej sile wizerunku. Polska i kultura polska przegrywały starcie z Francją i kulturą francuską, Hiszpanią i hiszpańską kulturą czy Niemcami i kulturą niemiecką. Zainteresowanie respondentów tymi krajami oraz atrakcyjność ich kultury były dużo wyższe niż w przypadku Polski i polskiej kultury.

Aby zwiększyć konkurencyjność marki Polska i polskiej kultury, autorzy badania zalecają podjęcie intensywnych działań promocyjnych. W każdym z badanych miast marka Polska i kultura polska powinny docelowo kojarzyć się z zupełnie innym niż obecnie zestawem cech, świadczącym o ich wyjątkowości, rosnącej pozycji i atrakcyjności.

W pracach nad PW NIEPODLEGŁA oparto się o badania BAV oraz o docelowy zestaw cech, z jakimi powinna być utożsamiana Polska i polska kultura. Uznano, że realizacja Programu powinna pomóc Polsce w stworzeniu korzystnego wizerunku i temu, aby zestaw wiązanych z nim skojarzeń odpowiadał skojarzeniom zalecanym w badaniu BAV. Zgodnie z rekomendacjami badania marka Polska i polska kultura powinny być określane jako „wyraziste”, „wyjątkowe”, „autentyczne”, „pełne energii” i „dynamiczne”.

ANALIZA SWOT

Mocne strony	Słabe strony
– Dostępne narzędzia polityki pamięci; różnorodność i rozprzestrzenienie instytucji obecnych w Programie; – Współpraca między resortami i instytucjami; – Wola polityczna dla realizacji obchodów stulecia odzyskania niepodległości; – Wysokie kompetencje instytucji zaangażowanych w realizację Programu.	– Niewystarczająca koordynacja pomiędzy resortami i instytucjami działającymi w Programie; – Wymogi proceduralne związane z przyjęciem i wdrażaniem Programu; – Niewystarczająca komunikacja na zewnątrz i wewnątrz Programu; – Relacja między programem rządowym a oczekiwaniami samorządu terytorialnego; – Skupienie uwagi wyłącznie na listopadzie 2018 r.
Szanse	Zagrożenia
– Zbudowanie wokół obchodów szerokiej koalicji instytucji; wypracowanie wspólnej narracji; – Wzrost zainteresowania historią Polski, oczekiwania społeczne odnośnie do obchodów; – Zaangażowanie społeczeństwa na poziomie lokalnym; – Podobieństwo doświadczeń historycznych z innymi krajami w regionie; silna rozpoznawalność daty 11 listopada 1918 r. w historii Europy i jej narodów; – Ogólnoświatowy kontekst obchodów 2018 r. (Europejski Rok Dziedzictwa Kulturowego); – Możliwość włączenia autorytetów; – Wspólnota wartości i postrzeganie wagi roku 1918; – Odniesienie się do kamieni milowych z historii Polski i wielkich Polaków.	– Polaryzacja społeczeństwa, postrzeganie obchodów w kontekście konfliktu politycznego; – Kalendarz wyborczy; – Ograniczenie finansowania Programu; – Odmienna interpretacja wydarzeń i postaci historycznych w Polsce i poza jej granicami (w tym różne postrzeganie roku 1918 przez narody i państwa sąsiadujące z RP); – Sprzeczne działania innych państw związane z polityką pamięci; – Brak koordynacji działań w zakresie polityki pamięci; – Brak kanonu wiedzy historycznej; – Sprowadzenie obchodów do działań popkulturowych (trywializacja) lub przeciwnie – nadmierne patetyzowanie.

WNIOSKI Z DIAGNOZY

- w Polsce odczuwalny jest brak poczucia silnej wspólnoty. Polacy wciąż mają poczucie, że więcej ich dzieli niż łączy;
- większość Polaków wyraża dumę ze swojej przynależności narodowej i z własnego kraju oraz deklaruje postawę patriotyczną;
- odzyskanie niepodległości w 1918 r. jest uznawane za jedno z najważniejszych wydarzeń w historii Polski;
- wartości takie jak wolność, solidarność i godność są bliskie Polakom;
- Polacy są bardzo silnie związani z symbolami narodowymi, tradycjami i rodziną, jednocześnie wielu z nas nie ma w zwyczaju obchodzenia świąt narodowych w sposób szczególny;
- dla Polaków stulecie odzyskania niepodległości traktowane jest jako ważna rocznica. Polacy oczekują, że będzie ono obchodzone nie tylko na poziomie państwowym, ale również blisko ludzi i społeczności lokalnych;
- realizacja Programu może wzmocnić pozytywne skojarzenie Polski z niezależnością, energią, śmiałością oraz wyjątkowością, zbudować wizerunek kraju, który jest dumny ze swojej historii, osiągnięć i najwybitniejszych postaci;
- działania międzynarodowe w ramach Programu pomogą ukazać wizerunek polskiej kultury w perspektywie wartości, z którymi się identyfikujemy;
- Program ma kluczowe znaczenie dla powodzenia starań Polski, jeśli chodzi o budowanie polityki pamięci, a także wzmacnianie więzi obywateli i państwa.

ZIDENTYFIKOWANE WYZWANIA

Na podstawie przedstawionej diagnozy można sformułować następujące wyzwania, na które musi odpowiedzieć Program Wieloletni:

1. Niski poziom kapitału społecznego oraz podziały społeczne, polityczne czy wynikające z historii utrudniają budowanie wspólnoty państwowej, a także wpływają na osłabienie więzi z państwem i jego instytucjami.
2. Polacy mają zróżnicowane oczekiwania odnośnie do obchodów stulecia odzyskania niepodległości, co jest związane zarówno z nieobecnością w społecznej świadomości tekstów kultury dotyczących niepodległości, jak i brakiem wypracowanej wspólnej tradycji świętowania.
3. Zachęcenie Polaków do wspólnego świętowania stulecia odzyskania niepodległości wymaga zwiększenia ich aktywnej roli w obchodach, tak aby z widzów mogli stać się ich współorganizatorami.
4. Konieczne jest wykorzystanie obchodów stulecia dla działań promujących Polskę i polskie dziedzictwo kulturowe za granicą.

CELE I STRUKTURA PROGRAMU

Celem głównym Programu Wieloletniego NIEPODLEGŁA jest **wzmocnienie poczucia wspólnoty obywatelskiej Polaków**.

Wspólnota obywatelska powinna być budowana wokół państwa. Badania przeprowadzone dla potrzeb diagnozy jasno pokazują, że jednym z podstawowych wyzwań jest negatywne dziedzictwo historyczne stosunku Polaków do instytucji państwa (w przeciwieństwie do dużego zaufania, jakim Polacy darzą swoją rodzinę). Stulecie odzyskania niepodległości przez Polskę stanowi okazję do przypomnienia wartości wspólnoty i jej związania z państwem.

Cel główny będzie odnosił się do trzech poziomów realizacji Programu. Projekty upamiętniające stulecie odzyskania niepodległości w Priorytecie 1 pozwolą na budowanie wspólnoty wartości i ich przeżywania. W Priorytecie 2 do włączenia się w obchody zachęcone zostaną wspólnoty regionalne, lokalne czy nawet sąsiedzkie. Priorytet 3 pozwoli ukazać wartość wspólnoty w kontekście międzynarodowym.

Cel główny Programu będzie realizowany przez trzy cele szczegółowe:

Cel 1: Realizacja wysokiej jakości projektów upamiętniających stulecie odzyskania niepodległości

Oczekiwania społeczne dotyczą stworzenia programu doniosłych obchodów stulecia odzyskania niepodległości na różnych poziomach życia społecznego. Budowa narracji projektów opierać się będzie na trzech wartościach wspólnych Polakom: wolności, solidarności oraz poszanowaniu godności i praw człowieka, ukazanych w perspektywie całej historii Polski, w życiorysach jej bohaterów, w życiu codziennym kolejnych pokoleń, w działalności kulturalnej i artystycznej. Cel szczegółowy 1 bezpośrednio przełoży się na wzrost wiedzy historycznej i zainteresowania historią.

Cel szczegółowy 1 jest wdrażany przez Priorytet 1 Programu obejmujący PROJEKTY OGÓLNOPOLSKIE¹⁴, realizowane przez instytucje podległe i nadzorowane przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego (finansowane poprzez dotacje celowe w ramach części budżetowej ministra lub – w przypadku Polskiego Instytutu Sztuki Filmowej – poprzez zwiększenie dotacji podmiotowej).

W Schemacie 1B realizowane są projekty innych ministrów i kierowników urzędów centralnych finansowane w ramach środków w odpowiednich częściach budżetowych.

¹⁴ W tym projekty ogólnopolskie, których komponentem są działania za granicą.

Cel 2: Włączanie obywateli we współtworzenie obchodów

Na poziomie lokalnym i regionalnym radość ze wspólnoty, duma i wzrost kapitału społecznego mogą zostać osiągnięte jedynie przez większą partycypację obywateli w przygotowaniu obchodów. Badania prowadzone przez NCK wyraźnie pokazują, że Polacy odczuwają brak wspólnego kanonu dzieł z obszaru kultury i powszechnie znanych miejsc wiążących się z odzyskaniem niepodległości, także na poziomie społeczności lokalnych, od których zaczynać się musi budowanie wspólnoty państwowej.

Cel szczegółowy 2 jest realizowany przez Priorytet 2 Programu obejmujący PROJEKTY REGIONALNE i LOKALNE wybrane w ramach zarządzanych przez Biuro Programu „Niepodległa” (BP „N”) dwóch programów dotacyjnych. Dodatkowo w ramach Priorytetu 2 realizowane będą zgłoszone do Programu projekty wojewodów o charakterze regionalnym finansowane w ramach rezerwy celowej uruchamianej przez Ministra Finansów na wniosek Pełnomocnika.

Cel 3: Upowszechnianie opartego o wartości międzynarodowego wizerunku Polski

Cel szczegółowy 3 jest realizowany poprzez Priorytet 3 Programu obejmujący PROJEKTY ZAGRANICZNE, w tym program wydarzeń koordynowany przez Instytut Adama Mickiewicza oraz program dotacyjny. W ramach działań zagranicznych planowana jest realizacja projektów w ramach wybranych 7 ścieżek tematycznych: *Ignacy Jan Paderewski. Ikona niepodległości; Polonia i Polacy za granicą; Polki; Pokolenie Niepodległej; Awangarda; Duchowość Niepodległej; Robotnicy.*

Struktura celów szczegółowych przekłada się na architekturę całego Programu Wieloletniego, to jest priorytety, wskaźniki monitorowania, plan finansowy oraz strukturę zarządzania.

Tabela 10: Struktura Programu Wieloletniego NIEPODLEGŁA.

Priorytet	Schemat finansowania	Operator
1. PROJEKTY OGÓLNOPOLSKIE	A. Projekty instytucji podległych i nadzorowanych przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego	MKiDN
	B. Projekty innych ministrów i kierowników urzędów centralnych	ministrowie i kierownicy urzędów centralnych
2. PROJEKTY REGIONALNE i LOKALNE	A. Program dotacyjny „Koalicje dla Niepodległej” dla działań oddolnych	BP „N”
	B. Program dotacyjny „Niepodległa” dla samorządowych instytucji kultury i organizacji pozarządowych	BP „N”
	C. Projekty własne wojewodów	wojewodowie
3. PROJEKTY ZAGRANICZNE	A. Program wydarzeń zagranicznych	IAM
	B. Program dotacyjny dla działań zagranicznych „Kulturalne pomosty”	IAM

ZGODNOŚĆ Z DOKUMENTAMI STRATEGICZNYMI

Program jest zgodny z dokumentami strategicznymi na poziomie europejskim, w szczególności z decyzją Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie Europejskiego Roku Dziedzictwa Kulturowego. Europejski Rok Dziedzictwa Kulturowego ustanowiony w 2018 r. zbiega się z węzłową datą dla obchodów stulecia odzyskania polskiej niepodległości. Celem głównym obchodów Roku jest: *zachęcanie do dzielenia się dziedzictwem kulturowym Europy i doceniania go jako wspólnego dobra, poszerzania wiedzy na temat wspólnej historii i wspólnych wartości oraz wzmacniania poczucia przynależności do wspólnej przestrzeni europejskiej* (art. 1)¹⁵. Równocześnie ww. decyzja w jasny sposób (w motywie 15) odnosi się do roku 2018 jako stulecia niepodległości wielu państw europejskich.

¹⁵ Decyzja Parlamentu Europejskiego i Rady dotycząca Europejskiego Roku Dziedzictwa Kulturowego, COM (2016) 543 (projekt po uzgodnieniach).

Wśród celów szczegółowych Roku znajdują się następujące cele, które znajdują odzwierciedlenie w celach i poszczególnych priorytetach Programu Wieloletniego NIEPODLEGŁA.

wspieranie takich podejść do dziedzictwa kulturowego, które są skupione na człowieku, sprzyjające włączeniu społecznemu, perspektywiczne, bardziej zintegrowane, zrównoważone i przekrojowe (art. 2, ust. 2, pkt a);

promowanie dziedzictwa kulturowego jako źródła inspiracji dla współczesnej kreatywności i innowacyjności oraz podkreślanie potencjału wzajemnego stymulowania i większej interakcji między dziedzictwem kulturowym a innymi sektorami kultury i sektorem kreatywnym (art. 2, ust. 2, pkt i);

podnoszenie świadomości znaczenia europejskiego dziedzictwa kulturowego poprzez edukację i promowanie uczenia się przez całe życie, w szczególności poprzez skupienie się na dzieciach, ludziach młodych i osobach w podeszłym wieku, a także na społecznościach lokalnych i trudno dostępnych grupach społecznych (art. 2, ust. 2, pkt j);

podkreślanie ważnych wydarzeń przypadających na 2018 r., które mają symboliczne znaczenie dla Europy i jej dziedzictwa kulturowego (art. 2, ust. 2, pkt n)

Ukazanie w ramach Programu wartości kluczowych dla polskiej tożsamości w biegu jej historii ma stanowić źródło inspiracji dla przyszłych działań odnoszących się do dziedzictwa. Budowanie wspólnoty obywatelskiej, stanowiące cel Programu, opierać się będzie na wspólnym podejściu do dziedzictwa kulturowego, zarówno materialnego, jak i niematerialnego.

Program wpisuje się również w wytyczne określone w Konkluzjach Rady na temat zarządzania partycypacyjnego dziedzictwem kulturowym (2014/C 463/01 z 23 grudnia 2014 r.), które wskazują, że *partycypacyjne zarządzanie dziedzictwem kulturowym stwarza możliwości sprzyjania uczestnictwu w demokracji, zrównoważności i spójności społecznej oraz zmierzenia się ze społecznymi, politycznymi i demograficznymi wyzwaniem dnia dzisiejszego*, a także zwracają się do rządów państw członkowskich, aby *promowały ramy zarządzania, w których uznaje się znaczenie współdziałania między materialnym, niematerialnym i cyfrowym dziedzictwem kulturowym, i w których dostrzega się, szanuje i wzmacnia jego wartości społeczne, kulturowe, symboliczne, gospodarcze i środowiskowe*.

Z kolei Konkluzje Rady z dnia 21 maja 2014 r. w sprawie dziedzictwa kulturowego jako strategicznego zasobu zrównoważonej Europy (2014/C 183/08 z 14 czerwca 2014 r.) jasno wskazują, że *dziedzictwo kulturowe odgrywa ważną rolę w tworzeniu i poszerzaniu kapitału społecznego, ponieważ może: a) inspirować i zachęcać*

obywateli do udziału w życiu publicznym; b) podnosić jakość życia i dobrostan osób indywidualnych i ich społeczności; c) promować różnorodność oraz dialog międzykulturowy poprzez sprzyjanie silniejszemu poczuciu przynależności do szeroko pojętej społeczności oraz lepszemu zrozumieniu i szacunkowi między narodami; d) pomóc redukować nierówności oraz ułatwiać włączenie społeczne oraz aktywność kulturalną i społeczną, a także promować dialog międzypokoleniowy i spójność społeczną (...). Realizacja Programu, którego celem jest wzmocnienie wspólnoty obywatelskiej, służyć ma zwiększaniu kapitału społecznego poprzez dziedzictwo kulturowe.

Program bezpośrednio realizuje jedną z zasad realizacji Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju (SOR) przyjętej 14 lutego 2017 r.¹⁶ „Polska silna współpracą”, która wskazuje, iż *warunkiem rozwoju nowoczesnej gospodarki i efektywnej współpracy jest kapitał społeczny. Zasada współpracy i partnerstwa oznacza zaangażowanie i szeroko zakrojone współdziałanie pomiędzy podmiotami publicznymi, prywatnymi, organizacjami pozarządowymi, sektorem nauki i społeczeństwem obywatelskim na różnych etapach planowania i realizacji działań rozwojowych. Różne podmioty stają się nie tylko współuczestnikami działań rozwojowych, ale także je współtworzą, co wiąże się z budową poczucia współodpowiedzialności za przebieg procesów rozwojowych.* Jest to zapis zbieżny zarówno z celem głównym Programu, jak i z jedną z wartości promowanych w Programie, to jest solidarnością.

SOR wśród obszarów wpływających na osiągnięcie celów Strategii wymienia po pierwsze „kapitał ludzki i społeczny”. Cel „zwiększenie udziału kapitału społecznego w rozwoju społeczno-gospodarczym kraju” wskazuje, iż warunkiem powodzenia planowanych działań rozwojowych jest m.in. *kształtowanie świadomych i odpowiedzialnych postaw sprzyjających kooperacji, kreatywności oraz komunikacji, **edukacja obywatelska i patriotyczna, mająca na celu budowę wspólnoty, zwiększenie partycypacji społecznej i wpływu obywateli na życie publiczne (...)** oraz **rozwijanie potencjału kulturowego.*** Narzędzia realizacji tego celu przynosi we wszystkich swoich priorytetach Program, ukierunkowany na wzmocnienie wspólnoty obywatelskiej, m.in. poprzez jak najszersze włączenie (partycypację) obywateli oraz realizację wysokiej jakości projektów wykorzystujących potencjał kulturowy.

SOR przewiduje kierunek działania *Wzmocnienie roli kultury dla rozwoju gospodarczego i spójności społecznej*, który bezpośrednio odwołuje się do Programu Wieloletniego NIEPODLEGŁA na lata 2017–2022 jako projektu strategicznego *Niepodległa 2018 – programu budowania kapitału społecznego i wspólnoty*

¹⁶ Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030), https://www.mr.gov.pl/media/34298/SOR_2017_maly_internet_14072017_wstepPMM.pdf.

obywatelskiej, zogniskowanego wokół obchodów 100. rocznicy odzyskania niepodległości Polski (obejmującego m.in. kształtowanie postaw patriotycznych, budowanie pamięci zbiorowej i spójnego wizerunku Polski, włączanie obywateli do działania na rzecz dobra wspólnego).

Program wpisuje się również w Priorytet 4.1 *Wzmocnienie roli kultury w budowaniu spójności społecznej* Strategii Rozwoju Kapitału Społecznego 2020, w szczególności w działania związane z tworzeniem warunków wzmacniania tożsamości na poziomie lokalnym, regionalnym i krajowym (4.1.1) oraz ochroną dziedzictwa kulturowego (4.1.2). Dodatkowo odnosi się bezpośrednio do działań związanych z promocją kultury polskiej za granicą w Priorytecie 4.2 *Wzmocnienie znaczenia kultury w rozwoju społeczno-gospodarczym*¹⁷.

¹⁷ Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego 2020,
http://ks.mkidn.gov.pl/media/download_gallery/20130520SRKS_na_stronie_internetowej.pdf.

OPIS PRIORYTETÓW

Priorytet 1. PROJEKTY OGÓLNOPOLSKIE

Schemat 1A. Projekty instytucji podległych i nadzorowanych przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego

W ramach Priorytetu 1 Schemat 1A do realizacji wybrano 46 projektów instytucji podległych i nadzorowanych przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego¹⁸, które można określić jako projekty flagowe¹⁹. Opracowując Program, przyjęto założenie, że w jego ramach nie będą tworzone upamiętnienia w formie pomników czy tablic pamiątkowych. Wybrane projekty kulturalne – o różnym charakterze – mają stanowić „żywe” upamiętnienie rocznicy. Pośród nich znajdują się zarówno projekty filmowe, wystawiennicze, jak i muzyczne czy badawcze. Jako całość pokazują bogactwo polskiej kultury opartej na trzech wartościach budujących wspólnotę: wolności, solidarności oraz poszanowaniu godności i praw człowieka.

Lista projektów i ich wartości, a także wskazanie realizatorów i podmiotów współpracujących – za zgodą Pełnomocnika – mogą ulec zmianie bez konieczności aktualizacji Programu Wieloletniego. Szczegółowe zapisy dotyczące podziału alokacji na lata, harmonogramu działań, zasad przesunięć środków i zmian w harmonogramie zawiera umowa pomiędzy Ministrem Kultury i Dziedzictwa Narodowego a instytucją. Środki na realizację projektów w tym Priorytecie zostaną przekazane w ramach przydzielonych danej instytucji dotacji celowych, przez zwiększenie dotacji podmiotowej (w przypadku PISF) lub poprzez zwiększenie planu wydatków (w przypadku archiwów państwowych).

W przypadku zmian alokacji na projekty realizowane w Schemacie 1A możliwa jest organizacja przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego dodatkowego naboru projektów instytucji podległych i nadzorowanych.

Ponadto corocznie w latach 2018–2022 organizowany będzie przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego nabór projektów instytucji podległych i nadzorowanych na kolejne lata.

Nabór ma charakter zamknięty. Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego – za pośrednictwem Koordynatora – skieruje zapytanie do wszystkich instytucji

¹⁸ W ramach oszczędności w 2017 r. decyzją Pełnomocnika Rządu dofinansowano dodatkowe projekty, o których mowa w aneksie do Schematu 1A

¹⁹ Z uwagi na rozmieszczenie terytorialne instytucji podległych i nadzorowanych przez ministra skupiają się one w kilku ośrodkach o znaczeniu ogólnopolskim. Niemniej część z projektów została zaplanowana w taki sposób, aby poprzez działania o charakterze kaskadowym (jak „Narodowe śpiewanie” czy „Europejskie Dni Dziedzictwa” docierać na poziom regionalny i lokalny).

podległych i nadzorowanych. Wybór projektów zostanie dokonany przez Pełnomocnika z udziałem Zespołu Programowego. Szczegółowy tryb i terminy naboru zostaną określone przez ministra.

Projekt 1A.1

Nazwa	Pomnik. Europa Środkowo-Wschodnia 1918–2018	
Realizator	Muzeum Narodowe w Warszawie (we współpracy z: Herder Institut, Ukraińskim Muzeum Sztuki Współczesnej (Kijów), słoweńską platformą „Neprimjereni spomenici/Inappropriate Monuments”, Muzeum Historycznym Bośni i Hercegowiny, Muzeum Historii Jugosławii, Muzeum Sztuki Współczesnej w Zagrzebiu, Muzeum Sztuk Pięknych w Budapeszcie, Centrum Architektury Europy Środkowej (CCEA, Czechy), Muzeum Józefa Piłsudskiego oraz Galerią Sztuki Socrealizmu w Kozłówce)	
Okres realizacji	2018–2020	
Dofinansowanie w ramach Programu	250 000 zł	

Celem projektu jest zrozumienie i opisanie znaczenia procesów, jakim podlegają pomniki w kontekście wolnościowych i solidarnościowych dążeń społeczeństw. Projekt obejmuje przede wszystkim próbę oceny, czy z perspektywy relatywnej wspólnoty doświadczeń Polski i innych środkowoeuropejskich krajów postsocjalistycznych oraz bogactwa aktywności związanych z upamiętnianiem można mówić o podobieństwach form, logiki i dynamiki losów pomników. Pod tym kątem zaplanowano naukowe zbadanie źródeł archiwalnych, artystyczne ich przepracowanie, wystawę w Królikarni oraz publikację będącą pokłosiem międzynarodowej współpracy.

Projekt umożliwi nie tylko lepsze zrozumienie historycznej roli pomników w budowaniu poczucia wspólnoty obywatelskiej Polaków, ale także sformułuje racjonalne kryteria i podstawy do dyskusji o wartościach historycznych i estetycznych przy czekających nas konsultacjach społecznych na temat dalszych losów pomników niechcianych oraz coraz częściej pojawiających się inicjatywach wznoszenia nowych monumentów.

Projekt 1A.2

Nazwa	#Dziedzictwo	
Realizator	Muzeum Narodowe w Krakowie	
Okres realizacji	2017 i 2018	
Dofinansowanie w ramach Programu	883 540 zł	

Wystawa poświęcona zostanie najważniejszym zagadnieniom, związanym z dziedzictwem kultury polskiej i zostanie zbudowana w oparciu o zbiory Muzeum Narodowego w Krakowie. Zostaną one potraktowane jako punkt odniesienia i dokumentacja procesu definiowania polskiej tożsamości kulturowej. Pierwszym z zagadnień będzie problem terytorium, które należy wiązać z polską historią. W obliczu zmian granic, rozbiorów, masowej emigracji, kultura polska może być dziś łączona z bardzo różnorodnymi miejscami na mapie całego świata. Kolejną kwestią będzie obecność języka polskiego i rozmaitych dokumentów artystycznych związanych z jego historią. Kolejny wątek wystawy to obecność na ziemiach polskich licznych grup narodowościowych i wyznań stanowiących o specyfice kulturowej dawnej Rzeczypospolitej. Odrębny wątek stanowić będzie wskazanie w zbiorach muzealnych na rozmaite zabytki pokazujące historię polskich modernizacji i nowoczesnych osiągnięć kultury polskiej.

Na wystawie zaprezentowanych zostanie w sumie około 800 obiektów, w tym zbiory malarstwa i dzieła takich Polaków, jak Jan Matejko, Stanisław Wyspiański, Jacek Malczewski, ale i artystów awangardy międzywojennej (m.in. Władysław Strzemiński), twórców z okresu PRL-u (m.in. Andrzej Wróblewski) oraz artystów współczesnych (m.in. Marcin Maciejowski).

Projekt 1A.3

Nazwa	Niepodległość. Wokół myśli historycznej Józefa Piłsudskiego	
Realizator	Muzeum Narodowe w Krakowie	
Okres realizacji	2018 i 2019	
Dofinansowanie w ramach Programu	601 358 zł	

Kulminacją obchodów stulecia niepodległości w Muzeum Narodowym w Krakowie będzie wystawa stawiająca pytania o to, w jaki sposób w historii Polski rozumiano niepodległość, związane z nią wartości, i jakie miejsce przypisano w tym kontekście

sztuce. Niepodległość może być rozpatrywana w kategoriach politycznej niezależności, ale w polskiej tradycji musiała być także definiowana w inny sposób, przede wszystkim w okresie zaborów, kiedy sztukę traktowano jako namiastkę wolności – nieprzypadkowo to malarz, Jan Matejko, otrzymał berło interrexu i właśnie to berło, znajdujące się w zbiorach Muzeum, będzie eksponatem otwierającym w listopadzie 2018 r. wystawę.

W Muzeum zaprezentowane zostaną różnorodne dzieła sztuki odnoszące się do historii zmagania o niepodległość od czasów średniowiecznych po wiek XX. Będą to symbole państwowości z czasów Piastów, ikonografie zwycięskich bitew, walk powstańczych, pomniki bohaterów narodowych, ale także przykłady pracy konspiracyjnej i organicznej w wieku XIX i XX. Ważnym elementem wystawy będzie wskazanie na indywidualne gesty artystów na rzecz niepodległości, definiujące ją jako wolność wyboru artystycznego i ucieczki od totalitarnych ideologii (Józef Czapski), albo próby tworzenia ikonografii wolnościowej (Ruch Kultury Niezależnej w latach 80-tych XX wieku). Pokażemy także dzieła sztuki ilustrujące kluczowe postaci, związane z troską o zachowanie i odzyskiwanie niepodległości, od Pawła Włodkowica przez Piotra Skargę, konfederatów barskich czy twórców niepodległościowego podziemia w czasach „Solidarności”. Wystawa, skierowana do polskiej i zagranicznej publiczności, ma podkreślić, w jakim stopniu to właśnie kultura stanowiła punkt odniesienia w debacie o niepodległości, pokazywała jej wartość, ale i wyzwania z nią związane. Wystawa bezpośrednio wiąże się z obchodami stulecia niepodległości i odnosi się zarówno do wydarzeń z 1918 r., jak i do generalnej kwestii znaczenia niepodległości w historii Polski i Polaków. Nie jest to więc tylko wystawa rocznicowa, ale jej zadaniem jest pobudzenie refleksji na temat niepodległości, o którą Polacy tak często musieli się zmagać, a która w dzisiejszych czasach jest nam dana i zadana. Wystawa potrwa do końca stycznia 2019 r.

Projekt 1A.4

Nazwa	Stanisław Wyspiański – katalog	
Realizator	Muzeum Narodowe w Krakowie	
Okres realizacji	2017 i 2018	
Dofinansowanie w ramach Programu	646 128 zł	

Twórczość Stanisława Wyspiańskiego, artysty nazywanego Czwartym Wieszczem, jest stałym punktem odniesienia do refleksji o polskiej niepodległości. Wystawa w Muzeum Narodowym w Krakowie stanie się okazją do dyskusji na temat

prezentowanej przez niego wizji polskości, która ma ponadczasową wartość, i stanowić będzie wprowadzenie do roku niepodległości. Stanisław Wyspiański zaprezentowany zostanie jako kluczowy artysta, kształtujący polską tożsamość w okresie poprzedzającym rok 1918, a zarazem ten, którego wizje twórcze inspirowały do walki o niezależność kolejne pokolenia Polaków, aż po czasy „Solidarności”.

Wystawa stanie się długo oczekiwanym pretekstem do pokazania całej kolekcji dzieł artysty ze zbiorów Muzeum, z wyjątkiem nielicznych prac, które ze względów konserwatorskich nie mogą opuszczać magazynów.

Projekt 1A.4 bis

Nazwa	Stanisław Wyspiański – katalog część 2	
Realizator	Muzeum Narodowe w Krakowie	
Okres realizacji	2017	
Dofinansowanie w ramach Programu	215 000 zł	

Projekt zakłada wykonanie aranżacji przestrzennej wystawy „Wyspiański” w Muzeum Narodowym w Krakowie uwzględniające niestandardowe sposoby prezentacji wielkogabarytowych dzieł Stanisława Wyspiańskiego. Zrealizowana zostanie koncepcja inspirowana motywami Wyspiańskiego – pomieszczenia wyłożonego ażurowymi panelami ze sklejki przenoszącymi niejako projekty Wyspiańskiego do trójwymiaru. Poza tym przestrzeń wystawy zostanie uzupełniona o cytaty z pism Wyspiańskiego wklejone na ścianach.

Zadanie obejmie również działania z zakresu konserwacji prewencyjnej. Kolejne obiekty na podłożu papierowym zostaną zabezpieczone specjalistycznymi, antyrefleksyjnymi i laminowanymi szybami, które stanowią ochronę przed uszkodzeniami mechanicznymi, jak również fotochemicznymi, tworząc blokadę przed szkodliwym promieniowaniem nadfioletowym. W ramach zadania zakupiony zostanie przenośny miernik T, RH, VIS i UV, pozwalający na indywidualną kontrolę każdego eksponowanego obiektu.

Projekt 1A.5

Nazwa	Międzynarodowa Konferencja Muzeów Górniczych i Skansenów Podziemnych Wieliczka – Bochnia 2018	
Realizator	Muzeum Żup Krakowskich Wieliczka w Wieliczce (we współpracy z Kopalnią Soli Wieliczka S.A. i Kopalnią Soli Bochnia Sp. z o.o.)	
Okres realizacji	2018	
Dofinansowanie w ramach Programu	200 000 zł	

Polska jest liderem w dziedzinie ochrony podziemnego dziedzictwa, już w 1928 r. rozporządzeniem prezydenckim przewidziano, że za zabytki mogą być uznane „kopalnie przedhistoryczne (krzemienia, soli, bursztynu, miedzi, żelaza i barwników mineralnych)”. W 1978 r. kopalnia soli w Wieliczce, obok m.in. Krakowa, katedry w Akwizgranie czy Parku Yellowstone, znalazła się w gronie pierwszych dwunastu miejsc wpisanych na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO, będąc zarazem pierwszym na świecie zabytkiem techniki, który został uhonorowany w ten sposób, co do dzisiaj jest przedmiotem dumy narodowej. W 2018 r. będziemy obchodzić czterdziestolecie tego wydarzenia wraz z kumulacją innych „górnictwych” jubileuszy ważnych zarówno dla polskiego, jak i ogólnoswiatowego dziedzictwa kulturowego: 650 lat od spisania *Statutu Żup Krakowskich* (1368 r.), 500 lat od powstania *Krótkiego a dokładnego opisu zarządzania i stosunków w żupach wielicko-bocheńskich w 1518 r.* wpisanego w 2014 r. na Polską Listę Krajową Programu UNESCO „Pamięć Świata”, a także 5. rocznicę rozszerzenia wpisu na listę UNESCO o kopalnię bocheńską oraz Zamek Żupny w Wieliczce, siedzibę zarządu kopalń od XIII wieku do 1945 r. Wpisanie tych jubileuszy w obchody stulecia odzyskania przez Polskę niepodległości będzie wspaniałą okazją do prezentacji na forum międzynarodowym ogromnego dorobku Polski w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego zabytkowych kopalń i podziemnych skansenów.

Kopalnia wielicka stanowiła przez wieki symbol wielkości i potęgi Polski. Ważnym znakiem przywracania polskości po 1918 r. było przemianowanie austriackich nazw szybów i podziemnych wyrobisk np. jedna z komór w wielickiej kopalni otrzymała imię Naczelnika Państwa J. Piłsudskiego.

Projekt 1A.6

Nazwa	Znaki wolności. O trwaniu polskiej tożsamości narodowej	
Realizator	Zamek Królewski w Warszawie – Muzeum	
Okres realizacji	2018 i 2019	
Dofinansowanie w ramach Programu	1 500 000 zł	

Wystawa jubileuszowa, na którą złożą się ok. 500 dzieł sztuki polskiej; malarstwa, grafiki rzeźby, a także filmy, rękopisy, dokumenty i pamiątki. Wystawa posiadać będzie strukturę eseju i stanie się refleksją nad istotą narodowej tożsamości. Proces wybijania się Polski na niepodległość wspierał się na obronie jej filarów; obronie religii, języka, kultury i sztuki. Obrona suwerenności każdej z tych przestrzeni wymagała konkretnych działań, upor, odwagi, niekiedy posuniętej do granic heroizmu walki. Walkę tę przypomnieć ma strefa komentarza wystawy. Podstawową strukturę ekspozycji stworzą arcydzieła polskiej sztuki, w tym przede wszystkim malarstwa i rzeźby, arcydzieła odnoszące się do konkretnych historycznych zdarzeń i ludzkich postaw.

Projekt 1A.7

Nazwa	Stulecie Awangardy w Polsce	
Realizator	Muzeum Sztuki w Łodzi	
Okres realizacji	2017–2020	
Dofinansowanie w ramach Programu	3 650 000 zł	

Stulecie odzyskania niepodległości zbiega się w czasie z rocznicą obecności sztuki awangardowej w Polsce. Nowoczesność przejawiała się bowiem nie tylko poprzez ustanowienie nowej podmiotowości państwowej i parlamentarnej demokracji, ale również przez adaptację i twórcze rozwinięcie najbardziej postępowych idei dotyczących twórczości wizualnej.

Za symboliczny początek polskiej awangardy można uznać otwarcie 4 listopada 1917 r. w siedzibie krakowskiego Towarzystwa Przyjaciół Sztuk Pięknych I Wystawy Ekspresjonistów Polskich. Na ekspozycji zaprezentowano niemal sto dzieł osiemnastu artystów, a spośród jej uczestników wyłoniła się grupa późniejszych formistów, aktywnie tworzących i propagujących idee nowej sztuki. Wydarzenie to

zapowiadało niezwykle aktywność twórców tego nurtu w dwudziestoleciu międzywojennym.

Trzeba jednak zwrócić uwagę, że to właśnie w Łodzi powstało muzeum, którego kolekcja zawiązała się dzięki darom artystów europejskiej awangardy; pozostaje ona drugim na świecie (po nowojorskim MoMA), pierwszym zaś w Europie muzeum sztuki nowoczesnej z kolekcją ponad siedemnastu tysięcy prac. Świętując stulecie awangardy, Muzeum Sztuki w Łodzi, instytucja najsilniej związana z dziejami ruchu awangardowego w Polsce, chce podjąć próbę nowego spojrzenia na jej spuściznę – jako na nieustannie uaktualniany projekt, który wciąż stawia nowe pytania o naszą przeszłość, współczesność i przyszłość.

Szereg wystaw w nowy sposób opowie o najbardziej radykalnych ideach awangardy dwudziestolecia międzywojennego i przypomni o zapomnianych postaciach i zjawiskach z tego okresu, ich wzajemnych związkach i wpływach.

Projekt 1A.8

Nazwa	Powstało w wolnej Polsce	
Realizator	Filharmonia Narodowa	
Okres realizacji	2018	
Dofinansowanie w ramach Programu	742 000 zł	

Filharmonia Narodowa zrealizuje cykl koncertów symfonicznych, których program złożony jest z polskich utworów powstałych w czasie, kiedy Polska odzyskała niepodległość. Zaplanowanym koncertom nadany zostanie wyjątkowy charakter za sprawą udziału zaproszonych najwybitniejszych artystów. Wystąpią muzycy najwyższej światowej klasy – dyrygenci, instrumentalści i śpiewacy.

Programy tych wydarzeń zostały starannie przygotowane, tak aby zawierały znaczące utwory z okresu wolnej Polski, jak „Symfonia koncertująca” czy „Król Roger” Szymanowskiego. To niezaprzeczalnie rozpoznawalne i uznane kompozycje kanonu światowej muzyki XX wieku. Obok dzieł często goszczących na estradach, przedstawione zostaną utwory, które niesłusznie uległy zapomnieniu, jak m.in. I Symfonia Kofflera, Koncert fortepianowy Gablenza czy Koncert na sopran i orkiestrę Kasserna. Repertuar polski uzupełniony zostanie utworami z literatury światowej, powstałymi w zbliżonym okresie (Strawiński, Respighi, Debussy).

Ostatni i najważniejszy koncert w projekcie „Powstało w wolnej Polsce”, zaplanowany na 9 i 10 listopada 2018 r., będzie niejako repliką koncertu, który odbył się w Filharmonii Warszawskiej 11 listopada 1932 r. – dyrygował wówczas

Grzegorz Fitelberg, a Karol Szymanowski wykonał partię fortepianową w premierowym wykonaniu swojej „Symfonii koncertującej”.

Projekt 1A.9

Nazwa	W stronę Niepodległej. Niezwykłe historie z Polski i Japonii. Jubileusz stulecia nawiązania oficjalnych stosunków pomiędzy Polską a Japonią.	
Realizator	Muzeum Sztuki i Techniki Japońskiej Manggha w Krakowie	
Okres realizacji	2018 i 2019	
Dofinansowanie w ramach Programu	300 000 zł	

W ramach obchodów niepodległościowych zorganizowana zostanie wystawa oraz konferencja naukowa poświęcona osobie Bronisława Piłsudskiego – polskiego etnografa, badacza kultury Ajnów, a prywatnie brata Józefa Piłsudskiego. Życie etnografa to historia, którą obdarzyć można by niejednego człowieka. Pochodzący z rodziny o silnych patriotycznych korzeniach, uczestnik spisku przeciwko rosyjskiemu carowi, zesłany na wyspę Sachalin, jako pierwszy rozpoczął badania nad kulturą Ajnów, przyczyniając się do nawiązania i utrzymania silnych stosunków pomiędzy Polską a Japonią. Wystawie towarzyszyć będzie publikacja przygotowana przez wybitnego polskiego etnografa i orientalistę prof. Alfreda F. Majewicza.

Japonia stała się jedynym tak odległym krajem, który poświęcił wiele swojej uwagi Solidarności oraz ruchom niepodległościowym w Polsce w latach 80. Świadczy o tym m.in. wizyta Tomizuki Mitsuo z centrali związkowej z Sohyo oraz wizyta polskiej delegacji Solidarności w Tokio w roku 1981.

Przygotowane w Muzeum Manggha wystawa i konferencja ukażą polską historię państwowości w sposób, jaki obserwowała to oddalona o tysiące kilometrów, odmienna kulturowo i społecznie Japonia. Widz będzie miał okazję oczami Japończyków spojrzeć na 100 lat państwowości Polski – historię odzyskania po 100 latach niewoli niepodległości, rodzenie się polskiej państwowości, czasy II wojny światowej, gdzie oba państwa znalazły się w przeciwnych obozach, czasy komunizmu w Polsce oraz budzącą się wolność i narodziny Solidarności. Taki sposób ukazania historii Rzeczypospolitej „oczami innych” ma przyczynić się nie tylko do wzmocnienia poczucia wspólnoty samych Polaków, ale także wspólnoty Polaków i Japończyków oraz uczyć ma wzajemnego szacunku dla „inności” oraz ukazywać różne modele współpracy i solidarności.

Projekt 1A.10

Nazwa	Projekt badawczy i wystawa <i>Photobook Bloc. Europa Środkowa w książkach fotograficznych (XX–XXI wiek)</i>	
Realizator	Międzynarodowe Centrum Kultury w Krakowie	
Okres realizacji	2018 i 2019	
Dofinansowanie w ramach Programu	400 000 zł	

Projekt badawczy i wystawa prezentująca historię społeczną i kulturę artystyczną Europy Środkowo-Wschodniej przez książki fotograficzne tworzone przez wybitnych artystów XX i początku XXI wieku. Celem projektu jest analiza problemu, w jaki sposób publikacje fotograficzne odzwierciedlały, a także wpływały na proces kształtowania się nowej tożsamości społeczeństw i młodych państw Europy Środkowej, budując jej wizerunek, ideologię, marzenia o modernizacji i przyszłości.

Projekt jest rozszerzeniem rozpoczętego w 2013 r. programu badań nad polską książką fotograficzną realizowanego przy wsparciu Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego oraz Instytutu Adama Mickiewicza i pokazywanego w formie wystawy na Miesiącu Fotografii w Krakowie w 2015 r. Interdyscyplinarny zespół badawczy składający się z historyków, kuratorów, muzealników i kolekcjonerów z naszego regionu będzie pracował nad następującymi polami semantycznymi: wielokulturowość/odmienność (przed pierwszą wojną), sztuka i awangarda (okres pierwszej wojny i sztuka dwudziestolecia), budowanie nowego państwa (sztuka dwudziestolecia), trauma i historia (druga wojna światowa), opór wobec systemu (po drugiej wojnie), transformacja (po upadku komunizmu), krajobraz naturalny i kulturowy (dziś).

Projekt 1A.11

Nazwa	Wystawa <i>Architektura niepodległości w Europie Środkowej oraz towarzyszący jej katalog</i>	
Realizator	Międzynarodowe Centrum Kultury w Krakowie	
Okres realizacji	2017–2019	
Dofinansowanie w ramach Programu	300 000 zł	

Wystawa „Architektura niepodległości w Europie Środkowej” prezentować będzie rolę, jaką pełniła architektura i jej twórcy w tworzeniu tożsamości i kreowaniu wizerunku młodych państw Europy Środkowej, które powstały po rozpadzie imperiów w rezultacie zakończenia I wojny światowej. Celem wystawy będzie pokazanie, jak młode państwa, budując swoją tożsamość, w krótkim czasie potrafiły wykreować własny rozpoznawalny wizerunek. Jego kluczowym elementem była duma z upragnionej i odzyskanej niepodległości oraz budowanie poczucia wspólnoty obywatelskiej. Najdobitniej zjawisko to odzwierciedla architektura dwudziestolecia międzywojennego, która w swoim założeniu miała być wspaniała, monumentalna, sugestywna i skierowana ku przyszłości. W jaki sposób idee niepodległościowe realizowane były między innymi na Litwie, w Czechosłowacji, w Rumunii, na Węgrzech oraz w Polsce?

Ekspozycja skupi się na pokazaniu zarówno poszczególnych obiektów architektonicznych: nowoczesnych wieżowców, świątyń, muzeów – skarbnic pamięci, pawilonów narodowych na powszechnych wystawach światowych, jak i planów zagospodarowania przestrzennego nowo powstałych stolic. Na wystawie widz obejrzy nowoczesne rozwiązania urbanistyczne oraz przykłady budowli zakorzenionych w lokalnych tradycjach. Obiekty przedstawione na wystawie obejmować będą archiwalne projekty architektoniczne, fotografie z epoki, filmy, a także wizualizacje i modele architektury projektowanej w latach dwudziestych i trzydziestych XX wieku.

Projekt 1A.12

Nazwa	Polska Niepodległa – historia w ożywionych obrazach	
Realizator	Wytwórnia Filmów Dokumentalnych i Fabularnych	
Okres realizacji	2017 i 2018	
Dofinansowanie w ramach Programu	4 000 000 zł	

Cykl stanowić będą jednorodnie stylistycznie około 15 minutowe filmy, w których widzowie będą mieli niepowtarzalną okazję, aby niejako wejść do wnętrza obrazu, przyjrzeć się jego bohaterom, usłyszeć ich rozmowy, a także poznać kontekst historyczny, w jakim znajdowała się Polska tuż przed momentem, kiedy wszyscy bohaterowie obrazu zastygli zamknięci w klatce czasu i ramie malarskiego dzieła. Warstwie fabularnej filmów towarzyszyć będzie komentarz lektora opracowany uprzednio przez wybitnych historyków, znawców historii Polski. Taka forma nowoczesnej edukacji historycznej będzie przyczynkiem do lepszego zrozumienia zagadnień historycznych, a także stanowić będzie wsparcie w procesie wzmocnienia

poczucia wspólnoty obywatelskiej Polaków oraz kształtowania postaw współczesnego patriotyzmu.

Cykl filmowo „ożywionych” obrazów i grafik poruszających zagadnienia ważnych dla Polski zdarzeń dotyczących walki o wolną i niepodległą Polskę stanowić będzie również kanwę do stworzenia pakietów edukacyjnych, w skład których wejdą m.in. scenariusze lekcji historii i historii sztuki, materiały filmowe oraz ilustracyjne z przeznaczeniem do ogólnopolskiej dystrybucji w szkołach i ośrodkach zajmujących się edukacją. Wytwórnia planuje dystrybucję filmów zrealizowanych w ramach cyklu poprzez m.in. umożliwianie publicznych pokazów, wydawnictwo DVD, umożliwianie dostępu poprzez portale VoD i eksploatację telewizyjną.

Upowszechnianie filmów przy współpracy Ministerstwa Edukacji Narodowej i Ośrodka Rozwoju Edukacji, Ośrodka Rozwoju Polskiej Edukacji za Granicą oraz placówek doskonalenia nauczycieli.

Projekt 1A.13

Nazwa	Hymn Polski w literaturze muzycznej polskiej i europejskiej	
Realizator	Narodowy Instytut Fryderyka Chopina	
Okres realizacji	2017 i 2018	
Dofinansowanie w ramach Programu	2 000 000 zł	

Celem projektu jest eksploracja i promocja hymnu – symbolu wszystkich Polaków – jako utworu muzycznego, źródła inspiracji wybitnych artystów muzyki europejskiej. Przez cykl koncertów, rejestrowanych, transmitowanych i upowszechnianych, podkreślona zostanie wartość artystyczna Mazurka Dąbrowskiego, przy jednoczesnym jego promowaniu na muzycznej arenie międzynarodowej. Cykl 6 koncertów związanych z prezentacją Mazurka Dąbrowskiego w rozmaitych opracowaniach, na tle muzyki XIX i XX wieku, ze szczególnym uwzględnieniem wysokich artystycznych walorów wykonawczych oraz autentycznego brzmienia z epoki. Nawet wśród muzykologów nie jest powszechna wiedza na temat faktu, iż hymn polski był tematem ponad dwustu opracowań muzycznych. Eksploracja tych nierzadko wybitnych dzieł muzyki światowej wydaje się znakomitą sposobem popularyzacji literatury muzycznej związanej z Mazurkiem Dąbrowskiego, ale przede wszystkim promocji Polski i jej narodowego symbolu. Projekt zakłada również utrwalenie fonograficzne wszystkich zaprezentowanych podczas koncertów dzieł inspirowanych Mazurkiem Dąbrowskiego.

Projekt 1A.14

Nazwa	Prawem naszym – Zmartwychwstanie	
Realizator	Zakład Narodowy im. Ossolińskich	
Okres realizacji	2018 i 2019	
Dofinansowanie w ramach Programu	400 000 zł	

Wydarzenia polskiego listopada 1918 roku wiążą się bezpośrednio z systemem wartości polskiego romantyzmu; stanowią jednocześnie cezurę w postrzeganiu społecznej roli artysty. Niepodległość rodzi nową, twórczą perspektywę. Po odzyskaniu wolności politycznej nadchodzi czas na zrzucenie tyrtejskiego płaszcza. Zmartwychwstałe państwo polskie daje przywilej bycia artystą wolnym; jednocześnie powstają nowe obszary zainteresowań, nowe wyzwania i nowe odpowiedzialności. Wystawa czasowa w Muzeum Pana Tadeusza, uzupełniając tematykę wystawy stałej, zilustruje te wydarzenia archiwaliami i obiektami pochodzącymi ze zbiorów Ossolineum; rozbudowane będą również scenariusze lekcji muzealnych, w programie muzeum znajdą się dodatkowe wydarzenia edukacyjne i artystyczne. Na wystawie szczególnie dobitnie pokazane zostanie polityczne znaczenie literatury dziewiętnastego i pierwszej połowy dwudziestego wieku, a także rola polskich twórców w czasie niewoli i u progu niepodległości, powstaną również dodatkowe prezentacje poświęcone sporom artystycznym w czasie powstawania II RP, a także w okresach późniejszych. Wystawa stanie się w ten sposób pogłębionym komentarzem do procesu przemian, które zachodziły w polskich środowiskach artystycznych w czasach zaborów, pokaże znaczenie przełomu 1918 r. z kluczowej dla polskiej kultury perspektywy; podejmie także próbę uniwersalnego dialogu na temat społecznej roli artysty.

Projekt 1A.15

Nazwa	100 na 100. Muzyczne dekady wolności	
Realizator	Polskie Wydawnictwo Muzyczne	
Okres realizacji	2017–2019	
Dofinansowanie w ramach Programu	11 396 524 zł	

Projekt „100 na 100. Muzyczne dekady wolności” zakłada utrwalenie i upowszechnienie w międzynarodowym obiegu kulturowym najnowszego dziedzictwa muzyki polskiej.

W historii XX i XXI wieku polska twórczość dźwiękowa, przez swój najwyższy poziom artystyczny, sztukę, estetyczną otwartość i stylistyczną różnorodność, jest przedmiotem narodowej dumy, ale i żywej dyskusji. Partytury polskich kompozytorów nie tylko wpisują się bowiem w najważniejsze nurty muzyczne ostatniego stulecia, ale także wyznaczają nowe trendy artystyczne. Dzieła zakorzenione w tradycji, twórczo karmiące się dokonaniemi dawnymi, spotykają się z kompozycjami awangardowymi, utrzymanymi w języku dopiero wymyślanym. Ekspresjonizm miesza się tu z impresjonizmem, neoklasycyzm współgra z sonoryzmem, serializm koegzystuje z aleatoryzmem, zaś twórczość zaangażowana, dialogująca z rzeczywistością, usytuowana jest wobec muzyki absolutnej, w której liczą się tylko dźwięki.

Absolutnie unikatowy w skali światowej program pozwoli w 100-lecie odzyskania niepodległości pokazać starannie wyselekcjonowany zbiór 100 najważniejszych dzieł polskiej muzyki. Na liście priorytetowych dzieł znalazły się partytury bohaterów międzywojennego modernizmu – z Karolem Szymanowskim jako postacią centralną, klasyków współczesności, jak Witold Lutosławski czy Andrzej Panufnik, przedstawicieli Polskiej Szkoły Kompozytorskiej z Tadeuszem Bairdem, Krzysztofem Pendereckim i Kazimierzem Serockim na czele, twórców wyjątkowo silnie związanych z tradycją narodową, jak Henryk Mikołaj Górecki czy Wojciech Kilar, wreszcie pokolenia dzisiejszych 60-latków – z Eugeniuszem Knapikiem, Aleksandrem Lasoniem, Pawłem Szymańskim, Tadeuszem Wieleckim oraz twórców młodszych, odnoszących sukcesy na międzynarodowym rynku muzycznym – Pawłem Łukaszewskim, Pawłem Mykietynem, Marcinem Stańczykiem czy Agatą Zubeł.

W ramach projektu przewidziano następujące działania:

- wybór listy 100 utworów muzyki polskiej ostatniego stulecia (od 1918 do 2018 r.)
- realizacja 11 koncertów w Polsce i 11 koncertów na świecie, tego samego dnia 11.11.2018 r., z polską muzyką XX i XXI wieku
- rejestracja w sumie 7 koncertów w Polsce na potrzeby Polskiego Radia i TVP oraz 4 koncertów na świecie przez wybrane europejskie rozgłośnie radiowe
- wydanie na płytach CD nagrań wszystkich 100 utworów z listy, w tym realizacja 60 nowych nagrań, we współpracy z najwybitniejszymi artystami i najlepszymi polskimi zespołami oraz wyselekcjonowanie 40 nagrań pochodzących z archiwum Polskiego Radia i Polskich Nagrań

- realizacja 100 filmowych wizytówek – krótkich materiałów video o każdym z utworów
- wydanie boxu „100 na 100”, w którym oprócz płyt CD znajdują się tzw. Zeszyty dekad z informacjami na temat twórców i utworów oraz książka o ostatnim stuleciu w historii muzyki polskiej. Box przekazany zostanie do szkół,²⁰ placówek dyplomatycznych oraz najważniejszych instytucji muzycznych w kraju i na świecie.
- wydanie popularnej monografii o ostatnim stuleciu polskiej muzyki w 9 wersjach językowych
- nowe materiały wykonawcze i nowe wydania wybranych utworów
- ilustrowane książki dla najmłodszych
- scenariusze lekcji o najnowszej muzyce polskiej do wykorzystania w szkolnictwie ogólnokształcącym, artystycznym oraz szeroko pojętej edukacji kulturalnej
- gra planszowa i aplikacje mobilne
- portal internetowy: stonasto.pl, z udostępnieniem wszystkich zrealizowanych w ramach projektu materiałów
- wystawa artystycznych zdjęć polskich kompozytorów

Projekt 1A.16

Nazwa	Antologia Pieśni Patriotycznej	
Realizator	Polskie Wydawnictwo Muzyczne	
Okres realizacji	2018 i 2019	
Dofinansowanie w ramach Programu	230 000 zł	

Pieśń patriotyczna w historii Polski od zawsze pełniła istotną funkcję. Niosąc treści wzmacniające poczucie tożsamości narodowej oraz wspólnoty obywatelskiej, pozwalała Polakom przetrwać najtrudniejsze chwile. Zwłaszcza podczas trudnej nocy zaborów i czasów okupacji pieśń patriotyczna podtrzymywała dążenie do wolności, służyła zachowywaniu myśli państwowej, sprzyjała pielęgnowaniu rodzimej kultury oraz ułatwiała posługiwanie się ojczystym językiem. Projekt wydawniczy pod tytułem „Antologia pieśni patriotycznej” zakłada opracowanie i opublikowanie zbioru 100 najważniejszych w XIX i XX wieku pieśni patriotycznych. Śpiewnik, wydany w formie drukowanej oraz cyfrowej, będzie skierowany do

²⁰ Upowszechnianie poprzez m.in. Ministerstwo Edukacji Narodowej i Ośrodek Rozwoju Edukacji, Ośrodek Rozwoju Polskiej Edukacji za Granicą oraz placówki doskonalenia nauczycieli.

szerokiego grona odbiorców, uczniów, muzyków amatorów i uczestników ruchu chóralnego.

Starannie wyselekcjonowany przez grono muzykologów zestaw utworów wokально-instrumentalnych, opatrzony atrakcyjnym komentarzem, uzupełniony ikonografią, zostanie muzycznie opracowany na głos z prostym akompaniamentem fortepianowym oraz chwytami gitarowymi.

Do tego planowane jest opracowanie wyboru 30 najbardziej znanych pieśni na chór głosów jednorodnych (dziecięcy) oraz chór mieszany. Pozwoli to upowszechnić pieśni wśród dziecięcych i szkolnych zespołów śpiewaczych oraz chórów amatorskich, wzmacniając tym samym więź z tym istotnym repertuarem. Ponadto planowane jest sporządzenie opracowań 30 pieśni patriotycznych na zespół kameralny, zarejestrowanych następnie i wydanych w formie cyfrowej.

Przewidziano także budowę podstrony internetowej www.patriotycznie.pwm.com.pl, na której udostępnione zostaną wybrane pieśni.

Projekt 1A.17

Nazwa	Polskie wiersze na 100-lecie Niepodległości Polski	
Realizator	Filmoteka Narodowa – Instytut Audiowizualny (we współpracy z Telewizją Polską S.A.)	
Okres realizacji	2018	
Dofinansowanie w ramach Programu	799 720 zł	

W ramach projektu współcześni autorzy prezentować będą i omawiać utwór swego ulubionego poety, który zostanie później przedstawiony w filmowej etiudzie w wykonaniu wybitnego aktora. Wybranym wierszom towarzyszyć będzie muzyka współczesna.

Miejsce realizacji uzależnione będzie od wyboru poety. Ważnym elementem warstwy obrazowej etiud będzie przywołanie *genius loci* – ducha miejsca. W projekcie zostaną wykorzystane zasoby archiwalne FINA i TVP.

W ten sposób polska poezja ostatnich 100 lat zostanie pokazana jako żywa rozmowa tych, co byli z tymi, co są.

Projekt 1A.18

Projekt wycofany ze względu na rezygnację beneficjenta.

Projekt 1A.19

Nazwa	Puck, 10 lutego 1920 oczami świadków	
Realizator	Narodowe Muzeum Morskie w Gdańsku	
Okres realizacji	2017–2020	
Dofinansowanie w ramach Programu	150 000 zł	

Odzyskanie dostępu do Bałtyku miało olbrzymie znaczenie dla odradzającego się państwa polskiego zarówno pod względem gospodarczym, jak i społecznym oraz prestiżowym. Symboliczny akt Zaślubin miał na celu budowę więzi Polaków z morzem. Pobudził zainteresowanie społeczeństwa sprawami morskimi, które z czasem przerodziło się w entuzjazm i dumę owocujące szeregiem ważnych inicjatyw. Zintegrowało polskie społeczeństwo, wyrosłe w trzech różnych tradycjach czasów rozbiorowych, wokół wspólnej idei Polski morskiej, związało ludność kaszubską z polskim interesem narodowym i pobudziło patriotyzm gdańskiej Polonii. Dość wspomnieć, że to Polacy mieszkający w Gdańsku byli fundatorami pierścienia, który gen. Haller wrzucił do Bałtyku.

Celem wystawy będzie rekonstrukcja tego wydarzenia na podstawie zachowanych zabytków i dokumentów. Wśród nich najważniejsze miejsce zajmą obrazy przedstawiające Zaślubiny Polski z morzem autorstwa Juliana Fałata i Henryka Uziembły ze zbiorów NMM. Przy tworzeniu wystawy muzeum wykorzysta nowoczesne środki przekazu.

Projekt 1A.20

Nazwa	100 100-latków na 100-lecie	
Realizator	Ośrodek „Pamięć i Przyszłość” we Wrocławiu (we współpracy z Instytutem Śląskim w Opolu, Instytutem Zachodnim w Poznaniu, Ośrodkiem Badań Naukowych w Olsztynie i Centrum Dialogu „Przełomy” w Szczecinie, Domem Spotkań z Historią w Warszawie, Ośrodkiem „Brama Grodzka – Teatr NN” w Lublinie)	
Okres realizacji	2018–2020	

Dofinansowanie w ramach Programu	223 000 zł

Projekt zakłada przeprowadzenie i nagranie wywiadów biograficznych ze świadkami historii, którzy urodzili się w roku odzyskania przez Polskę niepodległości, a w 2018 r. ukończą sto lat, oraz z osobami jeszcze starszymi, które opowiedzą o swoim doświadczeniu ostatniego 100-lecia historii Polski. Powstałe w ten sposób źródła historyczne – relacje historii mówionej wzbogacone o dokumenty i zdjęcia – posłużą do stworzenia wystawy plenerowej, której ekspozycja w miastach powiatowych i wsiach gminnych w ciągu 2018, 2019 i 2020 r. będzie okazją do organizacji lokalnych uroczystości upamiętniających 100-lecie odzyskania przez Polskę niepodległości. Wystawa będzie również prezentowana w Internecie (w języku polskim i angielskim).

Projekt 1A.21

Nazwa	Listy milenijne	
Realizator	Ośrodek „Pamięć i Przyszłość” we Wrocławiu	
Okres realizacji	2018–2021	
Dofinansowanie w ramach Programu	217 000 zł	

Wystosowanie 56 listów – zaproszeń na obchody Millenium Chrztu Polski do episkopatów na całym świecie przez polski episkopat obecny na II soborze watykańskim, było wyrazem przekonania, że Polska – mimo chwilowej podległości reżimowi komunistycznemu, jest częścią wspólnoty państw i narodów Europy i Świata, którym bliska jest idea wolności i niepodległości. Dotąd znamy jedynie przełomową treść listu skierowanego do episkopatu niemieckiego – dokumentu o kluczowym znaczeniu dla pojednania pomiędzy oboma narodami, w którym oprócz przesłania o wzajemnym wybaczeniu, znalazła się również skrócona 1000-letnia historia wzajemnych relacji. Ich zrozumienie miało być kluczem do pojednania w duchu chrześcijańskich wartości.

Możemy się domyślać, że również w pozostałych listach, których autorem był m.in. Karol Wojtyła, odnotowano myśli fundamentalne dla budowania wspólnoty niepodległych państw w przyszłości i relacji Polski z ich adresatami. Byłby to polski wkład w dziedzictwo myśli europejskiej i światowej.

Projekt 1A.22

Nazwa	Pełnoletni 1918/2018	
Realizator	Ośrodek „Pamięć i Przyszłość” we Wrocławiu	
Okres realizacji	2018–2020	
Dofinansowanie w ramach Programu	171 000 zł	

Projekt edukacyjny „Pełnoletni 1918/2018” zakłada zbudowanie międzypokoleniowej więzi pomiędzy osobami, które w 2018 r. osiągną pełnoletność, oraz tymi, którzy urodzili się w roku 1900 i w dorosłość wchodzili wraz z odzyskaniem przez Polskę niepodległości. Młodzież z rocznika 2000 zostanie zaangażowana w poszukiwania źródłowe i tworzenie historycznych, cyfrowych portretów osób urodzonych 100 lat wcześniej, członków ich rodzin lub społeczności lokalnych.

Wyniki tych prac zostaną zaprezentowane na wirtualnej platformie – mapie, na której biogramy i zdjęcia urodzonych w 1900 r. zostaną powiązane z miejscami ich zamieszkania w momencie odzyskania przez Polskę niepodległości. Najciekawsze prace zostaną nagrodzone i zaprezentowane na wirtualnej wystawie w 2019 r.

Projekt 1A.23

Nazwa	Europejska Nagroda Muzealna Roku EMYA 2018	
Realizator	Narodowy Instytut Muzealnictwa i Ochrony Zbiorów (wraz z Muzeum Historii Żydów Polskich)	
Okres realizacji	2017 i 2018	
Dofinansowanie w ramach Programu	448 113 zł	

Nagroda EMYA (European Museum of the Year Award) to prestiżowe wyróżnienie dla muzeów europejskich, przyznawane od 1977 r., którego celem jest dostrzeżenie najcenniejszych wydarzeń w europejskim sektorze muzealnym i zachęcenie do wprowadzania innowacji w muzeach.

Konkurs jest realizowany przez Europejskie Forum Muzeów (European Museum Forum; EMF), niezależną organizację pozarządową, zarejestrowaną w Wielkiej Brytanii, której celem jest promowanie innowacji w muzealnictwie i zachęcanie do wymiany dobrych praktyk między muzeami w całej Europie. EMF działa pod

auspicjami Rady Europy i realizuje wiele projektów w obszarze kultury. Mając za sobą blisko czterdzieści lat doświadczeń, jest jedną z wiodących europejskich organizacji na rzecz rozwoju muzeów w Europie.

Zorganizowanie w Muzeum Historii Żydów Polskich gali wręczenia Europejskiej Nagrody Muzealnej Roku EMYA 2018 wpisuje się w działania Programu, będąc doskonałą okazją dla budowy pozytywnego wizerunku Polski i pokazując potencjał kraju i jego bogate dziedzictwo kulturowe, a także kilkusetletnią tradycję tolerancji religijnej opartą na poszanowaniu godności człowieka, wolności i solidarności. Jest to szczególnie istotny przekaz w kontekście Europejskiego Roku Dziedzictwa Kulturowego.

Projekt 1A.24

Nazwa	Historia: poszukaj	
Realizator	Narodowy Instytut Muzealnictwa i Ochrony Zbiorów	
Okres realizacji	2018–2021	
Dofinansowanie w ramach Programu	1 776 400 zł	

HISTORIA: POSZUKAJ to projekt edukacyjny skierowany do uczniów, edukatorów muzealnych, nauczycieli, muzealników.

Projekt obejmuje działania związane z portalem www.historiaposzukaj.pl, na którym publikowane są artykuły między innymi związane z historią Polski. W latach 2018–2021 szczególny nacisk położony jest a wydarzenia poprzedzające odzyskanie niepodległości, jak również pierwsze lata II Rzeczypospolitej.

Tematyka niepodległościowa ukazana jest w obrazach, obiektach muzealnych, muzyce, działalności społecznej i emancypacyjnej kobiet. Wydarzenia historyczne tego okresu przybliżają postaci naukowców, artystów, kolekcjonerów i polityków.

Program edukacyjny HISTORIONAUCI skierowany do nauczycieli i młodzieży szkolnej, wykorzystuje nowoczesne media (m.in. quizy i konkursy on-line, gify, webinaria i festiwale nauki) i zachęca młodzież do poznawania lokalnych muzeów i ich zbiorów, a także buduje poczucie wspólnoty regionalnej i obywatelskiej.

Projekt zakłada opracowanie specjalnego programu edukacyjnego HISTORIA: ZOBACZ dla Polonii (np. Ameryka Północna i Południowa, Australia), która szuka przystępnego źródła wiedzy o polskiej historii i kulturze oraz chce zainteresować

tym tematem młodsze pokolenie. Jest to cykl lekcji e-learningowych prezentujących historię Polski poprzez obiekty muzealne z kolekcji polskich muzeów.

Planowana jest również w publikacja między innymi magazynu *Drogi do niepodległości*.

Projekt 1A.25

Nazwa	Ogólnopolska koordynacja Europejskich Dni Dziedzictwa poświęcona upamiętnieniu dążenia Polaków do niepodległości	
Realizator	Narodowy Instytut Dziedzictwa	
Okres realizacji	2018–2021	
Dofinansowanie w ramach Programu	2 440 000 zł	

Projekt przewiduje ogólnopolską koordynację obchodów Europejskich Dni Dziedzictwa pod hasłem przewodnim nawiązującym w 2018 r. do rocznicy odzyskania przez Polskę niepodległości, a w kolejnych latach koncentrującym się na zagadnieniach związanych z wolnością, pamięcią pokoleń, więzami rodzinnymi, poczuciem wspólnoty obywatelskiej itp. W ramach projektu, NID – za pośrednictwem koordynatorów regionalnych EDD – animowałby lokalnych liderów, instytucje kultury, samorządy, dyrektorów szkół, a także właścicieli i zarządców zabytków do organizowania pod szyldem EDD wydarzeń kulturalnych i inicjatyw zmierzających do upamiętnienia i upowszechnienia wiedzy o historii dążeń Polaków do odzyskania niepodległości, a także zwracających uwagę na to, że różnorodność kulturowa dziedzictwa naszego kraju jest świadectwem przywiązania od pokoleń do wartości wolności, solidarności i godności ludzkiej.

W ramach kampanii promującej wydarzenie i temat przewodni EDD, NID zrealizuje spoty radiowe i telewizyjne, zorganizuje konkursy dla dzieci i młodzieży, które pozwolą odkrywać zabytkowe obiekty, miejsca historyczne bądź wydarzenia, związane z walką o wolność i niezawisłość i obroną polskiej kultury w czasach niewoli. Organizacja inauguracji obchodów święta (II weekend września) wraz z towarzyszącym jej koncertem, warsztatami, pokazami – będzie okazją do przypomnienia Polakom w przystępny sposób historii niezłomnej wierności naszych przodków uniwersalnym wartościom wolności, godności i solidarności.

Projekt 1A.26

Nazwa	100 Pomników Historii	
Realizator	Narodowy Instytut Dziedzictwa	
Okres realizacji	2017 i 2018	
Dofinansowanie w ramach Programu	458 036 zł	

Projekt przewiduje przeprowadzenie procedury uznania za pomnik historii kolejnych 40 zabytków (obecnie na liście jest 70 pomników historii). Procedurę w imieniu MKiDN prowadzi Narodowy Instytut Dziedzictwa, który przygotowuje niezbędne materiały, w oparciu o wnioski składane przez właścicieli/zarządców zabytków, opracowuje opinie do rekomendacji Rady Ochrony Zabytków oraz projekty rozporządzeń Prezydenta RP o uznaniu zabytku za pomnik historii. Projekt jest formą upamiętnienia 100. rocznicy odzyskania niepodległości poprzez dopełnienie listy 100 pomników historii.

Pomnik historii jest jedną z ustawowych form ochrony zabytków ustanawianą rozporządzeniem Prezydenta RP na wniosek MKiDN. Zabytki nieruchome będące pomnikami historii posiadają wybitną wartość historyczną, naukową i artystyczną o znaczeniu ponadregionalnym, mają szczególne znaczenie dla polskiego dziedzictwa kulturowego, utrwalone są w świadomości społecznej i stanowią źródło inspiracji dla kolejnych pokoleń. Pomniki historii to kwintesencja dziedzictwa kulturowego w Polsce, to zabytki o najwyższych wartościach materialnych i niematerialnych, zachowane do naszych czasów w formie możliwie niezmienionej. Obejmują różne kategorie zabytków, które związane są z ważnymi wydarzeniami w dziejach Polski, stanowią o naszej tożsamości narodowej, są świadectwem bogactwa, różnorodności naszej historii i kultury oraz szerokiej tolerancji państwa polskiego.

Elementem projektu jest również realizacja działań budujących markę Pomnika Historii i przybliżających wiedzę na temat tych najcenniejszych obiektów zabytkowych.

Projekt 1A.27

Nazwa	Muzeum na stulecia	
Realizator	Muzeum Józefa Piłsudskiego w Sulejówku	

Okres realizacji	2018–2021	
Dofinansowanie w ramach Programu	4 000 000 zł	

I. Komponent edukacyjny

W ramach programów edukacyjnych Muzeum będzie zapraszać do rozmowy o przeszłości i zachęcać do działania w imię wartości reprezentowanych przez Józefa Piłsudskiego i pokolenie twórców odrodzonej Polski, a dzięki temu wzmacniać poczucie wspólnoty obywatelskiej Polaków i wspólnej odpowiedzialności za Rzeczpospolitą.

W szczególności, w kolejnych latach 2018–2021, w ramach spójnego programu, zaproponowane zostaną dla szkół pakiety lekcji i warsztatów, a dla młodzieży ze szkół ponadpodstawowych i seniorów cykl „oksfordzkich” debat historycznych: w 2018 r. nt. niepodległości, w 2019 r. nt. budowania państwowości w oparciu o solidarność w działaniu oraz poszanowanie wolności, godności i praw obywateli, a w 2020 r. nt. wojny polsko bolszewickiej.

Nauczyciele i uczniowie będą mieli do dyspozycji podręcznik o prowadzeniu debat, serię zeszytów historycznych opisujących wątki niepodległościowe i książkę o Józefie Piłsudskim.

II. Mamy Niepodległą

„Mamy Niepodległą” to ogólnopolska akcja, polegająca na bezpłatnym wysyłaniu przez Polaków okolicznościowych kart pocztowych z życzeniami do bliskich i znajomych z okazji Narodowego Święta Niepodległości.

Jej celem jest przypomnienie, utrwalenie i wzmocnienie w powszechnej świadomości obywateli Rzeczypospolitej daty 11 listopada jako radosnego dnia obchodów Święta Niepodległości oraz modelowanie formy obchodów tego święta jako ciekawego, radosnego, wielopokoleniowego, atrakcyjnego w formie, polegającego także na dzieleniu się radością i uruchamiającego pozytywną energię społeczną. Święta angażującego ponad podziałami, trafiającego także do młodego pokolenia.

Motywym przewodnim akcji w roku 2018 będzie tak zwana „depesza notyfikująca” istnienie Państwa Polskiego Niepodległego.

W ramach akcji zorganizowane zostaną, we współpracy z urzędami miast, harcerzami, instytucjami oraz innymi lokalnymi podmiotami, wydarzenia w przestrzeni miast które przybliżą treść i znaczenie „depeszy notyfikującej” oraz zaangażują Polaków do uczczenia niepodległości poprzez wysłanie kartki pocztowej z życzeniami.

III. Komponent wystawienniczy

W skład komponentu wchodzi dwie wystawy.

Wystawa „*Pierwsze dni niepodległości*” pokaże je w różnych regionach, ziemiach i ośrodkach oraz przedstawi różnorodne drogi, które wiodły do odzyskania niepodległości i scalania ziem polskich po półtorawiekowej niewoli. Pobudzi także do refleksji, czym obecnie jest niepodległość, gdy żyjemy w wolnym kraju.

Polski wernisaż, prezentowanej w ponad 20 placówkach zagranicznych, wystawy „*Józef Piłsudski. Mąż stanu Polski i Europy*” pokazującej osiągnięcia i znaczenie Polski w latach 1918–1922 na tle sytuacji międzynarodowej oraz przedstawiającej Józefa Piłsudskiego jako męża stanu i polityka europejskiego formatu, twórcę programu niepodległościowego, którego konsekwentna realizacja pozwoliła na odbudowę Polski i stworzenie nowoczesnego państwa, oraz wodza zwycięskiej armii, która zatrzymała pochód Armii Czerwonej w głąb Europy.

IV. Zjazd firm Marki Polskie

Projekt zakłada spotkanie firm i instytucji polskich, powstałych w okresie II Rzeczypospolitej, których jubileusze będą powiązane w czasie z rocznicą odzyskania przez Polskę niepodległości oraz budowy młodego państwa polskiego.

Zjazd ma nawiązywać do sukcesów i budowanej siły społecznej w odradzającym się państwie, które po blisko 123 latach niewoli, potrafiło dogonić, a na niektórych polach nawet przegonić kraje Europy i świata.

Projekt 1A.28

Nazwa	Wirtualny Pomnik Niepodległej	
Realizator	Filmoteka Narodowa – Instytut Audiowizualny	
Okres realizacji	2018 i 2019	
Dofinansowanie w ramach Programu	300 000 zł	

Projekt obejmował będzie szereg działań dotyczących istniejącego Polskiego Portalu Biograficznego pod proponowanymi roboczymi tytułami:

- Akcja „Budujmy Pomnik Niepodległej”, której celem jest zaangażowanie młodzieży w tworzenie portalu, np. wyszukanie i wprowadzanie materiałów. Uczestnicy akcji dostaną dyplom i zostaną wymienieni na stronie dedykowanej wolontariuszom. Drugim aspektem akcji będzie pozyskanie materiałów znajdujących się w zasobach instytucjonalnych.

- Konkurs „Herosi Niepodległej” czyli konkurs na wypracowanie, artykuł lub dzieło multimedialne dotyczące postaci zasłużonych dla odbudowy niepodległej Polski. Konkurs skierowany może być do różnych kategorii wiekowych (uczniów, studentów, seniorów, etc). Portal będzie jednym z współorganizatorów konkursu. Wyróżnione prace zostaną opublikowane na jego stronach.
- „Niepodległa w Portalu” – to eksponowanie 100. rocznicy i działań rocznicowych w Portalu. O wydarzeniach rocznicowych i o akcjach społecznych Portal będzie informował przede wszystkim w sekcji Aktualności, której najświeższe materiały są prezentowane na stronie startowej.
- „Niepodległa w Labiryncie wiedzy” – temat rocznicy zostanie wyeksponowany w ramach nowego modułu systemowego „Labirynt wiedzy” (specjalnego indeksu rzeczowego projektowanego i budowanego na potrzeby Portalu). W ramach „Labiryntu” powstanie seria kategorii związanych z rocznicą, prowadząca użytkowników do biogramów bohaterów związanych z walką o wolność, solidarność, prawa człowieka.
- Kalendarium „Droga do Niepodległej” – w ramach serwisu zostanie stworzony nowy moduł „Kalendaria”, w ramach którego powstanie kalendarium „Droga do niepodległości”.
- Integrator internetowy „Niepodległej” – do Portalu zostanie wprowadzona funkcja dzielenia się użytkownika wybranymi przez niego treściami multimedialnym z innymi osobami (np. z portali społecznościowych). Pozwoli to na tworzenie własnych list materiałów (np. Kolekcja Niepodległej), które mogą być przekazywane wybranym odbiorcom. Będzie to mechanizm gromadzenia zasobów stanowiący podstawę do organizowania, komunikowania i propagowania wybranych treści.

Projekt 1A.29

Nazwa	Niepodległość na afiszu; Twórcy Niepodległości; Kulisy Niepodległości	
Realizator	Biblioteka Narodowa	
Okres realizacji	2018–2020	
Dofinansowanie w ramach Programu	410 000 zł	

I. Komponent „Niepodległość na afiszu”

Udostępnienie zasobu materiałów historycznych (około 3300 ulotek, afiszów i plakatów, które powstały w okresie I wojny światowej na terenach, na których później powstała Rzeczpospolita Polska, oraz dotyczących polskich spraw) o innym charakterze i bardzo dużym zakresie terytorialnym pozwoli na nowe podejście do tematu odzyskania niepodległości w prowadzonych badaniach historycznych. Jednoczesna powszechna dostępność ulotek i plakatów ułatwi zapoznawanie się z życiem codziennym na terenach zamieszkałych przez ludność polską – zarówno tych, które weszły w skład Rzeczypospolitej, jak i pozostałych poza nią – np. w wyniku późniejszych decyzji wersalskich i plebiscytów, co będzie pomagało budować świadomość historycznych uwarunkowań odzyskania niepodległości oraz budowało poczucie wspólnoty osób zapoznających się z postawami przodków.

Zdigitalizowane dokumenty zostaną udostępnione na stronie Cyfrowej Biblioteki Narodowej polona.pl, zostaną przygotowane teksty dotyczące wybranych dokumentów, wpisy na blog.polona.pl, a materiały będą udostępnione do dowolnego użytku osobom i instytucjom korzystającym z Internetu, gdyż wszystkie obiekty należą do domeny publicznej, są zatem wolne od ograniczeń prawno-autorskich.

II. Komponent „Kulisy Niepodległości”

Celem komponentu jest stworzenie tekstów popularyzatorskich, wprowadzeń do wiedzy pochodzących z różnych dziedzin nauki: prac historycznych, socjologicznych czy politologicznych, a także udostępnienie publiczne za pośrednictwem internetu podstawowych źródeł historycznych dotyczących odzyskania niepodległości.

III. Komponent „Twórcy Niepodległości”

Celem komponentu jest stworzenie i możliwie pełne udostępnienie publiczne w jednym miejscu korpusów dzieł twórców Niepodległości, zgodnych ze słowami Józefa Piłsudskiego: „Chcemy Polski niepodległej, abyśmy tam mogli urządzić życie lepsze i sprawiedliwsze dla wszystkich”.

Lista nazwisk osób obecnych jako autorzy przemówień, publikacji czy wspomnień obejmie (między innymi): Józefa Piłsudskiego, Wincentego Witosa, Romana Dmowskiego, Ignacego Jana Paderewskiego, Wojciecha Korfantego, Ignacego Daszyńskiego. Wszystkie publikacje dostępne będą jako kolekcja w ramach nowego interfejsu Cyfrowej Biblioteki Narodowej polona.pl. Wszystkie udostępnione materiały będą umożliwiać przeszukiwanie pełnotekstowe, tworzenie własnych notatek osób przeglądających dokumenty i udostępnianie tych notatek innym użytkownikom.

Poprzez udostępnienie powyższych prac ułatwiono zapoznawanie się z treściami historycznymi przez nowe pokolenie odbiorców. Sposób udostępnienia materiałów

w ramach kolekcji na portalu polona.pl będzie pozwalał na łatwe wykorzystanie ich w celach edukacyjnych, pozwalając nauczycielom historii na rozszerzenie dostępnych tekstów historycznych o zasoby podane w sposób odpowiadający wymaganiom XXI wieku. Jednocześnie materiały udostępniane w ramach kolekcji będą promowane przez narzędzia społecznościowe, a także w pełni dostępne zarówno dla zainteresowanych użytkowników prywatnych, jak i instytucji.

Projekt 1A.30

Nazwa	Po Wielkiej Wojnie. Nowa Europa 1918–1923	
Realizator	Instytut Europejskiej Sieci Pamięć i Solidarność we współpracy z: Komitetem Pamięci Narodowej (Węgry), Instytutem Pamięci Narodu (Słowacja) oraz BKGE (RFN)	
Okres realizacji	2017–2021	
Dofinansowanie w ramach Programu	3 605 500 zł	

Wystawa plenerowa zatytułowana: „Po Wielkiej Wojnie. Nowa Europa 1918–1923” towarzyszy obchodom 100-lecia odzyskania przez Polskę niepodległości. Narracja wystawy koncentruje się na najważniejszych wydarzeniach politycznych po I wojnie światowej oraz na procesach, które miały miejsce w latach 1918–1923 w Europie Środkowo-Wschodniej, uwzględniając zjawiska i przemiany społeczne (m.in. zniszczenia wojenne, sytuacja ludności, masowe migracje, nowa rola kobiet, sytuacja kultur narodowych, załóżki upadku ładu powstałego w latach 1918–1923). Niepodległość Polski oraz jej powojenny rozwój zaprezentowane zostały na tle doświadczeń państw regionu. Odrębna część wystawy poświęcona jest współczesnej pamięci o tym okresie w różnych krajach Europy, a także porównawczej analizie ewoluowania tej pamięci w dwudziestoleciu międzywojennym.

Esencjonalnym opisom procesów i zjawisk historycznych towarzyszyć będzie bogaty materiał ilustracyjny, w tym archiwalia, fotografie i materiały multimedialne. Wystawa adresowana jest do szerokiego grona odbiorców, w szczególności do młodzieży szkół średnich i studentów z różnych krajów Europy.

Scenariusz ekspozycji został opracowany przez zespół historyków we współpracy z międzynarodową radą naukową. Wystawa prezentowana będzie w przestrzeni publicznej europejskich miast od jesieni 2018 r.

Projekt 1A.31

Nazwa	Narodowe Śpiewanie	
Realizator	Narodowe Centrum Kultury	
Okres realizacji	2018–2021	
Dofinansowanie w ramach Programu	4 300 000 zł	

Celem „Narodowego Śpiewania” jest budowanie poczucia wspólnoty i przynależności narodowej poprzez wspólne śpiewanie.

Projekt zakłada organizację w różnych regionach Polski koncertów prezentujących potencjał śpiewania chóralnego, także z udziałem publiczności. W przypadku powstania podobnych inicjatyw na poziomie samorządowym zakłada się możliwość ich wsparcia lub współorganizacji.

Program „Narodowego Śpiewania” uzupełnią działania towarzyszące. Jednym z nich będzie powszechnie dostępny śpiewnik (jako publikacja do pobrania w internecie), w atrakcyjny sposób prezentujący tradycję polskiej pieśni patriotycznej w powiązaniu z kontekstem historycznym. Planuje się również organizację ogólnopolskiego konkursu skierowanego do szkół polegającego na chóralnym śpiewaniu pieśni hymnicznych.

Projekt 1A.32

Nazwa	Gry o niepodległość	
Realizator	Narodowe Centrum Kultury	
Okres realizacji	2017–2021	
Dofinansowanie w ramach Programu	1 383 500 zł	

Projekt zakłada opracowanie i wydanie serii edukacyjnych gier skierowanych do dzieci i młodzieży, wzmacniających poczucie wspólnoty obywatelskiej Polaków poprzez poznawanie wydarzeń historycznych, postaci oraz polskich osiągnięć związanych z okresem powstawania II Rzeczypospolitej. Pomysł oparty jest na realizowanych w przeszłości przez Narodowe Centrum Kultury grach.

Wyjściowym założeniem jest stworzenie łatwo przyswajanych gier o charakterze rodzinnym z możliwością gry w więcej niż dwie osoby. Ponadto gra planszowa zakładać będzie kooperacje, czyli gracze będą grali razem przeciwko grze lub w grupach. Takie założenia spowodują umocnienie potrzeby współpracy do osiągnięcia celu.

Aspekt edukacyjny realizowany ma być w formie łatwo przystępnej. Zakładać będzie naukę, a nie sprawdzanie wiedzy. Dzięki temu nawet gracze z ograniczoną wiedzą o okresie powstania II Rzeczypospolitej będą mogli bez problemu uczestniczyć w rozgrywce. Założenia te zostaną zrealizowane poprzez położenie nacisku na logiczne i strategiczne myślenie

Podczas rozgrywki gracze, aby móc procedować, będą musieli się zaznajomić z posiadanymi elementami gry (np. kartami), na których będą znajdowały się osoby, wydarzenia, ciekawostki, dzieła sztuki itd., z danego okresu.

Założeniem projektu jest przemówienie do wyobraźni dzieci i młodzieży w takiej formule, aby nauka o historii Polski stała się dla nich przyjemnością. Formuła popularnych obecnie wśród młodzieży gier wydaje się do tego celu najodpowiedniejsza.

Projekt 1A.33

Nazwa	Symbole narodowe – tradycja i współczesność	
Realizator	Narodowe Centrum Kultury	
Okres realizacji	2018 i 2019	
Dofinansowanie w ramach Programu	1 200 000 zł	

Setna rocznica odzyskania niepodległości jest doskonałą okazją do tego, aby uporządkować wiedzę dotyczącą znaczenia symboli narodowych, a także sposobnością ku temu, aby określić i upowszechnić zasady ich wykorzystania. Zgodnie z badaniami przeprowadzonymi dla potrzeb diagnozy Programu szacunek dla symboli narodowych jest – w opinii badanych – podstawowym wymiarem patriotyzmu. W powiązaniu z możliwymi zmianami legislacyjnymi Narodowe Centrum Kultury przeprowadzi konsultacje, doprowadzi do ujednoczenia przekazu na temat symboli narodowych (obecnego m.in. na stronach www instytucji państwowych), a następnie przeprowadzi szereg działań skierowanych do szeroko rozumianych kadr kultury, a poprzez to do ogółu społeczeństwa.

Najczęściej stosowanymi formami będą warsztaty, wydawnictwa, kampanie edukacyjne. Dodatkowo zostaną wyprodukowane estetyczne, nowoczesne plansze

dydaktyczne do wykorzystania w szkołach. Działania te będą się zbiegać ze szczególnie uroczystymi obchodami Święta Flagi 2 maja.

Uzupełnieniem działań w projekcie jest przeprowadzenie badań, których celem będzie próba „zarejestrowania” sposobu przeżywania 100. rocznicy odzyskania niepodległości, stosunku Polaków do symboli narodowych, emocji towarzyszących świętu oraz pierwszych reakcji na udział w święcie. Badanie uwzględni także zbadanie rozpoznawalności programu „Niepodległa”. Dla realizacji powyższych celów badawczych zaplanowane zostały trzy komponenty – dwa ilościowe oraz jeden jakościowy.

Projekt 1A.34

Nazwa	Murale polskiej niepodległości	
Realizator	Narodowe Centrum Kultury	
Okres realizacji	2017–2019	
Dofinansowanie w ramach Programu	1 049 954 zł	

Głównym założeniem projektu jest zwiększenie wiedzy historycznej dotyczącej okresu odzyskania niepodległości wśród dzieci i młodzieży w wieku szkolnym. Uczestnikami projektu będą uczniowie ostatnich klas szkoły podstawowej, oddziałów gimnazjalnych oraz szkół ponadgimnazjalnych i średnich. W trakcie zajęć młodzież zapozna się bliżej z tematyką i na tej podstawie zaprojektuje, a następnie wykona mural nawiązujący do tematu niepodległości.

Projekt zakłada organizację warsztatów historyczno-artystycznych z uczniami 100 szkół, gdzie oprócz kwestii artystycznych, szeroko dyskutowane będą także wątki problemowe związane z odzyskaniem przez Polskę niepodległości, będąc tym samym impulsem do wymiany opinii wśród polskiej młodzieży. Najlepsze koncepcje i pomysły artystyczne, wypracowane w trakcie warsztatów, będą podstawą wykonania murali o tematyce niepodległościowej.

W 2019 r. w ramach podsumowania działań powstanie plenerowa wystawa, która zaprezentuje wykonane w ramach projektu prace.

Projekt 1A.35

Nazwa	Niepodległa – 1918	
Realizator	Muzeum Narodowe w Warszawie	

Okres realizacji	2018 i 2019	
Dofinansowanie w ramach Programu	450 000 zł	

Głównym założeniem wystawy jest skonfrontowanie przedstawień wydarzeń historycznych i politycznych w sztuce – z przemianami polskiej sztuki na progu niepodległości. Zaprezentowana zostanie sztuka na ziemiach polskich tuż przed odzyskaniem niepodległości – poprzez dzieła J. Malczewskiego, Z. Stryjeńskiej, T. Makowskiego, W. Wojtkiewicza i dziesiątków innych artystów zamieszkałych na ziemiach polskich i poza nimi. Ukazana zostanie walka o niepodległość Polski, jej główni aktorzy, uwiecznieni na obrazach i w portretach W. Kossaka, St. Fabjańskiego, Wł. Wankie, L. Gottlieba, J. Weysenhoffa – a także udział polskich artystów w działaniach wojennych i oddany przez nich obraz wojny i walki o niepodległość. Panorami symboli patriotycznych, która kształtuje się w tym okresie, towarzyszyć będzie bogata prezentacja grafiki użytkowej odradzającej się i odrodzonej Rzeczypospolitej – plakaty, znaczki, ulotki, które ukazują dobitnie ogromny ruch patriotyczny i solidarnościowy na terenach zamieszkałych przez Polaków.

Osobna część wystawy poświęcona zostanie wojnie polsko-bolszewickiej i jej obrazowi w sztuce i grafice propagandowej. Silnie zarysowane na wystawie będą wątki legionowe, postać J. Piłsudskiego, a także motywy batalistyczne – na zamknięcie zaś powstanie Sejmu. Przedstawionym kilkuset obrazom, rzeźbom, grafikom towarzyszyć będą wybrane fotografie.

Projekt 1A.36

Nazwa	100 filmów na 100-lecie Polski Niepodległej	
Realizator	Polski Instytut Sztuki Filmowej we współpracy z Wytwórnią Filmów Dokumentalnych i Fabularnych w Warszawie	
Okres realizacji	2017–2020	
Dofinansowanie w ramach Programu	5 200 000 zł	

Projekt zakłada wyprodukowanie kolekcji 100 wybitnych filmów fabularnych, dokumentalnych i kronik przedstawiających obraz 100-letniej historii Polski zapisanej na taśmie filmowej, a zaprezentowany w postaci wydawnictwa DVD, na które złożą się odnowione cyfrowo i zrekonstruowane polskie filmy. Wydawnictwo zawierać będzie ok. 40 płyt DVD oraz album przedstawiający historię Polski

utrwaloną w dziełach filmowych, wraz z archiwalnymi fotosami, plakatami i zdjęciami z planów filmowych.

Album będzie przygotowany w polsko-angielskiej wersji językowej, aby mógł stanowić doskonały materiał promujący Polską historię, w tym dorobek kinematografii zarówno w kraju, jak i zagranicą. Rozmach i jakość edytorska uczynią z tego wydawnictwa absolutnie wyjątkowe przedsięwzięcie z okazji 100-lecia niepodległości Polski.

Projekt 1A.37

Nazwa	Rzeczpospolita modernistyczna	
Realizator	Narodowy Instytut Architektury i Urbanistyki	
Okres realizacji	2018–2021	
Dofinansowanie w ramach Programu	1 501 346 zł	

W ramach projektu zrealizowany zostanie cykl filmów dokumentalnych o polskiej architekturze funkcjonalnej lat 20. i 30. XX wieku, jej roli artystycznej i państwowotwórczej. Architektura ta, choć w zamierzeniu twórców miała być nowoczesnym stylem międzynarodowym, stała się symbolem państwowości i materialnym świadectwem modernizacji niepodległej Rzeczypospolitej.

Film ma pokazać wysoką klasę artystyczną modernizmu II RP, jego rozmaite funkcje i miejsce, jakie zajmuje on w zbiorowej i indywidualnej pamięci. Materiał ma stać się środkiem promocji polskiego modernizmu, a przez to polskiej niepodległości, na świecie.

Projekt 1A.38

Nazwa	Polskie 100 lat – serial dokumentalny	
Realizator	Filmoteka Narodowa – Instytut Audiowizualny	
Okres realizacji	2017 i 2018	
Dofinansowanie w ramach Programu	6 366 508 zł	

Projekt to cykl 42 filmów dokumentalnych, przedstawiających historię Polski od odzyskania niepodległości po wejście do NATO i UE. Ten multimedialny projekt edukacyjno-historyczny będzie mógł stanowić pomoc dla nauczycieli historii oraz

źródło wiedzy dla wszystkich zainteresowanych najnowszą historią Polski. Oparty został na szerokiej kwerendzie w archiwach polskich i zagranicznych. Cykl ma być gotowy do emisji jesienią 2018 r.

Projekt 1A.39

Nazwa	Niepodległa. Sto lat! (prace przygotowawcze)	
Realizator	Biuro Programu „Niepodległa”	
Okres realizacji	2017 i 2018	
Dofinansowanie w ramach Programu	2 950 525 zł	

Projekt „Niepodległa. Sto lat! (prace przygotowawcze)”, zaplanowany do zrealizowania w 2017 r., posłuży do przygotowania kampanii społeczno-informacyjnej w kolejnych latach realizacji Programu. W ramach projektu przewidziano m.in. budowę rozpoznawalności Programu oraz opracowanie projektów i wstępne działania w zakresie promocji świętowania stulecia odzyskania niepodległości.

Projekt 1A.40

Nazwa	Nić. Sploty wolności. Wystawa czasowa – etap 1	
Realizator	Europejskie Centrum Solidarności	
Okres realizacji	2017	
Dofinansowanie w ramach Programu	165 043 zł	

Wystawa ma charakter tożsamościowy. Jej ideą jest ukazanie siły więzi społecznych, które poprzez wzmacnianie wspólnoty narodowej, doprowadziły do odzyskania państwowości i wywalczenia pełnej suwerenności.

Na ekspozycji zaprezentowane zostaną tkaniny z motywami narodowymi z czasu zaborów, okresu międzywojennego, II wojny światowej, czasów komunistycznych i powstania Solidarności. Tkaniny, które były wyrazem dążeń niepodległościowych polskiego społeczeństwa i ważnym elementem budowania więzi w warunkach braku własnego państwa bądź jego kryzysu. Podkreślona zostanie rola wysiłków pojedynczych osób, które wykonywały codzienne gesty na rzecz wspólnoty narodowej.

Wystawie będą towarzyszyły warsztaty dla dzieci i młodzieży, łączące edukację plastyczną z edukacją historyczno-społeczną, a także wykłady dla dorosłych z udziałem darczyńców Archiwum ECS.

Projekt 1A.41

Nazwa	Notacje filmowe – Drogi do niepodległej, kultura niezależna – dla niepodległej, Stocznia Gdańska – Kolebka drugiej Niepodległości	
Realizator	Europejskie Centrum Solidarności	
Okres realizacji	2017	
Dofinansowanie w ramach Programu	280 976 zł	

Cykl biograficznych wywiadów filmowych z działaczami opozycji i Solidarności oraz z osobami wspierającymi Solidarność w walce o odzyskanie niepodległości. W wywiadach szczególne znaczenie mają przywoływane przez bohaterów tradycje rodzinne, które sięgają okresu powstań, a często odnoszą się do tradycji legionowej i okresu odzyskiwania tożsamości po rozbiorach.

Notacje skupiają się wokół trzech kluczy tematycznych: Stocznia Gdańska – Kolebka drugiej Niepodległości, Notacje filmowe – Drogi do Niepodległej, Kultura niezależna – dla Niepodległej.

W obrębie każdego obszaru tematycznego zostały już wstępnie wybrane nazwiska osób gotowych wziąć udział w programie i przedstawić swoje rodzinne patriotyczne tradycje i swoją drogę życiową poświęconą służbie Niepodległej. Realizacja obejmie również nagrania z rodzinami i przyjaciółmi osób aktywnych w latach osiemdziesiątych, które zmarły nie doczekawszy wolności, aby także ich historie nie zostały zapomniane. W ramach projektu w roku 2017 powstanie 100 notacji.

Materiały przygotowane w ścieżce tematycznej poświęconej Stoczni Gdańskiej zostaną wykorzystane podczas realizacji wystawy KOLEBKA DRUGIEJ NIEPODLEGŁOŚCI poświęconej znaczeniu Stoczni Gdańskiej w historii Europy, którą ECS włączyło w wieloletni plan realizacji projektów upamiętniających odzyskanie przez Polskę niepodległości.

Projekt 1A. 42

Nazwa	Rok Polski w Operze Wrocławskiej
Realizator	Opera Wroclawska

Okres realizacji	2017	
Dofinansowanie w ramach Programu	494 759 zł	

Obchody setnej rocznicy odzyskania przez Polskę niepodległości to okazja do zastanowienia się nad tym, co dla Polaków 1918 r. oznaczało odzyskanie wolności, i jakie znaczenie dla obecnych pokoleń ma niepodległość. Z okazji okrągłej rocznicy Opera Wroclawska przygotowała bogaty program wydarzeń, a wśród nich najważniejsze dzieła polskiej kultury muzycznej. W Roku Polskim zabrzmiała muzyka najwybitniejszych polskich kompozytorów XIX wieku: Fryderyka Chopina, Mieczysława Karłowicza, ale też twórców współczesnych: Krzysztofa Pendereckiego, Pawła Łukaszczyńskiego, Leszka Możdżera i Włodka Pawlika. Zobaczymy najważniejsze opery – „Halkę” Stanisława Moniuszki i „Króla Rogera” Karola Szymanowskiego w reżyserii wybitnych twórców teatru światowego formatu, jak Mariusz Treliński czy Irina Brook. Rok Polski w Operze Wroclawskiej to okazja do refleksji nad naszą kulturą, nad jej narodowym, lokalnym charakterem, jak i wartościami uniwersalnymi, trwającymi niezależnie od czasów i okoliczności.

Projekt 1A.43

Nazwa	Vivat musica polonica!	
Realizator	Filharmonia Szczecińska im. Mieczysława Karłowicza	
Okres realizacji	2017	
Dofinansowanie w ramach Programu	26 575 zł	

Projekt dotyczy muzycznego świętowania Narodowego Święta Niepodległości. W 99. rocznicę odzyskania niepodległości, polska muzyka zabrzmiała w obu salach koncertowych (sali symfonicznej i sali kameralnej), a elewacja Filharmonii zaświeciła się na biało-czerwono.

Projekt 1A.44

Nazwa	Za moich czasów – Wędrujące historie	
Realizator	Filharmonia Szczecińska im. Mieczysława Karłowicza	
Okres realizacji	2017	

Dofinansowanie w ramach Programu	18 300 zł

Projekt „Za moich czasów – wędrujące historie” będzie pretekstem do świętowania niepodległości na poziomie prywatnym i rodzinnym, odwołując się do indywidualnych historii uczestników projektu – seniorów. Zostaną oni zaangażowani do udziału w koncertach, skierowanych do uczniów klas I–III szkół podstawowych, podczas których prezentować będą swoje wspomnienia. Mieszkańcy Szczecina przyjechali tu z różnych zakątków kraju, każdy z nich przywiózł kawałek innego regionu Polski. Dotyczy to sfery ustnej tradycji – zarówno w przypadku muzyki, jako naturalnego dla Filharmonii nośnika tradycji i historii, jak i opowieści (jak to kiedyś bywało). Muzyka działa na wyobraźnię i daje szansę na ciekawsze i szersze ujęcie historii zarówno w sensie geograficznym, jak i w sensie kulturowym.

W ramach projektu, planowane są następujące działania: warsztaty przygotowujące uczestników do zaplanowanych koncertów, realizacja etiud filmowych, koncerty kameralne oraz streaming koncertów do wybranych placówek szkolno-wychowawczych na terenie województwa zachodniopomorskiego.

Projekt 1A.45

Nazwa	Historia polskich orderów i odznaczeń w 100. rocznicę odzyskania Niepodległości	
Realizator	Muzeum Łazienki Królewskie	
Okres realizacji	2017	
Dofinansowanie w ramach Programu	55 170 zł	

Z okazji 100-rocznicy odzyskania przez Polskę Niepodległości Muzeum Łazienki Królewskie przygotowuje wystawę na temat historii polskich orderów i odznaczeń. Wystawa potrwa od listopada 2018 r. do stycznia 2019 r.

Ukazane zostaną na niej nie tylko krzyże, gwiazdy orderowe oraz medale, ale także portrety odznaczonych, elementy strojów orderowych, mundury wojskowe z różnych epok, dyplomy, legitymacje, zdjęcia oraz filmy. Z najcenniejszych obiektów, które chcemy zaprezentować na wystawie, warto wymienić klejnoty Augusta II z Drezna oraz Order Orła Białego należący do Józefa Wybickiego. Dodatkowo zaprezentujemy odznaczenia polskie nadawane obywatelom innych państw, jak też przykłady odznaczeń zagranicznych, którymi zostali uhonorowani Polacy.

Wystawie towarzyszyć będzie również bogato ilustrowany katalog-książka z opisami obiektów i z esejami pisanyymi przez największych specjalistów tematyki odznaczeniowej w Polsce. Szczególny nacisk chcemy położyć na ostatnie sto lat historii polskich orderów i odznaczeń. Książka zostanie wydana w języku polskim i angielskim. Ponadto, powstanie jeszcze naukowa publikacja dotycząca orderów i odznaczeń II Rzeczypospolitej pod tytułem „Zasłudze Rzeczypospolitej”, przedstawiająca dzieje polskich orderów i odznaczeń w latach 1914–1939.

Projekt 1A. 46

Nazwa	„Straszny dwór” pokolenia 1918 – książka prof. Jacka Kowalskiego	
Realizator	Państwowy Instytut Wydawniczy	
Okres realizacji	2017	
Dofinansowanie w ramach Programu	50 500 zł	

Jubileusz 100-lecia odzyskania niepodległości to moment do rozważań nad polskością i jej znaczeniem. W książce pod roboczym tytułem „*Straszny dwór*” pokolenia 1918 przyjrzymy się bagażowi kulturowemu naszych przodków, czyli fundamentowi, na którym odbudowywali tożsamość narodową po zaborach.

Operę „*Straszny dwór*” Stanisław Moniuszko napisał po klęsce powstania styczniowego „ku pokrzepieniu serc”. W efekcie nie ma drugiego dzieła, które byłoby równie mocno nasycone polskością. Poczynając od kostiumów i miejsca akcji (XVII-wieczny dworek szlachecki), przez muzykę (melodyczne i rytmiczne odwołania do polskiego folkloru), po tekst libretta (idealizujący świat szlachecki, obyczaj i kody patriotyczne) skonstruował fundament naszej tożsamości narodowej w swoistej kapsule czasu. O tym, jak precyzyjnie zrobił to Moniuszko, najlepiej świadczy fakt, że w 1865 r. carska cenzura zdjęła operę z afisza zaledwie po trzech spektaklach.

Na kartach „*Straszego dworu*” pokolenia 1918 przebadamy kod genetyczny nie tylko Moniuszkowskiej opery, ale całej polskiej kultury. Napisania książki podjął się profesor Jacek Kowalski, wybitny znawca kultury staropolskiej i tegoroczny laureat prestiżowej Nagrody Literackiej im. Józefa Mackiewicza (za książkę *Sarmacja. Obalenie mitów*).

Książkę cechować będzie bardzo wysoki poziom edytorski oraz bogaty materiał ilustracyjny. Oprócz grafik, reprodukcji i zdjęć będą go tworzyć replika pasa

śluckiego (wykorzystana jako element oprawy) oraz muzyka. Do albumu zostanie bowiem dołączona płyta CD z bodaj najslynniejszym nagraniem opery Moniuszki: z 1965, w wykonaniu m.in. Haliny Słonickiej, Andrzeja Hiolskiego i Bernarda Ładysza (Polskie Nagrania PNCD 093).

Projekt 1A.47

Nazwa	„POLSKA” – wystawa fotografii Piotra Ukłańskiego	
Realizator	Muzeum Narodowe w Krakowie	
Okres realizacji	2018	
Dofinansowanie w ramach Programu	100 000 zł	

Wystawa „POLSKA” planowana na 2018 r. będzie pierwszą prezentacją dzieł Piotra Ukłańskiego – autora ikonicznych już prac, tj. *Solidarność*, *Jan Paweł II*, *Polesploitation* – w Muzeum Narodowym w Krakowie. Refleksja nad ikonografią narodową, rozwijana przez artystę od dwóch dekad, przyjmie format ekspozycji czasowej oraz towarzyszącego katalogu.

Kolorowe i czarno-białe fotografie, pokazane w galerii wystaw czasowych MNK, podkreślą zainteresowanie artysty pejzażem ojczystym i mitami narodowymi. Ukłański na krakowskiej ekspozycji pokaże zdjęcia, które wykonał zainspirowany wynikami ostatnich wyborów w Polsce oraz zbliżającą się setną rocznicą odzyskania przez Polskę niepodległości. Na pierwszy plan wystawy wysunie się więc polskie społeczeństwo zmuszone do pilnego odnalezienia odpowiedzi na najbardziej zasadnicze pytania: kim właściwie są Polacy? Dokąd zmierzamy jako naród? Co kształtuje nasze poczucie tożsamości, historii, zbiorowe cele?

Wystawa będzie mieć charakter monograficzny, niemniej artysta, podobnie jak przy okazji ostatniej wystawy w nowojorskim Metropolitan Museum, wejdzie w relację z legendarnymi zbiorami instytucji oraz nawiąże w szeregu prac do lokalnego pejzażu, w tym np. do Wawelu.

Schemat 1B. Projekty innych ministrów i kierowników urzędów centralnych

Projekty innych ministrów finansowane są w ramach odpowiednich części budżetowych.

Projekt 1B.1

Nazwa	Polski Paszport 2018	
Realizator	Minister właściwy do spraw wewnętrznych	
Okres realizacji	2017 i 2018	
Dofinansowanie w ramach Programu	3 655 068 zł	

Wprowadzenie do obiegu i promocja nowego wzoru paszportu planowane są na rok 2018. Działania podejmowane w ramach projektu mają na celu: rozpoczęcie wydawania nowych paszportów i promowanie informacji dotyczących nowego wzoru dokumentów paszportowych, których nowa szata graficzna nawiązuje do wydarzeń związanych z odzyskaniem przez Rzeczpospolitą Polską niepodległości, a także działania edukacyjne związane z wprowadzeniem nowych wzorów dokumentów skierowane do zidentyfikowanych grup (odbiorcy dokumentu, organy paszportowe, podmioty zobligowane do weryfikacji tożsamości itd.).

Planowane działania to: produkcja i emisja komunikatu radiowego, druk materiałów skierowanych do kilkunastu tysięcy podmiotów, przygotowanie i utrzymanie materiałów elektronicznych o charakterze informacyjnym i edukacyjnym, a także organizacja konferencji edukacyjno-informacyjnej oraz zakup blankietów dokumentów paszportowych nowego wzoru. Planowana kompleksowość projektu odnosi się zarówno do kanałów, które zostaną wykorzystane do promocji polskiego paszportu, zakresu informacji, które mają być przekazywane, jak i dopasowana form komunikacji do zidentyfikowanych potrzeb.

Projekt 1B.2

Nazwa	Godność, wolność, niepodległość – projekt edukacyjny	
Realizator	Minister właściwy do spraw oświaty i wychowania	
Okres realizacji	2018–2020	
Dofinansowanie w ramach Programu	6 900 000 zł	

Projekt edukacyjny, którego celem jest budowanie wysokiej jakości międzypokoleniowego kapitału ludzkiego poprzez kształtowanie postaw opartych na wartościach wspólnych dla Polaków, skierowany do szkół i placówek oświatowych²¹.

Projekt obejmował będzie m.in. działania, takie jak:

- organizację wystaw w szkole/placówce pn. „W pamięci zapisane”, której celem jest zaangażowanie uczniów, rodziców i nauczycieli w poszukiwanie pamiątek związanych z odzyskaniem i budową przez Polskę niepodległości. Każdy przygotowany na wystawę rekwizyt powinien mieć opis. Ekspozycje pogrupowane zostaną zgodnie z chronologią historyczną. Zasadnym będzie pokazanie zasobów pochodzących z domu rodzinnego oraz z najbliższego regionu,
- ogólnopolski konkurs poetycki – „Poezja dla Niepodległej”,
- Ogólnopolski quiz wiedzy o niepodległej Polsce. W konkursie uczestniczą zespoły składające się z uczniów, rodziców i nauczyciela, co pozwoli budować wspólną tradycję obchodów.

Priorytet 2. PROJEKTY REGIONALNE I LOKALNE

Z punktu widzenia wspólnego świętowania stulecia polskiej niepodległości i powodzenia realizacji Programu Wieloletniego kluczowe znaczenie ma jak najszersze włączenie w obchody mieszkańców Polski. Trzy schematy w Priorytecie 3 mają pozwolić na realizację projektów związanych z obchodami w społecznościach lokalnych, na poziomie gmin, powiatów oraz województw.

We wszystkich projektach szczególny nacisk zostanie położony na dotarcie do ludzi młodych oraz na realizowanie zadań w różnych formach współpracy (jak „Koalicje dla Niepodległej” czy współpraca projektowa).

Schemat 2A. Program dotacyjny „Koalicje dla Niepodległej” dla działań oddolnych

Opis programu

Program „Koalicje dla Niepodległej” to system małych dotacji skierowany do samorządowych instytucji kultury i organizacji pozarządowych, z wyłączeniem kościołów i związków wyznaniowych, które staną się realizatorami lokalnych inicjatyw na rzecz obchodów stulecia odzyskania niepodległości przez Polskę.

Zadaniem programu jest włączenie w obchody obywateli i organizacji, które dotychczas nie brały udziału w konkursach dotacyjnych ze względu na barierę

²¹ Na podstawie art. 90u ust. 4 pkt 7 ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (Dz. U. z 2018 r. poz. 1457).

wiedzy i kompetencji. W wyrównaniu dostępu do tych środków ma pomóc ogólnopolski system szkoleniowy, koordynowany przez Biuro Programu „Niepodległa”, na który złożą się szkolenia, mentoring i działania ewaluacyjne.

Program ma charakter nowatorski, ponieważ dzięki wsparciu dydaktycznemu włącza w działania związane z rocznicą odzyskania niepodległości oddolne inicjatywy obywatelskie, a także inspiruje działania zakładające współpracę mieszkańców, instytucji oraz grup nieformalnych. Obchody stulecia odzyskania niepodległości zyskają dzięki temu charakter wyraźnie obywatelski, wielowątkowy, partycypacyjny, otwarty na bogactwo kontekstów lokalnych.

Biuro Programu „Niepodległa” podejmie się prowadzenia działalności animacyjnej, informacyjnej i szkoleniowej, skierowanej do przedstawicieli różnych podmiotów sektora kultury i przedstawicieli społeczności lokalnych, poruszającej lokalny kontekst obchodów setnej rocznicy odzyskania przez Polskę niepodległości.

Biuro Programu „Niepodległa” zorganizuje konkursy na różnego rodzaju projekty kulturalne nawiązujące do obchodów odzyskania niepodległości dla podmiotów realizujących inicjatywy w koalicjach lokalnych oraz pomoc w ich przeprowadzeniu. Program zakłada dwie uzupełniające się części: szkoleniową i konkursową.

Projekty lokalne wyłonione w konkursach mogą mieć różnorodny charakter: od lokalnych działań upamiętniających stulecie po projekty społeczno-kulturalne angażujące uczestników w realizację zadania. Szczegółowy tryb i zasady, a także kryteria wyboru projektów w ramach konkursu zostaną opracowane przez Biuro Programu „Niepodległa” jako operatora programu dotacyjnego.

Cele operacyjne programu dotacyjnego

Celami operacyjnymi Programu, które przyczyniają się do realizacji celu szczegółowego 2, są:

- 1) pobudzenie działań w społecznościach lokalnych;
- 2) wspieranie oddolnych inicjatyw kulturotwórczych, w szczególności uwzględniających ochronę dziedzictwa kulturowego danej społeczności;
- 3) umożliwienie korzystania ze środków na realizację zadań publicznych instytucjom, które do tej pory były wykluczone z powodu braku kwalifikacji i umiejętności, poprzez włączenie do „kadry kultury” nowych instytucji i osób.

Grupa docelowa

Odbiorcami programu są społeczności lokalne, których mieszkańcy oraz działające w nich instytucje będą tworzyć koalicje na rzecz projektów związanych z obchodami odzyskania przez Polskę niepodległości.

Schemat 2B. Program dotacyjny „Niepodległa” dla samorządowych instytucji kultury i organizacji pozarządowych

Opis programu

Skierowany do samorządowych instytucji kultury i organizacji pozarządowych, z wyłączeniem kościołów i związków wyznaniowych, program dotacyjny „Niepodległa” wspiera działania o charakterze kulturalnym, artystycznym, edukacyjnym, przygotowujące do godnego celebrowania setnej rocznicy odzyskania przez Polskę niepodległości, ze szczególnym uwzględnieniem pamięci i tradycji rodzinnej, lokalnej i regionalnej²², wpisanej i tworzącej historię odradzającego się państwa polskiego. Program będzie ogłaszany corocznie.

Badania prowadzone przez TNS Polska na zlecenie Narodowego Centrum Kultury pokazały brak wiedzy i świadomości o miejscach i postaciach związanych z odzyskiwaniem niepodległości. Polska pamięć okazuje się być przede wszystkim pamięcią „scentralizowaną”, pomija natomiast – poza przykładami Wielkopolski i Śląska – regionalnych i lokalnych bohaterów, wydarzenia historyczne i miejsca pamięci.

Inicjatywy samorządowych instytucji kultury i organizacji pozarządowych realizowane w programie dotacyjnym powinny zapełniać tę lukę, odbudowując polską pamięć na poziomie lokalnym i regionalnym, tak aby świętowanie niepodległości stało się narzędziem wzmacniania wspólnoty lokalnej i państwowej.

Szczegółowy tryb i zasady, a także kryteria wyboru projektów w ramach konkursu zostaną opracowane przez Biuro Programu „Niepodległa” jako operatora programu dotacyjnego.

Cele operacyjne programu dotacyjnego:

Celami operacyjnymi Programu, które przyczyniają się do realizacji celu szczegółowego 2, są:

- 1) budowa pamięci zbiorowej Polaków, w której istotne miejsce mają doświadczenia regionalne i lokalne;
- 2) upowszechnienie w wymiarze ponadregionalnym zróżnicowanych doświadczeń związanych z procesem odzyskania i budowy niepodległego państwa polskiego;
- 3) upowszechnianie wiedzy o wydarzeniach związanych z odzyskaniem niepodległości na poziomie lokalnym i regionalnym, w szczególności poprzez projekty o charakterze edukacyjnym.

²² Szczególny nacisk położony będzie również na historię polskiej niepodległości w kontekście dawnych ziem wschodnich II Rzeczypospolitej, zwłaszcza w społecznościach na ziemiach północnych i zachodnich, których przodkowie zostali przesiedleni w ramach zmian granic po II wojnie światowej.

Grupa docelowa

Beneficjentami programu mogą być samorządowe instytucje kultury i organizacje pozarządowe²³. Nawiązanie współpracy z innymi podmiotami (takimi jak np. archiwa państwowe, szkoły, wojewodowie) będzie dodatkowo premiowane w kryteriach oceny programu.

Odbiorcami programu są społeczności lokalne i regionalne, których mieszkańcy będą podejmować inicjatywy na rzecz lokalnej i regionalnej pamięci o odzyskiwaniu przez Polskę niepodległości.

Schemat 2C. Projekty własne wojewodów

W ramach Schematu 2C realizowane będą określone przez Pełnomocnika projekty zgłoszone przez wojewodów, finansowane w ramach odpowiednich części budżetowych, których wydatki zostaną zwiększone poprzez uruchomienie środków rezerwy celowej budżetu państwa. W celu realizacji Priorytetu 2 Schemat 2C w latach 2017–2022 w ustawie budżetowej na dany rok tworzona będzie rezerwa celowa, której podziału na podstawie wniosków poszczególnych wojewodów dokonywał będzie Pełnomocnik. Zaakceptowane przez Pełnomocnika ostateczne wnioski wojewodów zostają przekazane do ministra właściwego do spraw finansów publicznych w celu uruchomienia środków z rezerwy celowej.

Wnioski przekazane przez wojewodów zostaną poddane ocenie uwzględniającej zgodność z celami Programu oraz Priorytetu 2 oraz ich komplementarność wobec projektów realizowanych w pozostałych priorytetach. Oceny dokonuje Koordynator, mogący korzystać ze wsparcia Zespołu programowego. Szczegółowa procedura zostanie przygotowana po przyjęciu Programu.

Priorytet 3. PROJEKTY ZAGRANICZNE

Priorytet 3 Programu koordynowany i realizowany przez Instytut Adama Mickiewicza będzie skoncentrowany na prezentacji dorobku kultury polskiej ostatniego stulecia, ukazanego w perspektywie jej tysiącletniego dziedzictwa. Działania w sferze kultury staną się przy tym pretekstem do organizacji debaty na temat wolności, solidarności oraz poszanowania godności i praw jednostki. Tak postawiony cel daje Polsce możliwość zabrania głosu w dyskusji na temat kondycji współczesnej. Polska będzie prezentowana jako kraj o ukształtowanej tożsamości, a przy tym otwarty, kreatywny, innowacyjny i świadomy swojej roli w regionie. Pokazanie ukształtowanego społeczeństwa, świadomego swego położenia

²³ W tym organizacje mniejszości narodowych i etnicznych oraz społeczności posługujące się językiem regionalnym.

geopolitycznego i własnej historii, daje szansę na spojrzenie w przyszłość i umocnienie pozycji Polski jako niezbywalnego ogniwa europejskiej tożsamości i kultury. Przekaz, skierowany do zróżnicowanych grup odbiorców, będzie nośnikiem wartości uniwersalnych, które wywodzą się z polskiej historii.

ŚCIEŻKI TEMATYCZNE

Priorytet 3 opiera się na siedmiu ścieżkach tematycznych, stanowiących motywy przewodnie projektów.

Ignacy Jan Paderewski. Ikona Niepodległości

Ogromna popularność Paderewskiego uczyniła z niego naturalnego rzecznika sprawy polskiej, przedstawiciela pozbawionych własnego państwa Polaków, wreszcie skutecznego lobbystę, który dzięki prywatnym, serdecznym relacjom z najważniejszymi ludźmi swoich czasów, w tym z prezydentem USA Woodrowem Wilsonem, mógł walczyć o sprawę Polską w kręgach politycznych i dyplomatycznych.

W trudnym okresie negocjacji wersalskich służył ojczyźnie jako wytrawny, wytrwale dążący do realizacji założonych celów dyplomata. Natomiast po odzyskaniu niepodległości, organizując kwesty i koncerty charytatywne, Paderewski przyczyniał się do poprawy losu swoich rodaków w zniszczonym przez działania wojenne kraju.

Czyniąc Ignacego Jana Paderewskiego jednym z głównych bohaterów programu kulturalnego obchodów stulecia niepodległości pokazujemy, jak ogromne znaczenie dla walki Polaków o niepodległość miała stojąca na najwyższym światowym poziomie kultura narodowa, która rozwijała się mimo braku państwa. Paderewski może być ukazany jako najlepsze uosobienie wartości: wolności, godności, solidarności.

Polonia i Polacy za granicą

Nie można opowiadać o polskiej niepodległości bez odniesienia się do losów osób, które historia pozostawiła lub wygnała poza granice kraju. Projekty w ramach tej ścieżki dotyczyć będą Polonii i Polaków za granicą.

Wśród nich jest wielu patriotów, którzy mimo oddalenia działają i tworzą z myślą o Ojczyźnie. Są to zarówno artyści, ludzie kultury, jak i politycy, naukowcy, wynalazcy itp. Ich praca często przyczyniała się do rozwoju krajów, w których przyszło im żyć, ale rozślawiała też imię Polski. Wielu z nich stało się symbolami polskości na uchodźctwie. Sława i znaczenie wielu niejednokrotnie przetrwały do dzisiaj, ale są też tacy, o których zapomniano. Mając to wszystko na uwadze, w działaniach związanych z obchodami rocznicy odzyskania niepodległości zostanie podkreślone znaczenie znanych Polaków i przywrócona pamięć o zapomnianych

odkrywcach, wynalazcach, naukowcach, artystach i twórcach, przede wszystkim w tych krajach, w których żyli i dla których pracowali po opuszczeniu Polski²⁴.

Polki

W 1918 r., po odzyskaniu niepodległości, Polska stała się jednym z pierwszych państw w Europie, które wprowadziło prawo wyborcze dla kobiet. Ta nowatorska zmiana, na którą zdecydowało się młode państwo, wiele mówi o roli kobiety w społeczeństwie i polskiej kulturze: od Matki Polki, która po utracie bliskich w walce o wolność brała na siebie ciężar odpowiedzialności za losy rodziny, poprzez kobiety aktywnie uczestniczące w walce o niepodległość, po wielkie Polki dwudziestolecia międzywojennego.

Opowieść o roli kobiet pokazuje Polskę jako państwo łączące tradycję i nowoczesność, szanujące godność i wolność jednostki oraz solidarność społeczną.

Pokolenie Niepodległej

W powszechnym odbiorze dwudziestolecie międzywojenne stanowiło dla następnych pokoleń szczególny punkt odniesienia. W 1918 r. państwo polskie odrodziło się od razu w nowoczesnym kształcie, ze wszystkimi atrybutami współczesnej demokracji. Jest zatem wyrazistym i współczesnym zarazem „desygnatem” wolności i niezawisłości państwowej. Jest również przykładem bezprecedensowej kulturalnej erupcji, wyjątkowo silnie wzmacniającej młodą państwowość.

Dwudziestolecie międzywojenne jest zrozumiałe współcześnie, ponieważ w kwestiach zasadniczych, takich jak wolność, godność czy solidarność, przemawia bliskim nam językiem. Autorzy tego języka – ówcześni ludzie kultury i nauki, artyści, przemysłowcy, politycy – tworzą „pokolenie Niepodległej”. W ten sposób określić można formację, która doprowadziła do niepodległości, tworzyła ją w dwudziestolecie, broniła jej w czasie II wojny światowej, czy wreszcie – wychowana w tamtej wolności – przekazywała jej wartości po II wojnie światowej aż do czasów nam współczesnych.

Awangarda

Awangarda patrzy w przyszłość, wyznacza kierunek, toruje drogę. Jest świadoma swoich korzeni, ale wierzy w postęp i chce być jego częścią. Łączy przeszłość, którą kwestionuje, i przyszłość, którą kształtuje. Szuka nowych form wyrazu, bezczelnie

²⁴ Schemat 3B w zakresie tej ścieżki realizuje również strategiczne cele polityki rządu RP wobec Polonii i Polaków za granicą określone w Rządowym Programie Współpracy z Polonią i Polakami za granicą w latach 2015–2020, który priorytetowo traktuje działania zmierzające do zachowania i umacniania przez Polonię i Polaków za granicą tożsamości narodowej oraz umożliwiającej uczestniczenie w kulturze narodowej. Dodatkowo odnosi się do bezpośrednich działań związanych z aktywizowaniem Polonii i Polaków za granicą w zakresie realizacji projektów rocznicowych w ramach obchodów stulecia odzyskania niepodległości, określonych w dokumencie „Zadania administracji rządowej na lata 2017–2018 w ramach realizacji Rządowego Programu Współpracy z Polonią i Polakami za Granicą”.

zakłada, że w sztuce wszystko wolno. Awangarda inspirowa, nigdy się nie cofa, wciąż ucieka do przodu. Jest odważna, czasem szalona, buntownicza, mocno osadzona w życiu, które chce zmieniać, budując od podstaw nowe utopijne światy. Awangarda jest pełna energii, nowatorska, pewna swego i nonszalancka, pełna uroku. Otwarta na zmianę, międzynarodowa.

W polskiej sztuce i kulturze wiek XX był wiekiem awangardy. Polska po 1918 r. śmiało i z rozmachem przystąpiła do budowy nowego państwa, nowego społeczeństwa i nowoczesnej sztuki. Polska architektura, wzornictwo, sztuka tego okresu stanowią ważną część europejskiego dziedzictwa kulturowego.

Projekty w ramach tej ścieżki będą powiązane z działaniami podejmowanymi w ramach Priorytetu 1.

Robotnicy

Poczucie wolności, poszanowanie godności człowieka, wreszcie solidarność stanowiły rdzeń wartości różnych grup w społeczeństwie polskim. Począwszy od 1905 r. robotnicy stanowili istotną polityczną siłę, bez której trudno pomyśleć o odzyskaniu przez Polskę niepodległości w 1918 r. i utrzymaniu jej w latach następnych, czy wreszcie – poprzedzonym masowymi strajkami robotniczymi w latach 1956, 1970, 1976 i 1980 – obaleniu komunizmu w 1989 r. „Solidarność” stała się ruchem, który polskie wartości najpełniej wcielał w życie.

Perspektywa robotników to także opowieść o tym, czym odzyskująca niepodległość Polska była dla swoich obywateli, jaką treścią wypełniano przestrzeń uzyskanej wolności. Ważnym osiągnięciem młodego państwa było – o czym warto przypomnieć – ustawodawstwo socjalne, które już w 1918 r. przewidywało ośmiogodzinny dzień pracy. W 1919 r. wprowadzono sądy pracy i państwową inspekcję pracy, a w 1922 r. płatne urlopy wypoczynkowe, jedne z pierwszych w Europie.

Duchowość Niepodległej

Zaproponowana ścieżka opowiadać będzie o trwałości trzech wartości: solidarności, wolności oraz poszanowaniu godności i praw człowieka na przestrzeni polskiej historii, ze szczególnym uwzględnieniem ich współczesnego pojmowania. Kultura polska i jej system wartości jest głęboko osadzona w chrześcijaństwie; to z chrześcijańskiej etyki Paweł Włodkowic wyprowadzał tezy, ogłoszone na Soborze w Konstancji, które stanowią podwaliny idei praw człowieka; blisko wiek przed kończącym Wojnę Trzydziestoletnią pokojem westfalskim, konfederacja warszawska w 1573 r. gwarantowała prawnie tolerancję religijną; wreszcie to Polska okazała się „Polin”, miejscem wytchnienia i swobody dla wyznawców judaizmu uchodzących przed prześladowaniami, jakie ich spotykały w krajach Europy Zachodniej.

WYBÓR GEOGRAFICZNY

1. Europa – ze szczególnym uwzględnieniem krajów Europy Środkowo-Wschodniej, w tym krajów Partnerstwa Wschodniego²⁵
2. Wybrane kraje poza Europą.

CELE OPERACYJNE

Celami operacyjnymi Programu, które przyczyniają się do realizacji celu szczegółowego 3, są:

- 1) zbudowanie środkowoeuropejskiej przestrzeni wspólnej w zakresie kultury i dziedzictwa;
- 2) kształtowanie opartego na wartościach wizerunku kultury polskiej w wybranych państwach świata.

Cele operacyjne przekładają się zarówno na wskaźniki Priorytetu 3, jak i powiązane są z wyborem geograficznym w Priorytecie.

Schemat 3A. Program wydarzeń zagranicznych

Program ma charakter długofalowy, a jego celem jest promowanie polskiej kultury za granicą oraz stworzenie nowoczesnej platformy współpracy i wymiany doświadczeń pomiędzy twórcami, artystami i instytucjami kultury na całym świecie.

W ramach programu Instytut Adama Mickiewicza zaprezentuje światu najważniejsze zjawiska w polskiej sztuce ostatniego stulecia.

Prezentowane projekty ukażą fenomeny kulturowe, które, mimo upływu czasu, nie straciły na swojej aktualności i mogą nadal inspirować odbiorców na całym świecie.

Ostatecznego wyboru projektów do realizacji dokona Pełnomocnik, na wniosek Koordynatora.

Struktura merytoryczna programu opiera się na strategiach dziedzinowych i filarach:

Muzyka wolności

- Od Paderewskiego do awangardy
- Studio eksperymentalne Polskiego Radia
- Heroiny dźwięku
- Mapa Polskich Kompozytorów

Polski jazz

²⁵ Dla potrzeb wyliczenia wskaźnika jako kraje Europy Środkowo-Wschodniej przyjmuje się następujące państwa: Czechy, Słowacja, Węgry, Litwa, Łotwa, Estonia, Finlandia, Niemcy, Bułgaria, Rumunia, Słowenia, Chorwacja, Serbia, Czarnogóra, Macedonia, Bośnia i Hercegowina; kraje Partnerstwa Wschodniego: Białoruś, Ukrainę, Azerbejdżan, Armenię, Gruzję, Mołdawię.

- Polski jazz na targach Jazzahead! i kluczowych festiwalach jazzowych
- Network polskich festiwali jazzowych – International Jazz Exchange

Konstruktorzy nowej rzeczywistości

- Awangarda: od dwudziestolecia do dzisiaj
- Polska fotografia – między eksperymentem a tendencjami dokumentalnymi
- Dialog w ramach sztuki współczesnej
- Polska sztuka przełomu XIX i XX wieku oraz poszukiwanie stylu narodowego

Polski design w perspektywie 100 lat

- Historia polskiego designu
- Design w kontekście Europy Środkowo-Wschodniej
- Nowe technologie w ramach strategii designu.

Nowa wizja teatru

- W poszukiwaniu nowego teatru
- Dziedzictwo romantyczne a Wielka Reforma
- Terytoria choreografii – nowe ścieżki awangardy
- Serce Fabryki
- Tłumaczenia i transkrypcje kulturowe polskiej awangardy
- Showcase Teatrów Środkowej Europy
- Nowa generacja w odpowiedzi Mistrzom
- Can Paderewski be the hero of a musical? (musical o Paderewskim)

Polska sztuka filmowa

- Ikony dwudziestolecia: cykl filmów animowanych
- Sounds Polish
- Jack Strong – polsko-amerykańska koprodukcja
- Mistrzowie polskiego kina

Nowe technologie

- Przewodnik na Culture.pl Where is Poland? A Foreigner's Guide to Polish Culture under the Partitions
- Culture 3.0
- Polacy w kulturze świata
- Roderick Coover, Webdok
- Polish Word by Word
- Aplikacje VR

Schemat 3B. Program dotacyjny dla działań zagranicznych „Kulturalne pomosty”

W ramach programu dotacyjnego realizowane będą projekty odwołujące się do kreatywności i nowoczesności, oddające oryginalność i wyjątkowość naszej kultury oraz pokazujące Polskę jako kraj stanowiący niezbywalne ogniwo europejskiej kultury i tożsamości. Główny nacisk w ramach programu zostanie położony na zadania mające na celu propagowanie roli kultury w odzyskaniu przez Polskę niepodległości oraz odnoszące się do kontekstu historycznego, w tym do polskiej tradycji wielokulturowości i tolerancji.

Zadania dofinansowane w programie powinny propagować postawy oparte na braku dyskryminacji na jakimkolwiek tle, szacunek i tolerancję dla wartości cenionych przez odbiorców z różnych kręgów kulturowych oraz ich doświadczeń historycznych. Cennym będzie położenie nacisku na uwarunkowania polityczne, historyczne, społeczne i kulturalne, wspólne dla historii Polski i kraju, w którym zadanie ma być realizowane, oraz ukierunkowanie na aspekt wspólnego świętowania niepodległości.

Wszystkie zadania w programie muszą być realizowane przez beneficjentów (samorządowe instytucje kultury oraz organizacje pozarządowe, z wyłączeniem kościołów i związków wyznaniowych) we współpracy z zagranicznymi partnerami z krajów wskazanych w priorytetach geograficznych. Oczekiwany efektami kluczowymi będą: stworzenie podstaw dla działań nie tylko inicjujących, lecz przede wszystkim podtrzymujących długofalową współpracę, powstanie trwałej sieci powiązań instytucjonalnych, biznesowych i społecznych, jak również ugruntowanie zainteresowania wymianą kulturalną z Polską.

Zrealizowane w ramach programu wydarzenia kulturalne powinny być skierowane w szczególności do studentów i młodzieży, ludzi kultury i nauki, twórców i artystów, środowisk opiniotwórczych, w tym: mediów, liderów opinii publicznej oraz użytkowników mediów społecznościowych.

Szczegółowy tryb i zasady, a także kryteria wyboru projektów w ramach konkursu zostaną opracowane przez Instytut Adama Mickiewicza jako operatora programu dotacyjnego.

IDENTYFIKACJA WIZUALNA I JEJ WYKORZYSTANIE

Z uwagi na ograniczenia finansowe i prawne Program Wieloletni nie może stać się źródłem finansowania wszystkich inicjatyw związanych z obchodami Stulecia Odzyskania Niepodległości. Niemniej inicjatywy takie mogą zostać wpisane do kalendarza wydarzeń (który będzie dostępny na stronie internetowej Biura Programu „Niepodległa”) oraz mogą wykorzystywać identyfikację wizualną Programu (w tym logo i inne elementy księgi znaku).

Dotyczy to w szczególności:

- projektów ministrów, którzy chcieliby realizować projekty komplementarne do działań przewidzianych w Programie Wieloletnim, oznaczone wspólną identyfikacją wizualną,
- projektów innych organów władzy publicznej, które nie mogą uczestniczyć w Programie Wieloletnim z uwagi na ograniczenia formalne (np. Kancelaria Sejmu RP),
- projektów przedsiębiorstw (w tym spółek Skarbu Państwa), w szczególności związanych z setnymi jubileuszami ich działalności,
- konferencji naukowych i wydarzeń sportowych, które będą odbywać się w latach realizacji Programu i które będą nawiązywały do obchodów Stulecia Odzyskania Niepodległości,
- projektów, w tym projektów kulturalnych, które uzyskały dofinansowanie poza Programem Wieloletnim, a które wiążą się z obchodami Stulecia Odzyskania Niepodległości.

Zgoda na wykorzystywanie identyfikacji wizualnej nie wiąże się z finansowaniem projektu w ramach Programu Wieloletniego. Dla zapewnienia koordynacji i dbałości o wysoką jakość przedsięwzięć firmowanych logo Programu dysponentem znaku jest Pełnomocnik, obsługiwany w tym zakresie przez Biuro. Szczegółowe zasady jej wykorzystania zostaną przygotowane i udostępnione przez Biuro, które zapewni również obsługę wniosków.

Ponadto identyfikacja wizualna zostanie wykorzystana dla oficjalnych obchodów Stulecia Odzyskania Niepodległości na poziomie krajowym, regionalnym i lokalnym.

Wszystkie projekty dofinansowane w ramach Programu posługują się identyfikacją wizualną Programu. Biuro odpowiada za udostępnianie wersji językowych logo (tłumaczenie zapisu „Polska. Stulecie odzyskania niepodległości”).

SYSTEM MONITOROWANIA

Badanie wpływu projektów kulturalnych na zmianę postaw społecznych jest dużym wyzwaniem przy tworzeniu programów w obszarze kultury i dziedzictwa narodowego. Jak wskazuje Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego 2020 „zmiana społeczna jest złożonym, wieloaspektowym procesem, niezwykle trudnym do bezpośredniego mierzenia. W praktyce badawczej te zjawiska rejestruje się pośrednio poprzez obserwację procesów, o których zakłada się, że występują z pożądanymi zmianami społecznymi, implikują je lub są ich następstwem²⁶”.

Z drugiej strony dla monitorowania postępu Programu konieczne jest stworzenie systemu wskaźników obrazujących stopień osiągnięcia celów. Pomiar wskaźników produktu opiera się na danych przekazywanych przez beneficjentów Programu za pośrednictwem jego Operatorów.

System wskaźników został powiązany z celem głównym i celami szczegółowymi Programu.

Cel	Nazwa wskaźnika	Wartość bazowa (rok)	Wartość docelowa (rok)	Źródło danych (częstotliwość pomiaru)
Wzmocnienie poczucia wspólnoty obywatelskiej Polaków	Suma odsetków osób, które uważają, że Polaków więcej łączy niż dzieli, oraz osób, które uważają że Polaków tyle samo łączy, co dzieli	67% (2016)	80% (2022)	NCK/Kantar Public (raz w roku, lata 2017–2022)
Realizacja wysokiej jakości projektów upamiętniających stulecie odzyskania niepodległości	Liczba osób uczestniczących w przedsięwzięciach kulturalnych zrealizowanych przez jednostki	0 (2017)	900 000 (2022)	Sprawozdawczość Programu (rocznie)

²⁶ http://ks.mkidn.gov.pl/media/download_gallery/20130520SRKS_na_stronie_internetowej.pdf, s. 75.

	podległe i nadzorowane przez Ministra KiDN (w ramach Priorytetu 1 Programu)			
	Odsetek osób, które spontanicznie uznają odzyskanie niepodległości w 1918 r. za powód do dumy	14% (2016)	19% (2022)	<i>Raport z badania zrealizowanego na potrzeby Wieloletniego Programu Rządowego „Niepodległa”, TNS Polska, 2016²⁷ (raz w roku, listopad/grudzień, lata 2017–2021)</i>
Włączanie obywateli do współtworzenia obchodów	Liczba przedsięwzięć upamiętniających wydarzenia historyczne (organizowanych w ramach Priorytetu 2 Programu)	0 (2017)	1100 (2022)	Sprawozdawczość Programu (rocznie)
	Odsetek osób,	12%	16%	<i>Raport z badania</i>

²⁷ Wartość wskaźników w kolejnych latach Programu oraz wartość końcowa wskaźników osiągnięta po zakończeniu realizacji Programu zostaną określone na podstawie badań sondażowych prowadzonych na reprezentatywnych próbach Polaków przez firmę badawczą specjalizującą się w badaniach opinii. Pomiar będzie prowadzony w kolejnych latach przy pomocy metodologii w pełni porównywalnej z metodologią zastosowaną przy pomiarze, który zastosowano w celu określenia wartości bazowej wskaźników.

	które uczestniczyły w ciągu ostatnich 12 miesięcy w obchodach świąt państwowych i narodowych	(2016)	(2022)	<i>zrealizowanego na potrzeby Wieloletniego Programu Rządowego „Niepodległa”, TNS Polska, 2016²⁸ (raz w roku, listopad/grudzień, lata 2017–2021)</i>
Upowszechnianie opartego o wartości międzynarodowego wizerunku Polski	Liczba organizowanych i dofinansowanych przedsięwzięć kulturalnych z udziałem Polski za granicą (w ramach Priorytetu 3 Programu)	0 (2017)	556 (2022)	Sprawozdawczość Programu (rocznie)
	<u>w tym:</u> Liczba organizowanych i dofinansowanych przedsięwzięć kulturalnych z udziałem Polski w krajach Europy Środkowo-	0 (2017)	272 (2022)	Sprawozdawczość Programu (rocznie)

²⁸ jw.

	-Wschodniej (w ramach Priorytetu 3 Programu)			

Uwagi:

1. Wskaźniki ilościowe liczone są narastająco, tzn. wartość docelowa w 2022 roku oznacza sumę wartości wskaźnika z lat 2017–2022.
2. Wskaźnik *Liczba przedsięwzięć upamiętniających wydarzenia historyczne (organizowanych w ramach Priorytetu 2 Programu)* będzie badany na podstawie sprawozdawczości Biura Programu „Niepodległa” jako suma liczby przedsięwzięć zrealizowanych w ramach programu dotacyjnego „Koalicje dla Niepodległej” oraz programu dotacyjnego „Niepodległa”.
3. Obliczenie wartości wskaźnika *Liczba organizowanych i dofinansowanych przedsięwzięć kulturalnych z udziałem Polski za granicą (w ramach Priorytetu 3 Programu)* polega na podaniu łącznej liczby organizowanych i dofinansowanych przedsięwzięć kulturalnych z udziałem Polski za granicą, odbywających się w ustalonym miejscu i czasie, obejmujących wyłącznie następujące rodzaje wydarzeń:
 - a) wystawa: pojedynczą wystawę traktujemy jako jedno wydarzenie kulturalne; wielokrotną prezentację tej samej wystawy traktujemy jako osobne wydarzenia,
 - b) koncert: pojedynczy koncert traktujemy jako jedno wydarzenie kulturalne; cykl koncertów (w tym także wielu zespołów) podczas jednego wydarzenia np. festiwalu, traktujemy jako jedno wydarzenie kulturalne; trasa koncertowa to wielokrotne wydarzenia (każde miejsce jest osobnym wydarzeniem); do tej kategorii kwalifikują się także showcase'y,
 - c) spotkanie literackie: pojedyncze spotkanie literackie to jedno wydarzenie kulturalne; cykl spotkań/przeгляд spotkań to jedno wydarzenie kulturalne,
 - d) pokaz filmowy: pojedynczy pokaz filmowy to jedno wydarzenie kulturalne; cykl filmowy /przeгляд filmów to jedno wydarzenie kulturalne,
 - e) spektakl teatralny: pojedynczy spektakl teatralny to jedno wydarzenie kulturalne; cykl /przeгляд spektakli (w jednym miejscu) to również jedno wydarzenie kulturalne; tournée teatru z jednym spektaklem to wielokrotne wydarzenie.

Do wydarzeń kulturalnych dla potrzeb wyliczenia ww. wskaźnika nie są zaliczane konferencje, szkolenia, wizyty studyjne oraz warsztaty.

4. Obliczenie wartości wskaźnika *Liczba organizowanych i dofinansowanych przedsięwzięć kulturalnych z udziałem Polski w krajach Europy Środkowo-Wschodniej (w ramach Priorytetu 3 Programu)* jest takie jak w pkt. 2, niemniej dotyczy wyłącznie wydarzeń z krajów Europy Środkowo-Wschodniej, to jest z Czech, Słowacji, Węgier, Litwy, Łotwy, Estonii, Finlandii, Niemiec, Bułgarii, Rumunii, Słowenii, Chorwacji, Serbii; krajów Partnerstwa Wschodniego: Białorusi, Ukrainy, Azerbejdżanu, Armenii, Gruzji, Mołdawii.

SYSTEM REALIZACJI PROGRAMU

Program Wieloletni NIEPODLEGŁA jest jednym z mechanizmów służących obchodom stulecia odzyskania niepodległości, będąc głównym narzędziem finansowym Rady Ministrów w tym zakresie. Kluczową rolę, jeśli chodzi o koordynację działań Rady Ministrów oraz współpracę z Kancelarią Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej, odpowiadającą za przebieg obchodów oficjalnych pełni Pełnomocnik Rządu do spraw obchodów Stulecia Odzyskania Niepodległości Rzeczypospolitej Polskiej (dalej jako: Pełnomocnik), powołany rozporządzeniem Rady Ministrów²⁹, umocowany jako Sekretarz Stanu w Ministerstwie Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

Jeśli chodzi o Program Wieloletni, jego struktura instytucjonalna jest rozbudowana i wymaga jasnego podziału kompetencji z uwagi na funkcje pełnione przez poszczególnych aktorów procesu.

Na **poziomie zarządzania i koordynacji** są to: Pełnomocnik, Zespół Międzyresortowy, Koordynator oraz zespół programowy.

Na **poziomie obsługi** Programu jest to Biuro, którego rolę pełni Biuro Programu „Niepodległa”.

Na **poziomie wykonawczym** są to operatorzy Programu: dla Priorytetu 2 – Biuro Programu „Niepodległa” oraz wojewodowie, dla Priorytetu 3 – Instytut Adama Mickiewicza. W zakresie projektów instytucji podległych i nadzorowanych w Priorytecie 1 zadania operatora wykonuje Koordynator.

Pełnomocnik

Do zadań Pełnomocnika należy:

²⁹ Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 8 listopada 2016 r. w sprawie ustanowienia Pełnomocnika Rządu do spraw obchodów Stulecia Niepodległości Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. poz. 1931).

- koordynowanie i monitorowanie prac związanych z przygotowaniem i wdrażaniem Programu Wieloletniego NIEPODLEGŁA,
- koordynowanie i monitorowanie współpracy organów administracji rządowej z instytucjami podległymi i nadzorowanymi, z organami jednostek samorządu terytorialnego oraz z organizacjami pozarządowymi przy organizacji obchodów Stulecia Odzyskania Niepodległości Rzeczypospolitej Polskiej,
- akceptacja propozycji projektów zgłoszonych w schemacie 2C i zgłaszanie wniosków o uruchomienie rezerwy celowej do ministra właściwego do spraw finansów publicznych,
- przewodniczenie pracom Zespołu Międzyresortowego,
- podejmowanie decyzji w zakresie zlecenia ewaluacji i oceny Programu,
- akceptacja i przedstawianie sprawozdań z realizacji Programu dla Rady Ministrów,
- akceptacja dokumentów związanych z Programem Wieloletnim, przygotowywanych przez Koordynatora,
- wyrażanie zgody na przesunięcia w budżecie Programu Wieloletniego,
- wyrażanie zgody na wykorzystanie identyfikacji wizualnej Programu przez podmioty trzecie.

Zespół Międzyresortowy

Zespół Międzyresortowy powołany zostanie zarządzeniem Prezesa Rady Ministrów, na szczeblu sekretarza lub podsekretarza stanu, które określi również jego ostateczny skład³⁰. Zespołowi przewodniczy Pełnomocnik. Zespół może się również spotykać na poziomie roboczym (dyrektorów lub zastępców dyrektorów departamentów) pod kierownictwem Dyrektora Departamentu Dziedzictwa Kulturowego MKiDN.

Do zadań Zespołu należy:

- opiniowanie realizacji Programu Wieloletniego,
- zapewnianie współpracy Koordynatora, Biura, ministerstw i wojewodów w zakresie realizacji Programu,
- opiniowanie sprawozdań z realizacji Programu przed przekazaniem ich Pełnomocnikowi i Radzie Ministrów,
- rozstrzyganie spornych kwestii kompetencyjnych wynikających z realizacji Programu,
- dyskusowanie nad ewentualnymi kierunkami zmian w Programie, potrzebami dotyczącymi ewaluacji i oceny Programu, a także kwestii związanych z wizerunkiem Programu.

³⁰ Z uwagi na zakres Programu Wieloletniego do zespołu wejdą przedstawiciele ministrów właściwych do spraw zagranicznych, do spraw administracji, do spraw szkolnictwa wyższego oraz do spraw oświaty i wychowania.

Koordynator

W zakresie zarządzania i koordynacji Programem Wieloletnim do zadań Departamentu Dziedzictwa Kulturowego MKiDN jako Koordynatora należy:

- przygotowywanie aktualizacji Programu,
- przygotowywanie zbiorczych sprawozdań z realizacji Programu na podstawie sprawozdań zebranych od ministrów i kierowników urzędów centralnych, wojewodów, z instytucji podległych i nadzorowanych, Biura Programu „Niepodległa” oraz Instytutu Adama Mickiewicza,
- ocena wniosków złożonych w schemacie 2C,
- nadzór nad działaniem Biura, w tym w zakresie strategii promocji i komunikacji Programu (z uwzględnieniem planowanych kampanii społecznych), a także wniosków o wykorzystanie identyfikacji wizualnej Programu przez podmioty trzecie,
- nadzór finansowy nad realizacją poszczególnych priorytetów w zakresie objętym finansowaniem z cz. 24 budżetu państwa (we współpracy z Departamentem Finansowym MKiDN i odpowiednimi departamentami merytorycznymi MKiDN),
- nadzór nad realizacją Priorytetu 2 i 3 przez Biuro Programu „Niepodległa” i Instytut Adama Mickiewicza (we współpracy z odpowiednimi departamentami merytorycznymi MKiDN),
- wnioskowanie o dokonanie przesunięć w budżecie Programu Wieloletniego (do Departamentu Finansowego MKiDN),
- przygotowywanie założeń do ewaluacji i ocen Programu,
- monitoring wskaźników Programu.

W zakresie koordynacji Priorytetu 3 Koordynator współpracuje ściśle z departamentem nadzorującym Instytut Adama Mickiewicza.

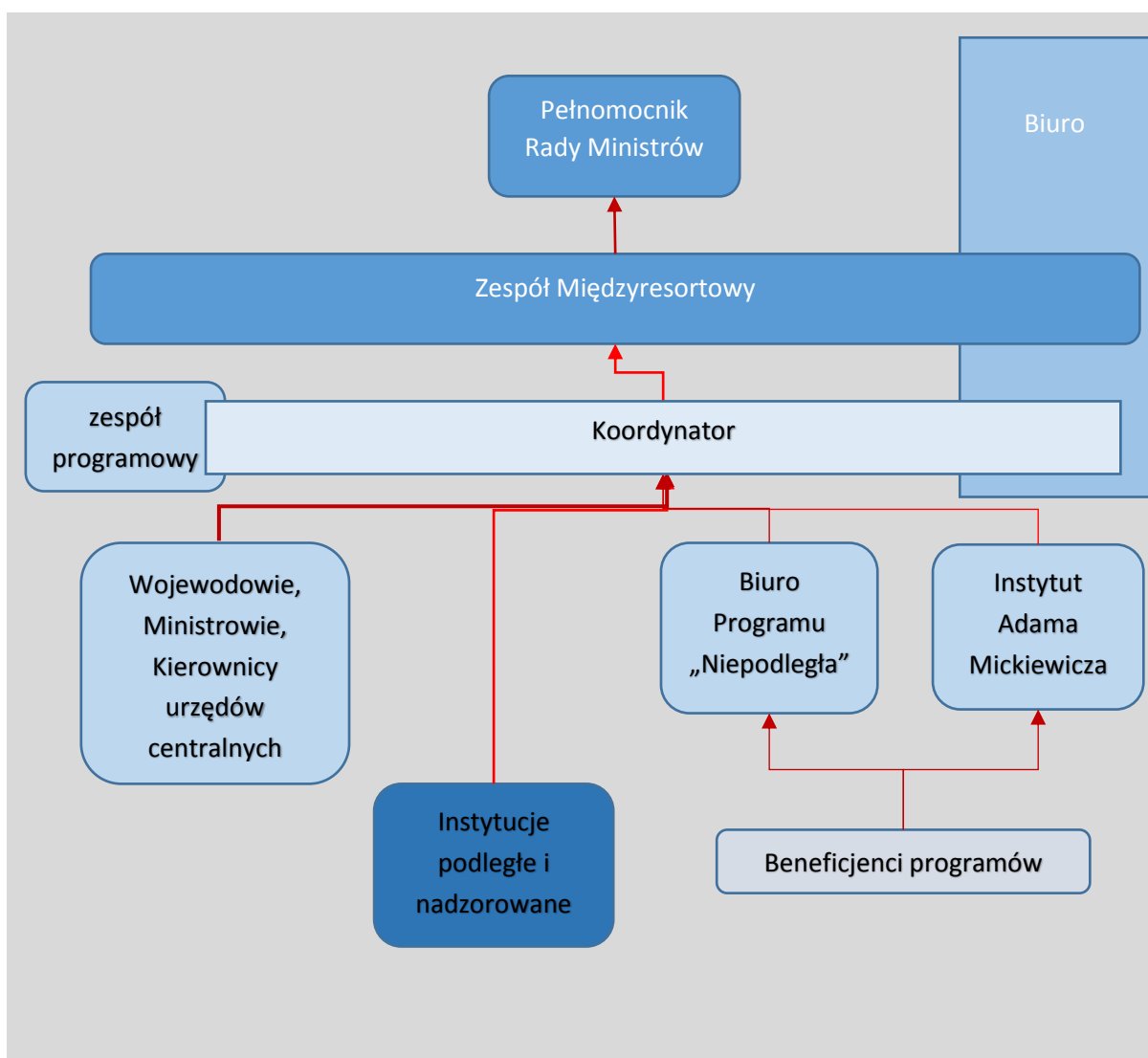
W zakresie projektów instytucji podległych i nadzorowanych w Priorytecie 1 do zadań **Departamentu Dziedzictwa Kulturowego MKiDN** należą:

- konsultacja i weryfikacja projektów umów przygotowanych przez Departament Finansowy pomiędzy ministrem właściwym do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego a beneficjentem na podstawie art. 150 ustawy z dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych (Dz. U. z 2017 r. poz. 2077, z późn. zm.) dotyczących udzielenia dotacji na sfinansowanie projektów instytucji podległych i nadzorowanych,
- rozliczanie dotacji przekazanych na podstawie ww. umów, dotacji podmiotowej dla PISF oraz zwiększenia planu wydatków w przypadku archiwów państwowych (we współpracy z Departamentem Finansowym MKiDN i odpowiednimi departamentami merytorycznymi MKiDN), ogłoszenie naboru i wybór projektów instytucji podległych i nadzorowanych,

- nadzór merytoryczny nad prawidłową realizacją projektów wybranych do dofinansowania.

Zespół programowy

W realizacji swoich zadań Koordynator może być wspierany przez zespół programowy powołany przez ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, którego zadaniem jest opiniowanie przebiegu realizacji Programu. Pełnomocnik może powierzyć zespołowi programowemu również inne zadania, w szczególności w zakresie naboru projektów w Priorytecie 1 i 3 oraz programów dotacyjnych i oceny projektów wojewodów w Priorytecie 2.

Rysunek 1: Instytucje zaangażowane w Program oraz jego sprawozdawczość (czerwone strzałki oznaczają kierunek sprawozdawczości)

Biuro

Rola Biura zostaje powierzona Biuru Programu „Niepodległa”, do którego zadań należy:

- opracowanie i realizacja strategii komunikacyjnej i promocyjnej Programu, w tym kampanii społecznych, w ścisłej współpracy z Koordynatorem (DDK) oraz z wykorzystaniem doświadczeń Operatora Priorytetu 3 (IAM), jeśli chodzi o działania za granicą,
- zarządzanie i bieżąca obsługa platformy internetowej Programu,
- realizacja kampanii społecznych budujących markę Niepodległa oraz zwiększających zasięg dotarcia z informacją, w tym z uwzględnieniem serwisów społecznościowych i Internetu (także narzędzia marketingowe),
- obsługa wniosków o wykorzystanie identyfikacji wizualnej Programu przez podmioty trzecie,
- bieżąca obsługa prasowa, w tym obsługa Pełnomocnika oraz udzielanie informacji o Programie podmiotom trzecim,
- obsługa posiedzeń Zespołu Międzyresortowego,
- współpraca w przygotowaniu założeń i zlecenie ewaluacji i ocen Programu oraz innych badań koniecznych dla jego wdrażania,
- współpraca przy monitoringu wskaźników Programu i zlecenie ewentualnych badań w tym zakresie.

Operatorzy Programu

Operatorzy Programu, w tym ministrowie i kierownicy urzędów centralnych jako operatorzy projektów w Schemacie 1B oraz wojewodowie jako operatorzy projektów w Schemacie 2C, są odpowiedzialni za prawidłową, zgodną z zapisami i celami Programu realizację projektów, zarówno w sytuacji realizacji ich przez samego Operatora, jak zlecenia ich instytucjom podległym i nadzorowanym lub podmiotom wybranym w ramach programów dotacyjnych. Do zadań ogólnych Operatorów, w tym do zadań ministrów i kierowników urzędów centralnych jako operatorów projektów w Schemacie 1B oraz wojewodów jako operatorów projektów w Schemacie 2C, należy:

- przygotowanie sprawozdań cząstkowych i przekazywanie ich do Koordynatora Programu,
- nadzór finansowy i merytoryczny nad prawidłową realizacją projektów wybranych do dofinansowania,
- przekazywanie Koordynatorowi i Biuru informacji dotyczących bieżącego stanu realizacji poszczególnych projektów,

- nadzór nad wprowadzeniem w dofinansowanych projektach identyfikacji wizualnej Programu oraz informacji o dofinansowaniu ze środków Programu.

W przypadku projektów innych ministrów finansowanych ze środków odpowiednich części budżetowych, minister wnioskujący realizuje obowiązki operatora Programu w zakresie zgłoszonych przez siebie projektów.

W Priorytecie 2 do zadań Biura Programu „Niepodległa” jako Operatora Programu należy:

- przeprowadzenie i obsługa na podstawie opracowanych regulaminów dwóch programów dotacyjnych (zgodnie z art. 28 ust. 1a ustawy z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (Dz. U. z 2017 r. poz. 862, z późn. zm.)), w tym zawieranie umów na podstawie art. 150 ustawy z dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych (Dz. U. z 2017 r. poz. 2077, z późn. zm.) dotyczących udzielenia dotacji na sfinansowanie projektów w programach dotacyjnych.

W Priorytecie 3 do zadań Instytutu Adama Mickiewicza jako Operatora Programu należy:

- realizacja projektów własnych w ramach Programu oraz współpraca w realizacji komponentów zagranicznych projektów innych instytucji wybranych w ramach Schematu 1A Programu,
- przeprowadzenie i obsługa na podstawie opracowanego regulaminu programu dotacyjnego (zgodnie z art. 28 ust. 1a ustawy z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (Dz. U. z 2017 r. poz. 862, z późn. zm.)), w tym zawieranie umów na podstawie art. 150 ustawy z dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych (Dz. U. z 2017 r. poz. 2077, z późn. zm.) dotyczących udzielenia dotacji na sfinansowanie projektów w programie dotacyjnym,
- ścisła koordynacja i współpraca z Biurem w zakresie realizacji strategii komunikacyjnej i promocyjnej Programu,
- koordynacja działań za granicą realizowanych w ramach Programu oraz działań zagranicznych, które uzyskały możliwość wykorzystania identyfikacji wizualnej Programu,
- współpraca z Ministerstwem Spraw Zagranicznych i placówkami zagranicznymi w zakresie wymiany informacji o obchodach poza granicami kraju.

Sprawozdawczość Programu będzie realizowana dwuetapowo. Corocznie do 1 lutego kolejnego roku³¹ Operatorzy Programu oraz instytucje podległe i nadzorowane jako beneficjenci w Schemacie 1A są zobowiązani do przedstawienia Koordynatorowi informacji o postępie rzeczowym i finansowym realizacji Programu, o osiągniętych wskaźnikach oraz o problemach, które pojawiły się przy realizacji projektów.

Kluczowym dokumentem w zakresie zarządzania dotacją na poziomie beneficjenta będzie harmonogram rzeczowo-finansowy, stanowiący załącznik do umów dotyczących udzielenia dotacji na sfinansowanie projektów realizowanych w ramach Programu. Beneficjenci zobowiązani są do składania sprawozdań z rzeczowej i finansowej realizacji projektu w cyklu półrocznym (do 20 lipca i do 1 lutego), zgodnie ze wzorem opracowanym przez Operatora Priorytetu. Sprawozdanie bazuje na harmonogramie rzeczowo-finansowym (załącznik do umowy dofinansowania). Sprawozdawany zakres rzeczowy musi mieć swoje odzwierciedlenie w dokumentacji finansowej (faktury).

Na podstawie sprawozdań cząstkowych Koordynator sporządza sprawozdanie z realizacji Programu za rok poprzedni, które przedstawia do zaopiniowania Zespołowi Międzyresortowemu i do akceptacji Pełnomocnika. Pełnomocnik do 15 marca kolejnego roku przedkłada sprawozdanie za rok poprzedni Radzie Ministrów oraz ministrowi właściwemu do spraw budżetu.

Na podstawie sprawozdań rocznych Koordynator Programu sporządzi do 30 czerwca roku następującego po zakończeniu realizacji Programu³² sprawozdanie ogólne z realizacji Programu, które po zaopiniowaniu przez Zespół Międzyresortowy i akceptacji przez Pełnomocnika zostanie przez Pełnomocnika przedstawione Radzie Ministrów oraz ministrowi właściwemu do spraw budżetu.

Sprawozdania roczne i sprawozdanie ogólne – po akceptacji przez Pełnomocnika – zostaną umieszczone w Biuletynie Informacji Publicznej MKiDN.

Ewaluacja Programu. Koordynator odpowiada za prowadzenie ewaluacji Programu. W jego ramach przewidziano trzy rodzaje ewaluacji:

- **ewaluacja *ex post*.** Po zakończeniu Programu zostanie zlecone przez Biuro, na podstawie założeń opracowanych wspólnie z Koordynatorem, badanie ewaluacyjne efektów Programu. Jego rezultaty stanowiąc będą podstawę do wytycznych dla dalszych działań w zakresie polityki pamięci prowadzonych przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego,

³¹ Pierwsze sprawozdania zostaną przedstawione do 1 lutego 2018 r.

³² To jest roku 2023.

- **ewaluacja cząstkowa.** Przewiduje się możliwość zlecenia badań ewaluacyjnych dotyczących efektów poszczególnych projektów (np. programu dotacyjnego, bądź obchodów w listopadzie 2018 r.). Badanie zleci Biuro na podstawie decyzji Pełnomocnika i na podstawie założeń opracowanych wspólnie z Koordynatorem,
- **ewaluacja bieżąca (on-going).** Przewiduje się możliwość zlecenia badań ewaluacyjnych w trakcie realizacji Programu, w związku z potrzebami zidentyfikowanymi przez Zespół Międzyresortowy lub z propozycjami nowelizacji (aktualizacji) Programu.

Ponadto w przypadku projektów realizowanych przez wojewodów i ministrów, zakłada się możliwość realizacji własnych ewaluacji cząstkowych projektów (w ramach finansowania w ramach odpowiednich części budżetu państwa). Instytucja zlecająca badanie powinna przedstawić informację w tej sprawie Zespołowi Międzyresortowemu i Pełnomocnikowi. Koordynatorowi zapewnia się pełną informację na temat wyników badań ewaluacyjnych zleconych w ramach i w związku z realizacją projektów Programu Wieloletniego NIEPODLEGŁA.

PLAN FINANSOWY

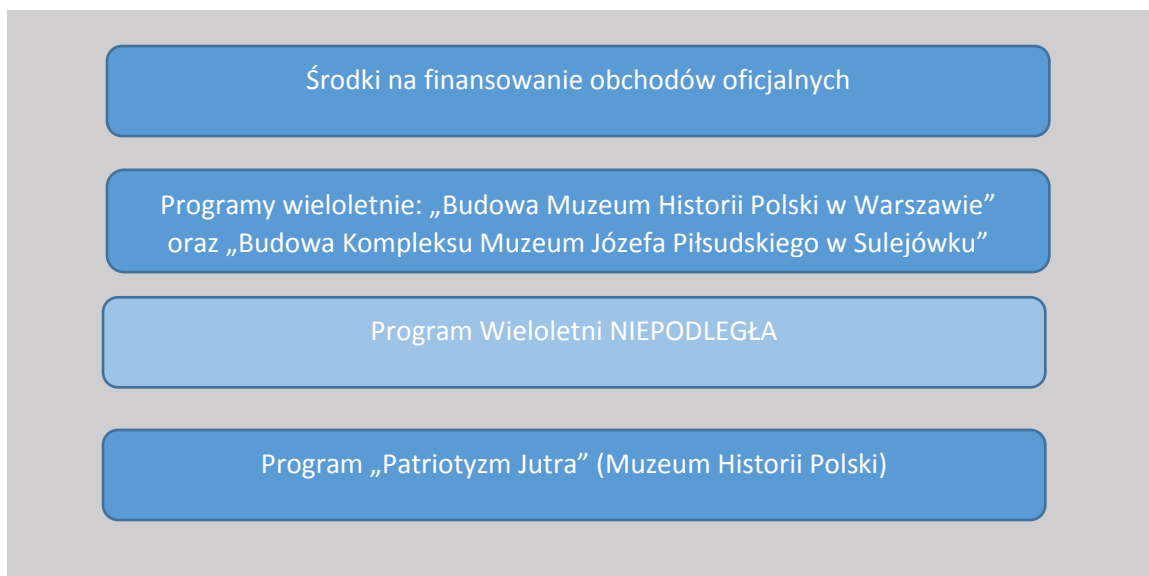
MIEJSCE PROGRAMU WIELOLETNIEGO

Program Wieloletni jest jednym z kilku instrumentów finansowych, które mogą zostać wykorzystane w trakcie obchodów stulecia odzyskania niepodległości. Działania w jego ramach mają przyczynić się do osiągnięcia przedstawionych celów Programu, nie mogą być natomiast traktowane jako wyłączne źródło finansowania wszelkich wydarzeń związanych z obchodami rocznicowymi.

Możliwa jest realizacja przez innych ministrów projektów komplementarnych do Programu, finansowanych ze środków z odpowiedniej części budżetowej, które uzyskają prawo do używania identyfikacji wizualnej Programu, zgodnie z decyzją Pełnomocnika.

Z uwagi na to, że Program nie przewiduje możliwości finansowania wydatków inwestycyjnych, realizacja działań związanych z upamiętnieniami (w tym ochroną miejsc pamięci) może zostać dofinansowana poza Programem w ramach Programów Ministra KiDN³³.

³³ W 2018 r. są to programy „Wspieranie samorządowych instytucji kultury – opiekunów miejsc pamięci”; „Wspieranie opieki nad miejscami pamięci i trwałymi upamiętnieniami w kraju” oraz „Miejsca pamięci narodowej za granicą”.

Rysunek 2: Miejsce Programu wśród innych instrumentów

ZAŁOŻENIA

W opracowaniu Programu Wieloletniego przyjęto następujące założenia finansowe:

- wydatki w ramach Programu **nie mogą być wydatkami inwestycyjnymi**. W ramach Programu nie przewiduje się budowy ani remontu nieruchomości, w tym również upamiętnień,
- wydatki w ramach Programu **nie mogą być wydatkami ponoszonymi na realizację uroczystości oficjalnych** organizowanych przez urzędy administracji rządowej i samorządowej,
- budżet programu opiera się na:
 - 1) wydatkach w ramach części 24 budżetu państwa, których dysponentem jest minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego i które są przekazywane instytucjom podległym i nadzorowanym (jako beneficjentom Priorytetu 1; jako Operatorom Programu w priorytetach 2 i 3) oraz samorządowym instytucjom kultury i organizacjom pozarządowym (jako beneficjentom w priorytetach 2 i 3), w formie dotacji celowych (w przypadku PISF – poprzez zwiększenie dotacji podmiotowej, w przypadku archiwów państwowych poprzez zwiększenie planu wydatków),
 - 2) wydatkach ze środków rezerwy celowej, przeznaczonej na projekty wojewodów wybrane w ramach schematu 2C,
 - 3) wydatkach w ramach innych części budżetu państwa, których dysponentem są poszczególni ministrowie i kierownicy urzędów centralnych w ramach schematu 1B,

- obok środków budżetu państwa, w realizację projektów w ramach Programu zaangażowane będą również środki własne (np. wpływy z biletów), środki budżetu JST, środki partnerów zagranicznych oraz środki prywatne,
- **wszystkie przychody powstałe w trakcie realizacji projektów** (np. wpływy z biletów) **zostają przeznaczone na zadanie. Stosownie do art. 173 ustawy o finansach publicznych (Dz. U. z 2017 r. poz. 2077, z późn. zm.) środki z budżetu państwa przeznaczone na finansowanie programów wieloletnich nie mogą być wykorzystane na inne cele.** Zapisy szczegółowe w tym zakresie zostaną wprowadzone do umów z beneficjentami Programu. W obszarze Schematu 1A (przeznaczonego dla instytucji podległych i współprowadzonych), w przypadku pojawienia się przychodów po zakończeniu okresu realizacji zadania, należy je przeznaczyć na działalność statutową instytucji,
- działalność bieżąca (w tym koszty zarządzania i administracyjne) Biura Programu „Niepodległa” i Instytutu Adama Mickiewicza może być finansowana w ramach dotacji Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego ze środków poza Programem Wieloletnim NIEPODLEGŁA,
- w ramach części 24 budżetu państwa, w ramach każdego Priorytetu, jak i poszczególnych projektów i programów oraz pomiędzy Priorytetami, projektami i programami można dokonywać przesunięć alokacji, za zgodą Pełnomocnika i po akceptacji ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, bez konieczności aktualizacji Programu.
- wartość wkładu własnego, w tym z przychodów wynikających z realizacji projektów, może być zwiększana przez beneficjenta bez konieczności informowania Koordynatora. W obszarze Schematu 1A (przeznaczonego dla instytucji podległych i współprowadzonych) nie ma obowiązku deklarowania wkładu własnego.

W **Schemacie 1A** finansowanie projektów opiera się na dotacjach celowych przekazywanych przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego na podstawie umów zawartych z jednostkami podległymi i nadzorowanymi przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. W przypadku Polskiego Instytutu Sztuki Filmowej finansowanie projektu odbędzie się poprzez zwiększenie dotacji podmiotowej, w przypadku archiwów państwowych poprzez zwiększenie planu wydatków.

Procedura przepływów finansowych i uruchamiania środków zostanie opisana w odrębnym dokumencie wewnętrznym MKiDN o charakterze wytycznych.

W **Schemacie 1B** projekty finansowane są w ramach odpowiednich części budżetowych właściwych ministrów. Nie istnieją przepływy finansowe pomiędzy budżetem ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego a budżetami ministrów – operatorów w schemacie 1B.

W **Priorytecie 2** szczegółowy sposób przekazywania środków w ramach programów dotacyjnych Biura Programu „Niepodległa” zostanie określony w regulaminach programów.

W **Schemacie 2C** w latach 2017–2022 tworzona będzie rezerwa celowa, której podziału na podstawie wniosków poszczególnych wojewodów dokonywał będzie Pełnomocnik. Zaakceptowane przez Pełnomocnika ostateczne wnioski wojewodów zostaną przekazane do ministra właściwego do spraw finansów publicznych w celu uruchomienia środków z rezerwy celowej. Nie istnieją przepływy finansowe pomiędzy budżetem ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego a budżetami odpowiednich wojewodów.

Szczegółowe zasady naboru, realizacji i rozliczania dofinansowania w ramach Schematu 2C zostaną określone w odrębnym Regulaminie.

W **Priorytecie 3** szczegółowy sposób przekazywania środków w ramach programu dotacyjnego Instytutu Adama Mickiewicza zostanie określony w regulaminie programu.

TABELA FINANSOWA

		2017	2018	2019	2020	2021	2022	ogółem
Priorytet 1	Dotacja celowa z cz. 24	21 586 223,00	39 162 867,00	16 455 865,00	9 639 500,00	5 826 200,00	2 500 000,00	95 171 255,00
	W tym środki w naborze w Schemacie 1A	0,00	12 000 000,00	4 500 000,00	2 000 000,00	2 000 000,00	2 500 000,00	23 000 000,00
	Wydatki z cz. 30 – Schemat 1B	0,00	2 800 000,00	2 600 000,00	1 500 000,00	0,00	0,00	6 900 000,00
	Wydatki z cz. 42 – Schemat 1B	102 085,00	3 552 983,00	0,00	0,00	0,00	0,00	3 655 068,00
	PRIORYTET 1	21 688 908,00	45 515 850,00	19 055 865,00	11 139 500,00	5 826 200,00	2 500 000,00	105 726 323,00
Priorytet 2	Dotacja celowa z cz. 24 – Schemat 2A	0,00	0,00	5 000 000,00	5 000 000,00	2 000 000,00	2 000 000,00	14 000 000,00
	Dotacja celowa z cz. 24 – Schemat 2B	3 766 468,00	23 000 000,00	8 000 000,00	6 000 000,00	2 500 000,00	2 500 000,00	45 766 468,00
	Rezerwa celowa – Schemat 2C	1 146 163,00	2 800 000,00	1 000 000,00	2 000 000,00	1 000 000,00	1 000 000,00	8 946 163,00
	PRIORYTET 2	4 912 631,00	25 800 000,00	14 000 000,00	13 000 000,00	5 500 000,00	5 500 000,00	68 712 631,00

Priorytet 3	Dotacja celowa z cz. 24 – Schemat 3A	6 482 905,00	16 500 000,00	10 000 000,00	5 000 000,00	5 000 000,00	2 000 000,00	44 982 905,00
	Dotacja celowa z cz. 24 – Schemat 3B	0,00	10 000 000,00	5 000 000,00	5 000 000,00	2 500 000,00	1 000 000,00	23 500 000,00
	PRIORYTET 3	6 482 905,00	26 500 000,00	15 000 000,00	10 000 000,00	7 500 000,00	3 000 000,00	68 482 905,00
	część 24 Budżetu Państwa	31 836 196,00	88 662 867,00	44 455 865,00	30 639 500,00	17 826 200,00	10 000 000,00	223 420 628,00
	część 30 Budżetu Państwa	0,00	2 800 000,00	2 600 000,00	1 500 000,00	0,00	0,00	6 900 000,00
	część 42 Budżetu Państwa	102 085,00	3 552 983,00	0,00	0,00	0,00	0,00	3 655 068,00
	Rezerwa celowa	1 146 163,00	2 800 000,00	1 000 000,00	2 000 000,00	1 000 000,00	1 000 000,00	8 946 163,00
	BUDŻET PAŃSTWA ŁĄCZNIE	33 084 444,00	97 815 850,00³⁵	48 055 865,00	34 139 500,00	18 826 200,00	11 000 000,00	242 921 859,00

³⁵ Źródłem sfinansowania zwiększenia budżetu Programu w roku 2018 będą środki z rezerwy celowej budżetu państwa część 83 poz. 85 – „Środki na dodatkowe zadania inwestycyjne w obszarze kultury”, środki zabezpieczone w wydatkach budżetu państwa w cz. 24 – KiODN w rozdz. 92118, § 6220 na realizację Programu Wieloletniego „Budowa Muzeum Historii Polski w Warszawie” oraz środki z rezerwy ogólnej budżetu państwa.